

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
Katedra obchodního práva

Elektrina jako specifický předmět mezinárodních obchodních závazkových vztahů

září 2007

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Jméno: Ing. Marie Pauknerová
Adresa: Do průhonu 7
250 84 Květnice

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila
prameny, z nichž jsem svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 20. 9. 2007

Datum a podpis

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'M. J. J. J.', written over a horizontal line.

Obsah

	Úvod	4
1.	<u>Význam energií a energetiky pro ČR</u>	9
1.1	Energetický sektor ČR do r.1989 a změny po r.1990	10
1.2	Energetická politika EU	13
2.	<u>Historický vývoj právní úpravy zásobování elektřinou na území České republiky</u>	19
2.1	Období 1860-1919	19
2.2	Období 1919-1945	22
2.3	Období 1945-1989	28
2.4	Období 1989-1995	30
2.5	Období od roku 1995	33
2.5.1	Energetický zákon	34
2.5.2	Zákon o hospodaření energii	37
2.5.3	Zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů	38
3.	<u>Mezinárodní právo, právo ES a energetika</u>	39
3.1	<u>Mezinárodní právo veřejné a energetika</u>	39
3.1.1	Prameny mezinárodního práva veřejného	40
3.2	<u>Mezinárodní právo soukromé</u>	42
3.2.1	Prameny mezinárodního práva soukromého	43
3.2.1.1	Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980	43 44
3.2.1.3	Obchodní zákoník	50
3.2.2	Právní režim	51
3.2.2.1	Kolizní metoda úpravy	51
3.2.2.2	Přímá metoda úpravy	53
3.3	<u>Právo mezinárodního obchodu</u>	54
3.4	<u>Lex mercatoria</u>	54
3.5	Prostředky vytvářené mezinárodní obchodní praxí	55
3.5.1	Obchodní zvyklosti	56
3.5.2	Obchodní termíny	57
3.5.3	Standardizované uzavírání smluv	57
3.5.4	Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT	58
3.6	<u>Významné mezinárodní smlouvy</u>	59
3.6.1	Všeobecná dohoda o obchodu a clech (Dohoda GATT)	59
3.6.2	Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží - „Vídeňská úmluva“	60
3.6.3	Smlouva o Energetické chartě	61
3.6.4	Smlouva o Energetickém společenství	63
3.7	<u>Právo ES a energetika</u>	65
4.	<u>Závazkové vztahy v mezinárodním obchodu s elektřinou</u>	68

4.1	Předmět obchodu s elektřinou	68
4.2.	Vymezení pojmů	70
4.3.	Trh s elektřinou a jeho účastníci	72
4.3.1	Součástí trhu s elektřinou	74
4.3.2	Práva a povinnosti některých účastníků trhu	79
4.4	Základní prameny práva	82
4.5	Závazkové vztahy	83
4.5.1	Obecné otázky přeshraničního obchodu s elektřinou	83
4.5.2	Základní podmínky přeshraničního obchodu s elektřinou	84
4.5.3	Sjednávání přeshraničního přenosu elektřiny prostřednictvím PS	87
4.5.4	Jiné způsoby přeshraničního obchodu	89
5	<u>Závěr</u>	91
	Seznam použité literatury	93

Úvod

Každodenní život se bez energie neobejde. Energie je životadárnou látkou pro existenci člověka i pro moderní ekonomiky. Pohání stroje našich továren, vyhřívá naše domovy a přemísťuje lidi a zboží, v širším významu též informace.

Elektřina se stala nezastupitelnou formou využívané energie vzhledem ke svým přednostem a kvalitě. Ty se prokázaly zejména v průmyslovém ověření zařízení střídavého proudu, po němž více než před 100 roky nastal relativně rychlý rozvoj systémů pro výrobu, přenos, rozvod a využití elektřiny. Ukázalo se, že zásobování elektřinou se obejde bez nutnosti velkých transportů hmoty a odpadních produktů a elektřinu lze poměrně snadno ve velkém množství přenášet na velké vzdálenosti i v malém přivádět k drobným spotřebitelům, což z elektřiny dělá ideální energii pro konečnou spotřebu. Velký význam má i možnost snadné přeměny elektřiny na mechanickou energii v elektrických motorech a na tepelnou energii v průmyslu (elektrické pece) a v domácnostech (pro vaření a vytápění).

I když spotřeba elektřiny představuje jen část z celkové spotřeby energie (všech jejích forem), chod většiny průmyslu, ale i dalších odvětví národního hospodářství a řada forem konečné spotřeby energie je dnes bez elektřiny prakticky nemožná.

Česká republika se dnem 1. května 2004 stala členským státem Evropské unie a tím převzala práva a povinnosti vymezené v přístupové smlouvě, sdílí nejen komunitární legislativu, ale i závazek spoluvytvářet a uskutečňovat přijaté koncepce a programy, v daném případě pro oblast energetiky (komunitární právní předpisy jsou pojednány v kapitole 4.4). Energetická politika byla významnou částí cílů a programů Evropské unie resp. Evropských společenství. Ostatně Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli z roku 1952 a Smlouva o Euratomu z roku 1957 dokládají skutečnost, že zakládající členské státy spatřovaly v oblasti energetiky potřebu společného přístupu. Od té doby se trhy s energií a geopolitické souvislosti značně změnily, zejména v několika posledních letech, takže potřeba nové evropské energetické politiky je naléhavější než kdy jindy. Bez ní bude rovněž obtížnější dosáhnout rozvojových cílů EU v jiných oblastech, jako je např. lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost či rozvojové cíle tisíciletí. Nová evropská energetická politika musí být konkurenceschopná a dlouhodobá a bude nepochybně náročná. Evropská komise se proto v letech 2005 a 2006 intenzivně zabývala nejen komplexními otázkami energetiky, ale též problematikou elektroenergetického odvětví. Výsledky této činnosti jsou promítnuty do Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu- Energetická politika pro Evropu. Toto sdělení bylo předmětem jednání Rady

ve dnech 8. a 9. března 2007 v Bruselu a na jeho základě byl na jednání přijat Akční plán Rady Evropy (2007 – 2009) Energetická politika pro Evropu (EPE). Akční plán obecně zdůrazňuje integrovaný přístup k politice v oblasti klimatu a energetiky. Integrace by mělo být dosaženo tak, aby se tyto politiky vzájemně podporovaly. Energetická politika pro Evropu bude s ohledem na výše uvedené skutečnosti, při plném respektování volby členských států, pokud jde o skladbu zdrojů energie, a jejich svrchovanosti nad primárními zdroji energie a v duchu solidarity mezi členskými státy, sledovat tyto tři cíle:

- zvýšení bezpečnosti dodávek
- zajištění konkurenceschopnosti evropských ekonomik a dostupnosti cenově přijatelné energie
- podporu udržitelnosti životního prostředí a boj proti změně klimatu

S ohledem na velký význam energeticky náročných odvětví Evropská rada zdůrazňuje, že je třeba přijmout nákladově efektivní opatření ke zlepšení konkurenceschopnosti těchto evropských průmyslových odvětví i jejich dopadu na životní prostředí.

V mezinárodním obchodu s elektřinou na evropském trhu došlo v posledních deseti letech k nebývalému rozvoji. Impulsem byla směrnice 96/92 jejímž cílem bylo vytvoření vnitřního trhu EU s elektřinou a jeho liberalizace. Do té doby byly elektrizační soustavy jednotlivých států vnitřně uzavřené a výměna elektřiny mezi nimi většinou nevýznamná. V převážné většině států byla také výroba, přenos a rozvod elektřiny pro veřejnou spotřebu předmětem státního monopolu. Před tím začalo vytváření liberálního soutěžního prostředí v jisté míře jen ve Velké Británii, Norsku, Finsku a Švédsku. Na základě zkušeností byla v roce 2003 přijata nová směrnice 2003/54, jejímž cílem je proces vytváření jednotného celoevropského trhu a soutěžního prostředí zdokonalit a urychlit.

Elektřina je ovšem komoditou zcela zvláštní. Na rozdíl od plynu nebo ropných látek ji nelze skladovat a jakmile opustí výrobní do přenosové nebo rozvodné sítě, stává se anonymní. V celé elektrizační soustavě proto musí existovat v kterémkoliv okamžiku dynamická, neustále se měnící rovnováha mezi elektřinou vyrobenou a spotřebovanou konečnými spotřebiteli. Tato zákonitost platí jak pro národní soustavy, tak pro jejich vzájemné propojení. Vývoj počítačových systémů umožňuje dnes řídit elektrizační soustavy v quazireálném čase a podstatně dokonaleji předvídat krátkodobou i střednědobou spotřebu elektřiny, a také měřit a propočítávat nejen množství elektřiny, ale také další veličiny vyskytující se v obchodu s elektřinou a souvisejícími službami.

Otevírání trhu a jeho liberalizace přináší významné změny v obchodu s elektřinou jak v naturálních jednotkách, tak i ve finančních objemech. Je třeba poznamenat, že spotřeba elektřiny absolutně neustále vzrůstá a je v přímé korelaci s růstem HDP. Jestliže v dobách extenzivního hospodářského rozvoje růst HDP o jeden procentní bod znamenal stejný růst spotřeby elektřiny, dnes v důsledku zvyšování účinnosti na straně spotřeby se přírůstek spotřeby elektřiny pouze snížil. Finanční objemy jsou závislé na cenách elektřiny, na které v posledních dvou letech začíná působit celosvětový značný nárůst cen ropy a následně zemního plynu. V souvislosti s růstem spotřeby se intenzivně diskutuje otázka zabezpečení dostatku výrobních kapacit v EU. Politické aspekty vedly k zastavení výstavby jaderných elektráren ve většině členských zemí a omezení výstavby uhelných elektráren. V případě plynových elektráren se ukazují rizika závislosti na dodávkách plynu jako paliva a ne jeho cenách.

Informativní obraz o obchodu s elektřinou podává následující přehled, ve kterém pro vybrané členské státy jsou uvedena množství dovozu, vývozu a saldo jako čistý dovoz resp. čistý vývoz. na základě publikace EUROSTATu Gas and electricity market statistics 2006 Edition. Tato publikace podává přehled o hlavních ukazatelích za období 1990 – 2006 pro každou členskou i kandidátskou zemi, souhrně za všechny členské země (EU-25) a za tzv. „staré země“ EU-15.

Čistými importéry jsou:

Itálie	dovoz 50 264 GWh	vývoz 1 109 GWh	čistý dovoz 49 155 GWh
Holandsko	dovoz 23 691 GWh	vývoz 5 398 GWh	čistý dovoz 18 293 GWh
Finsko	dovoz 17 922 GWh	vývoz 933 GWh	čistý dovoz 16 989 GWh
Maďarsko	dovoz 15 637 GWh	vývoz 9 410 GWh	čistý dovoz 6 277 GWh
Rakousko	dovoz 20 397 GWh	vývoz 17 732 GWh	čistý dovoz 2 665 GWh
UK	dovoz 11 160 GWh	vývoz 2 839 GWh	čistý dovoz 8 321 GWh
Dánsko	dovoz 12 943 GWh	vývoz 11 574 GWh	čistý dovoz 1 369 GWh

Čistými exportéry jsou:

Francie	vývoz 60 296 GWh	dovoz 8 035 GWh	čistý vývoz 52 261 GWh
ČR	vývoz 23 749 GWh	dovoz 11 114 GWh	čistý vývoz 12 634 GWh
Polsko	vývoz 16 188 GWh	dovoz 5 002 GWh	čistý vývoz 11 186 GWh

Z předchozích údajů vidíme, že v případě dovozů nepochybně většina států nemá dostatečné výrobní kapacity pro základní pokrytí vlastní spotřeby elektřiny. Pokud se týká Rakouska a Dánska je zřejmé, že důvody k relativně velkým objemům výměny jsou zejména ekonomické, i když jistá disproporce ve výrobě existuje. V případě vývozu zaujímá zvláštní místo Francie, která již řadu let zúročuje masivní výstavbu jaderných elektráren v údobí do roku 1992. Česká republika se stala významným vývozcem elektřiny po uvedení elektrárny Temelín do průmyslového provozu. Poznamenejme, že mezi čisté exportéry, i když s menšími objemy patří většina nových východoevropských členů EU. Je to proto, že po změně politických poměrů v letech 1989 - 1990 v nich následoval rozpad trhu bývalé RVHP a prudký pokles průmyslové výroby. Ten se České republiky z historických důvodů dotkl relativně nejméně.

Přesnější vyčíslení finančních objemů by bylo nesnadné a časově velmi náročné, je však možné provést ilustrativní propočty na základě cen uvedených ve výše uvedeném podkladu. Průměrná cena elektřiny pro průmyslové účely byla v roce 2006 pro EU-15 8,65 cent/kWh, pro EU-25 8,78 cent/kWh. Nejnížší cena byla v Litvě 4,09 cent/kWh, nejvyšší v Itálii 12,08 cent/kWh. V ČR byla v roce 2006 cena 7,31 cent/kWh (tj. 73 100 eur/GWh) a ve Francii 5,78 cent/kWh (tj. 57 800 eur/GWh). Pokud by Francie výše uvedený čistý vývoz uskutečnila např. do Itálie, představovalo by to částku cca 3 miliardy eur. Celkový čistý vývoz v EU činil cca 107 000 GWh, což představuje cca 6,2 miliard eur. Celkový čistý vývoz ovšem představuje pouhá 3,4 % z celkové hrubé výroby elektřiny v EU. Objem finančních prostředků na celoevropském trhu s elektřinou je tedy velmi veliký a je jedním z důvodů, proč je zapotřebí se věnovat otázkám závazkových vztahů v mezinárodním obchodu s elektřinou.

První část diplomové práce se zabývá významem energií a energetiky pro Českou republiku a rámcovým popisem současné energetické politiky EU. Druhá část obsahuje vymezení pojmů z hlediska fyzikálně-technického a právního a zmiňuje vybrané problémy harmonizace českých a cizojazyčných pojmů předmětu závazkových vztahů a jejich účastníků. Třetí část se zabývá historickým vývojem právní úpravy zásobování elektřinou, která mimo jiné ukazuje vysokou úroveň české právní vědy v této oblasti před více než sto lety. Čtvrtá část se zaměřuje na téma z hlediska mezinárodního práva veřejného, mezinárodního práva ekonomického, mezinárodního práva soukromého a práva Evropského společenství. Zmíněna je také česká soukromoprávní úprava, otázka právního režimu a využívání standardizovaných smluv a obchodních podmínek při obchodech s elektřinou. Pátá část je věnována problematice závazkových vztahů v mezinárodním

obchodu s elektřinou, předmětu obchodů, právům a povinnostem smluvních stran a dalším specifikům, kterými se tato oblast vyznačuje.

Konečně poslední část obsahuje stručné závěry.

1. Význam energií a energetiky pro Českou republiku

V současnosti nejužívanější stručná definice energie pochází od fyzika Maxe Plancka : „Energie je schopnost systému produkovat externí aktivitu (práci).“. Energii známe zejména ve formě mechanické energie, tepelné energie (teplo) a elektrické energie (elektrina). Energii nelze vyrobit nebo zničit, ale pouze přeměnit její formy. Pojem „výroba energie“ je praktický, ale ve skutečnosti např. v parní elektrárně dochází v parním generátoru k přeměně energie vázané v palivu na tepelnou energii spalin a následně na tepelnou energii páry, která se v turbině přemění na mechanickou energii. Ta se konečně v turboalternátoru přemění na elektrickou energii, která se odvádí. Při jakékoliv přeměně jedné formy energie v jinou dochází ke ztrátám, které jsou nevratné.

Pro život na zemi je nejvýznamnější formou tepelná energie. Život, jak je známý z biologického hlediska může existovat pouze v omezeném oboru teplot. Člověku příroda tento obor určila jen na několik stupňů kolem 37°C a chce-li existovat na větší části povrchu Země, musí se svou činností - vytápěním obydlí - postarat, aby přirozený regulační systém jeho těla mohl tento obor dodržet. Tepelnou energii dále potřebuje pro úpravu potravin. Již v pravěku tuto energii poskytoval oheň. Význam tepelné energie v průmyslu, co do historického vývoje i současnosti není nutné rozvádět. Důležitost tepelné energie pro lidského jedince i pro národní hospodářství jsou pak důvodem, proč je i této formě zapotřebí poskytovat právní ochranu a její zásobování právně upravit.

Elektrina stala nezastupitelnou formou využívané energie vzhledem ke svým přednostem a kvalitě. Ty se prokázaly zejména průmyslovém ověření zařízení střídavého proudu, po němž více než před 100 roky nastal relativně rychlý rozvoj systémů pro výrobu, přenos, rozvod a využití elektřiny. Ukázalo se, že zásobování elektřinou se obejde bez nutnosti velkých transportů hmoty a odpadních produktů a elektřinu lze poměrně snadno ve velkém množství přenášet na velké vzdálenosti i v malém přivádět k drobným spotřebitelům, což z elektřiny dělá ideální energii pro konečnou spotřebu. Velký význam má i možnost snadné přeměny elektřiny na mechanickou energii v elektrických motorech a na tepelnou energii v průmyslu (elektrické pece) a v domácnostech (pro vaření a vytápění). Nevýhodou je neskladovatelnost této formy elektřiny (pomineme-li akumulátory či baterie stejnosměrného proudu). Plyn je hmotou a je možné ho skladovat v malých množstvích (láhve) až ve velkých pozemních zásobnících zemního plynu. Teplo v průmyslových soustavách je skladovatelné v tzv. akumulátorech tepla a v topných soustavách se využívá jejich akumulačních schopností.

Elektrizační soustava v důsledku fyzikální povahy elektřiny musí být v každém okamžiku v rovnovážném stavu co do výkonu tzn. výkon zdrojů je roven odebíranému příkonu v konečných spotřebičích včetně ztrát. Ve skutečnosti jde o dynamickou rovnováhu neboť v každém okamžiku je náhodně k síti připojen konečný spotřebič (např. televizor) a soustava na to reaguje změnou napětí a proudu, které vyvolají změnu výkonu zdrojů. V definovaném časovém úseku na základě fyzikálního zákona o zachování energie to platí i pro množství elektřiny.

I když spotřeba elektřiny představuje jen část z celkové spotřeby energie (všech jejích forem), chod většiny průmyslu, ale i dalších odvětví národního hospodářství a řada forem konečné spotřeby energie je dnes bez elektřiny prakticky nemožná.

Každého dne většina našich obyvatel závisí na prospěchu z užívání energie, aniž by si však byla výrazně vědoma úlohy, kterou energie hraje v udržování kvality našeho života. Nelze přitom opomenout i sociální hlediska jako např. mnoho domácností s nízkými příjmy. Proto právní řád musí odrážet i to, jak zabezpečovat v politické součinnosti se samosprávami krajů a obcí systémová opatření a v rozpočtové politice prostředky, aby si takové domácnosti mohly uhradit základní potřebu energie a aby se dalšími způsoby v budoucnu zvyšovalo zatížení nízkopříjmových rodin vysokými náklady na energie.

1.1 Energetický sektor ČR do r.1989 a změny po r.1990

Energetickým sektorem se rozumí sektor národního hospodářství postihující celý energetický cyklus, tj. energetický řetězec včetně činností, které se vztahují k průzkumu, těžbě, produkci, konverzi, skladování, přepravě, distribuci a spotřebě různých forem energie, nakládání s odpady a jejich likvidaci, odstavování z činnosti, zastavování nebo uzavírání těchto činností a minimalizaci škodlivých dopadů na životní prostředí. K hospodářským činnostem v odvětví energetiky patří např. tyto činnosti:

- vyhledávání, průzkum a těžba např. ropy, plynu, uhlí a uranu
- stavba a provoz elektrárenských zařízení, včetně zařízení poháněných větrem a jinými obnovitelnými zdroji energie
- přeprava, distribuce, skladování a dodávání energetických materiálů a produktů, např. pomocí rozvodných a distribučních sítí a potrubí, a stavba souvisejících zařízení, včetně pokládání ropovodů a plynovodů
- odstranění a likvidace odpadů z energetických zařízení, jakými jsou například elektrárny, včetně radioaktivního odpadu z jaderných elektráren

- odstavování, demontáž a likvidace energetických zařízení všeho druhu
- uvádění na trh a prodej energetických materiálů a produktů a obchodování s nimi
- výzkumné, poradenské, plánovací, řídicí a vývojové činnosti spojené s výše uvedenými činnostmi, včetně činností zaměřených na zlepšení energetické účinnosti.

Energetický sektor se vyznačuje značnou konzervativností způsobenou tím, že životní cyklus těžebních, výrobních a uživatelských technologií trvá obvykle mnoho desítek let a zasahuje tak několik lidských generací.

Energie je základním zdrojem síly a životaschopnosti ekonomiky, a proto systém jejího zabezpečení je základním faktorem bezpečnosti státu. Zvláštní význam elektřiny, ale i topných plynů (v novější době zejména zemního plynu) vedl v celém světě (též v důsledku dalších okolností) k velmi silné státní ingerenci, trvajícím od prvního období jejich širšího průmyslového a občanského používání. Nejvýrazněji tomu bylo v zásobování elektřinou pro všeobecnou potřebu, které bylo takřka úplně předmětem státního monopolu.

Všechny základní prvky a atributy dnešního českého energetického sektoru vznikly již za Rakouska-Uherska. České země se díky svým zdrojům uhlí a rud staly průmyslovou základnou monarchie. Úroveň teoretického výzkumu, vývoje, výrobního průmyslu energetických zařízení všeho druhu byla plně srovnatelná s tehdejšími nejvyspělejšími evropskými zeměmi, což platilo stejně pro jejich využívání v hospodářství. Energetický sektor byl založen na soukromém vlastnictví a svobodě podnikání. Vliv státu byl nevelký. Po roce 1918 došlo v tehdy vznikajícím odvětví elektroenergetiky jen několik měsíců po vzniku nového státu došlo k zásadní změně zákonem č. 438/1919 Sb. z. a n.¹⁾ Důvody k této úpravě byly ekonomické, hospodářství ČSR mělo být zabezpečeno dostatkem a všeobecnou dostupností co nejlevnější elektrické energie. K dosažení cílů měla sloužit soustavná elektrizace prostředky a nástroji v tomto zákoně obsaženými. Při přípravě se dospělo k názoru, aby výhradní státní monopol nebyl zaveden. Kromě základního ustanovení o státní podpoře elektrizace definoval nové podnikatelské subjekty tohoto odvětví "elektrické podniky všeužitečné", upravil nově podmínky jejich podnikání a jejich finanční a právní výhody.

Po druhé světové válce byl celý energetický sektor postižen nejdříve v roce 1945 znárodnovacími dekrety a samozřejmě některými dočasnými opatřeními, která vyplývala

¹⁾ Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n., o soustavné elektrizaci

z nutnosti poválečné obnovy. Následné změny po únoru 1948 pak znamenaly začátek čtyřicetiletého období státního vlastnictví a řízení ve všech aspektech. Zajímavé ale je, že až do roku 1957 pro elektroenergetiku platily právní úpravy z předválečné doby, vývoj právních úprav je předmětem kapitoly 3.

Do roku 1989 byl energetický sektor založen na centralistickém řízení, zabezpečováním a přerozdělování zdrojů a užití energie v rámci tehdejšího vnitřního i vnějšího politicko-hospodářského systému, do něhož československý stát náležel. Spadal pod Federální ministerstvo paliv a energetiky, a jeho činnost byla ovlivňována politickými akty. Po změně politického, právního a hospodářského systému po roku 1989 energetický sektor nebyl ani z hlediska zásobování a spolehlivosti, ani co do právní úpravy kritickým místem transformačního procesu. Z historických důvodů se ho nedotkla v počátečním údobí podstatně ani privatizace. Obezřetný postup státu měl důvody v silné vazbě sociální účinky, neboť právě zásobování palivy, elektřinou, plynem a teplem byly nejvíce postiženy deformací hodnotových relací v údobí socialistického hospodaření. Proto politika vlády byla z počátku prováděna v soustavě zákonů a předpisů z minulých let, upravených v nejnútnejší míře tak, aby bylo možné provést mnohem důležitější politickou a hospodářskou transformaci české společnosti. Také proto v oblasti zásobování elektřinou, plynem a teplem k nové právní úpravě došlo až v roce 1994. Již v květnu roku 1990 byla sice uzavřena s EHS Dohoda o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci, která sice pomohla polistopadovému vývoji, energetický sektor však neovlivnila.

Výše zmíněný význam energii a energetiky je v politické úrovni předmětem národní energetické politiky, dnes i energetické politiky Evropské unie. Základní obraz a popis mezioborových návazností energetického sektoru by měla dávat konsensuální národní i unijní energetická strategie, obsahující její základní vizi, hlavní cíle a strategie jejich dosažení a formálně zachycená v uceleném dokumentu. Takovýto dokument pak je popisem stavu budoucnosti, vycházející z jistého ideového a filosofického základu a respektující současně existující okrajové podmínky. Hlavní cíle a strategie jejich dosažení, které obsahuje, by měly být reálné. Při potřebné míře obecnosti musí být natolik věcná, aby na jejím základě mohly být přesněji formulovány měřitelné zásady, dílčí cíle, konkrétní postupy a prováděno relevantní dlouhodobé plánování. Dosažení zmíněného národního nebo unijního konsensu resp. politické dohody je značně nesnadné, mělo by však dbát hlediska co nejvyšší míry ochrany svobod a práv jednotlivců i korporací, majetku a vlastnických práv, svobodného trhu a tržní soutěže a co nejmenšího zasahování státní správy do nich.

Z uvedených důvodů musí mít Česká republika svou národní energetickou politiku, která by v co největší míře měla být v souladu s energetickou politikou Evropské unie. Platným národním programovým politickým dokumentem České republiky je Státní energetická koncepce schválená vládou ČR dne 10. 3. 2004, která stanovuje priority a cíle České republiky v energetickém sektoru včetně výhledu do roku 2030 a současně popisuje hlavní realizační nástroje energetické politiky státu. Státní energetická koncepce je jedním ze základních dokumentů hospodářské politiky České republiky. Je výrazem státní odpovědnosti za vytváření podmínek pro spolehlivé a dlouhodobě bezpečné dodávky energie za přijatelné ceny a za vytváření podmínek pro její efektivní využití, které nebudou ohrožovat životní prostředí a budou v souladu se zásadami udržitelného rozvoje. Tuto odpovědnost stát naplňuje stanovením legislativního rámce a pravidel pro chod a rozvoj energetického hospodářství. Tuto koncepci je nutné nahradit novou s ohledem na vnitrostátní hospodářský a politický vývoj, a zejména s ohledem na členství ČR v Evropské unii od roku 2005.

1.2 Energetická politika EU

Energetická politika byla a je významnou částí cílů a programů Evropských společenství resp. Evropské unie. Ostatně Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli z roku 1952 a Smlouva o Euratomu z roku 1957 dokládají skutečnost, že zakládající členské státy spatřovaly v oblasti energetiky potřebu společného přístupu. Od té doby se trhy s energií a geopolitické souvislosti značně změnily, zejména v několika posledních letech, takže potřeba nové evropské energetické politiky je naléhavější než kdy jindy. Bez ní bude rovněž obtížnější dosáhnout rozvojových cílů EU v jiných oblastech, jako je např. lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost či rozvojové cíle tisíciletí. Nová evropská energetická politika musí být konkurenceschopná a dlouhodobá a bude nepochybně náročná. Evropská komise se proto v letech 2005 a 2006 intenzivně zabývala nejen komplexními otázkami energetiky, ale též problematikou elektroenergetického odvětví. Vznikl soubor velmi podrobných zpráv Komise, popisujících a hodnotících celkový stav v dílčích oblastech a naplňování komunitárních předpisů. Výsledky této činnosti jsou promítnuty do Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu - Energetická

politika pro Evropu^{1 2)}. Toto sdělení bylo předmětem jednání Rady ve dnech 8. a 9. března 2007 v Bruselu a na jeho základě byl na jednání přijat Akční plán Rady Evropy (2007 – 2009) Energetická politika pro Evropu (EPE)^{1 3)}. Z výsledků jednání, obsažených v protokolu je třeba uvést

a) „Evropská rada“:

- znovu potvrzuje, že prvním krokem pro dosažení tohoto cíle, k němuž je Rada odhodlána, je zajistit včasné a úplné provedení litery i ducha stávajících právních předpisů v oblasti vnitřního trhu týkajících se otevření trhů s plynem a elektrickou energií, jelikož dosud nebylo dosaženo skutečně konkurenceschopného, vzájemně propojeného a jednotného celoevropského vnitřního trhu s energií, který přinese velké výhody pro konkurenceschopnost a odběratele v EU i zvýšení bezpečnosti dodávek;
- s ohledem na charakteristické rysy plynárenského odvětví a elektroenergetiky, jakož i vnitrostátních a regionálních trhů, souhlasí, že je třeba:
 - účinné oddělení dodavatelských a výrobních činností od provozu sítě (oddělení) na základě systémů pro provoz sítě, které fungují nezávisle a jsou odpovídajícím způsobem regulovány, přičemž zajišťují rovný a volný přístup k dopravní infrastruktuře a nezávislost rozhodování o investicích v oblasti infrastruktury;
 - další harmonizace pravomocí a posílení nezávislosti vnitrostátních energetických regulačních orgánů;
 - zřízení nezávislého mechanismu umožňujícího vnitrostátním regulačním orgánům spolupracovat a přijímat rozhodnutí týkající se důležitých přeshraničních otázek;
 - vytvoření nového mechanismu Společenství pro operátory přenosových soustav s cílem zlepšit koordinaci provozu sítě a bezpečnost přenosové soustavy, který by vycházel ze stávajících postupů v oblasti spolupráce;
 - účinnější a integrovanější systém pro přeshraniční obchod s elektrickou energií a provoz sítí, včetně vypracování technických norem;
 - posílení hospodářské soutěže a bezpečnosti dodávek usnadněním integrace nových elektráren do elektrické rozvodné sítě ve všech členských státech, zejména podporou nových subjektů vstupujících na trh;

^{1 2)} Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu- Energetická politika pro Evropu KOM(2007) 1 v konečném znění, CELEX 52007DC0001 - Doplnující dokument je EU Energy Policy data SEC/2007/0012 final, CELEX 52007SC0012 obsahuje souhrn dat pro KOM(2007) 1

^{1 3)} Evropská Rada v Bruselu 8 a 9 března 2007, Závěry Předsednictví 7224/1/07 REV 1 (OR en) Brusel 30 dubna 2007

- příslušné investiční signály přispívající k účinnému a bezpečnějšímu provozu přenosové sítě;
- zvýšená transparentnost ve fungování trhu s energií;
- lepší ochrana odběratelů, například vypracováním „charty odběratelů energie.“

b) V otázce přeshraniční výměny je uvedeno:

„Evropská rada znovu potvrzuje nutnost zlepšit regionální přeshraniční výměnu a urychlit rozvoj regionální spolupráce v oblasti energetiky a zabývat se zároveň problémy okrajových trhů s energií a usnadnit integraci regionálních trhů do vnitřního trhu EU a jeho dalšího rozvoje zejména prostřednictvím propojení, s přihlédnutím k integraci energie z obnovitelných zdrojů na pevnině i na moři, a:

- vítá, jako první krok, záměr Komise jmenovat v případě potřeby v souladu s článkem 10 rozhodnutí 1364/2006/ES evropské koordinátory k urychlení rozhodujících prioritních projektů evropského zájmu, poznamenává však, že k dosažení odpovídajícího propojení zejména izolovaných trhů s energií jsou nezbytné nové projekty, a požaduje, aby příslušné členské státy dosáhly do roku 2010 alespoň 10 % propojovací kapacity týkající se elektrické energie a plynu. Za tímto účelem by dotyčné členské státy měly posílit svou dvoustrannou spolupráci, například vypracováním vhodných pokynů;
- vyzývá Komisi, aby předložila návrhy zaměřené na zjednodušení schvalovacích postupů.“

c) Uznala nezastupitelnost fosilních paliv konstatováním:

„Evropská rada si je vědoma obrovského celosvětového přínosu udržitelného využívání fosilních paliv a:

- zdůrazňuje význam zásadního zvýšení výrobní účinnosti a zdokonalení čistých technologií pro fosilní paliva;
- vyzývá členské státy a Komisi, aby usilovaly o posílení výzkumu a vývoje a aby vytvořily nezbytný technický, hospodářský a regulační rámec pro využívání ekologických systémů zachycování a ukládání uhlíku (CCS) v nových elektrárnách na fosilní paliva, pokud možno do roku 2020;
- vítá záměr Komise zřídit do roku 2015 mechanismus pro stimulaci výstavby a provozu až 12 demonstračních elektráren s využitím udržitelných technologií pro fosilní paliva při komerční výrobě elektřiny.“

Akční plán obecně zdůrazňuje integrovaný přístup k politice v oblasti klimatu a energetiky. Integrace by mělo být dosaženo tak, aby se tyto politiky vzájemně podporovaly. Energetická politika pro Evropu bude s ohledem na výše uvedené skutečnosti, při plném respektování volby členských států, pokud jde o skladbu zdrojů energie, a jejich svrchovanosti nad primárními zdroji energie a v duchu solidarity mezi členskými státy, sledovat tyto tři cíle:

- zvýšení bezpečnosti dodávek,
- zajištění konkurenceschopnosti evropských ekonomik a dostupnosti cenově přijatelné energie,
- podporu udržitelnosti životního prostředí a boj proti změně klimatu.

S ohledem na velký význam energeticky náročných odvětví Evropská rada zdůrazňuje, že je třeba přijmout nákladově efektivní opatření ke zlepšení konkurenceschopnosti těchto evropských průmyslových odvětví i jejich dopadu na životní prostředí. Spolu s potřebou zajistit bezpečnost dodávek a zvýšit konkurenceschopnost podniků je stále zásadnější a naléhavější, aby EU zavedla integrovanou energetickou politiku spojující opatření na evropské úrovni a na úrovni členských států. Evropská rada bere na vědomí, že volba členských států ohledně skladby zdrojů energie může mít vliv na energetickou situaci v jiných členských státech a na schopnost Unie dosáhnout tří cílů energetické politiky pro Evropu.

Akční plán stanoví, jakým způsobem lze dosáhnout významného pokroku v účinném fungování a dotvoření více propojeného a integrovaného vnitřního trhu EU s plynem a elektřinou.

Zabývá se rovněž zásadní otázkou bezpečnosti dodávek zdrojů energie a energie samotné a reakcí na možné krizové situace. Pokud jde o bezpečnost dodávek, Evropská rada zdůrazňuje význam plného využití dostupných nástrojů ke zlepšení dvoustranné spolupráce EU se všemi dodavateli a k zajištění spolehlivých energetických toků do Unie. S cílem přispět k bezpečnosti dodávek v duchu solidarity mezi členskými státy, zejména v případě krize dodávek energie, Evropská rada zdůrazňuje, že je nezbytné posílit bezpečnost dodávek pro EU jako celek, jakož i pro jednotlivé členské státy prostřednictvím:

- účinné diverzifikace zdrojů a přepravních tras, což přispěje rovněž k větší konkurenceschopnosti vnitřního trhu s energií,
- rozvoje účinnějšího mechanismu reakce na krize, na základě vzájemné spolupráce a především stávajících mechanismů, a s vhodným využitím možnosti včasného

varování, kterou poskytuje síť kontaktních subjektů v oblasti energetické bezpečnosti,

- posouzení dopadu současných a potenciálních dovozů energií a podmínek příslušných sítí na bezpečnost dodávek jednotlivých členských států;
- zřízení „Evropské observatoře pro dodávky energií“ v rámci Komise.

Akční plán obsahuje jasné směrnice pro účinnou evropskou mezinárodní energetickou politiku založenou na společném postoji. Komise zvažuje tyto projekty: vysokonapěťové propojení mezi Německem, Polskem a Litvou, napojení mořských větrných elektráren v severní Evropě, propojení elektrických sítí mezi Francií a Španělskem a plynovod Nabucco přivádějící plyn z oblasti Kaspického moře do střední Evropy a předpokládá jmenování koordinátorů EU pro tyto prioritní projekty.

Evropská rada si je vědoma zvyšující se poptávky po energii a rostoucích cen energií, jakož i výhod rozhodné a včasné společné mezinárodní akce v oblasti změny klimatu, je přesvědčena o tom, že zásadní rozvoj energetické účinnosti a energie z obnovitelných zdrojů zvýší energetickou bezpečnost, omezí předpokládaný růst cen energií a sníží emise skleníkových plynů v souladu s ambicemi EU pro období po roce 2012. Stanoví velmi ambiciózní kvantifikované cíle týkající se energetické účinnosti, energie z obnovitelných zdrojů a využití biopaliv a vyzývá k provedení evropského strategického plánu pro energetické technologie, včetně ekologických systémů zachycování a uchovávání uhlíku.

Různost přírodních podmínek členských států a jejich vztah k tzv. jaderné energetice vyjadřuje Evropská rada tím, že energetická politika pro Evropu bude plně respektovat volbu členských států ohledně skladby zdrojů energie a přitom:

- bere na vědomí vyhodnocení příspěvku jaderné energie vypracované Komisí jako reakci na rostoucí obavy, pokud jde o bezpečnost dodávek energie a snižování emisí CO₂, při současném zajištění zásadní úlohy jaderné bezpečnosti v rozhodovacím procesu;
- potvrzuje, že je na každém členském státě, aby rozhodl, zda bude využívat jadernou energii či nikoli, a zdůrazňuje, že toto musí být provedeno současně s dalším zlepšením jaderné bezpečnosti a nakládání s radioaktivním odpadem. Proto podporuje výzkum a vývoj v oblasti nakládání s odpadem a předpokládá vytvoření skupiny na vysoké úrovni pro jadernou bezpečnost a nakládání s odpady,
- navrhuje, aby se uskutečnila široká diskuse všech příslušných zainteresovaných

stran o příležitostech a rizicích souvisejících s jadernou energií.

Evropská rada uznává nutnost posílit výzkum v oblasti energetiky, zejména za účelem urychlení konkurenceschopnosti udržitelných energií, zejména z obnovitelných zdrojů, a nízkouhlíkových technologií a dalšího rozvoje technologií v oblasti energetické účinnosti, a vítá záměr Komise předložit během roku 2007 evropský strategický plán pro energetické technologie k posouzení nejpozději na zasedání Evropské rady na jaře roku 2008.

Další práce a jednání probíhají i v tomto roce, Česká republika by při nich měla být aktivní, hájit své zájmy ale i pomáhat při hledání společných řešení. Ta by měla být promítnuta do nové státní energetické koncepce.

2. Historický vývoj právní úpravy zásobování elektřinou na území České republiky

Pokud by nedošlo k poválečnému vývoji až do roku 1989, byla by následující část v podávaném rozsahu zbytečná a postačovala by ilustrativní zmínka s nejnútnejšími odkazy. Až po roce 1989 začal návrat k demokratickému a právnímu státu, komplikovaný navíc zánikem společné česko-slovenského státu a vznikem České republiky dnem 1. ledna 1993. se jeví podrobnější informace nanejvýš užitečnou. Založeny jsou pro údobí do roku 1938 na dvou pramenech, z nichž první dokládá vysokou úroveň české právní vědy v oblasti elektroenergetiky před více než 100 roky^{3 1)}. a to a práce K. Vondráška^{3 2)}, která sumarizuje vývoj v této oblasti v předválečném období. do roku 1936.

Jednou z otázek také je, zda právní úprava této problematiky náleží do práva veřejného nebo soukromého. Pohled do obsahu vládního návrhu energetického zákona č. 458/2000 Sb. (sněmovní tisk č.535) i do zahraničních zákonů dává dostatek důvodů k tomu, považovat podle organické teorie rozlišování práva veřejného a soukromého za případ hybridní, neboť jsou příkladem jak „... i pod vlivem prolínání práva Evropských společenství dochází k častějšímu a užšímu prolínání, kombinaci a vzájemnému intenzivnějšímu ovlivňování prvků soukromoprávních a veřejnoprávních.“^{3 3)}. Ustanovení preambule směrnice č. 2003/54/EC zdají se být možné vyjádřit jako v [nn] Knapp str.49 tj. že mají mimo jiné za cíl „naplnit zásadu rovnosti účastníků nejen co do rovnosti občanské, ale především ekonomických tržních vztahů, jež implikuje zásadu autonomie vůle subjektů práva, zejména autonomie smluvní.“^{3 4)}.

2.1 Období 1860 až 1919

Jakmile technický pokrok v elektrotechnice umožnil její průmyslové rozšiřování, včetně výroby elektřiny a jejího rozvádění, bylo nutné promítnout tento fenomén do právního řádu. Na území dnešní České republiky se tak stalo vydáním nařízení rakouského ministerstva obchodu a vnitra č. 41/1883 ř.z. ze dne 25.března 1883 o živnostenských

^{1 1)} JUDr.Jan Keller, Základové práva elektrického, Bursík a Kohout Praha 1905.

^{1 2)} JUDr.Karel Vondrášek, Soustavná elektrizace v republice Československé, Knihovna veřejné správy a samosprávy, Praha 1936.

^{3 3)} Knapp, Knappová et al. Občanské právo hmotné svazek I, CODEX Praha 1997, s. 45-47

^{3 4)} Ibid., sub 3.3, s. 49

závodech na výrobu a vedení elektřiny,^{3 5)} jímž byl doplněn živnostenský řád vydaný císařským patentem č. 227/1859 ř.z. ze 20. prosince 1859. Nařízení obsahovalo jen pět paragrafů, z nich § 1 zněl: „Po živnostensku provozované zařizování závodů na výrobu a vedení elektřiny pro osvětlování, pro přenášení síly a pro jinou živnostenskou nebo domácí potřebu, jakož i i živnostenské provozování těchto závodů, ať se již děje osobou jednotlivou neb morální (právníckou), podmíněno jest koncesí, kterou propůjčuje politický úřad zemský.“ Povinnost průkazu odborné způsobilosti podnikatele byla předmětem § 2 a § 4 vymezoval, že zřizování závodu bude schvalováno v *ediktálním řízení* podle živnostenského řádu.

Následovalo ještě nařízení rakouského ministerstva obchodu a vnitra č 151/1883 ř.z. ze dne 17. září 1883 o „průkazu zvláštní způsobilosti k nastoupení koncesované živnosti“, jež doplňovalo nařízení č.41/1883 ř.z. a ještě nařízení rakouského ministerstva obchodu a vnitra č. 188/1883 ř.z. ze dne 20.prosince.1883 o další platnosti nařízení č. 41/1883 ř.z. s ohledem na zákon č.39/1883 z 15.března 1883, doplňující a měnící živnostenský řád. Podle § 5 nařízení č. 41/1883 ř.z. měly být vydány regulativem podrobné předpisy o zařizování a provozování dotčených závodů, ale k jeho vydání vůbec nedošlo. Až výnosem ministerstva obchodu č.12/2XXII21550 ze dne 29.10.1909 byla schválena pravidla (bezpečnostní předpisy) vídeňského elektrotechnického spolku, jež se stala závazná pro schvalovací úřady a která po roce 1918 byla nahrazena předpisy ESČ. Živnostenský řád, s ohledem na jeho vývoj, pak platil ve znění uveřejněném vyhláškou ministra obchodu č.199/1907 ze dne 16.srpna 1907 i v ČSR a jeho účinnost byla zrušena teprve Zákoníkem práce č.65/1965 Sb. ke dni 1.ledna.1966 a až tehdy patrně též předpisy zmíněné v tomto odstavci výše. Lze soudit, že tato právní úprava se stala postupem doby nevyhovující a jak uvádí K.Vondráček^{3 6)}, s odvoláním na publikaci F.Kreidla^{3 7)}, byl na říšské radě v roce 1918 předložen koncept změn jako Rakouská osnova nové úpravy elektrářského hospodářství.

Právní povaha elektrické energie v oboru soukromého práva nebyla v Rakousku-Uhersku na území dnešní ČR vymezena zvláštním zákonným předpisem. Z názvu a obsahu nařízení č. 41/1883 ř.z. je zřejmé, že jeho účelem a cílem nebylo upravovat soukromoprávní poměry, nicméně mělo pro ně závažné důsledky. Podle J.Hellera^{3 8)} „...neboť kdo připouští, že lze elektřinu po živnostensku vyráběti a dováděti neb alespoň

^{3 5)} Ibid. Sub. 3.2 s. 766

^{3 6)} Ibid. Sub. 3.2 s. 814

^{3 7)} Dr.Františka Kreidl: Elektrisace zemí a států v řadě Svět a práce sv.6, Česká matice technická Praha 1918

^{3 8)} Ibid. Sub. 3.1 s. 107

vésti, důsledně musí uznati oprávněného výrobce alespoň za quasivlastníka výrobku, jemuž důsledně také přísluší právo, aby svůj výrobek jako zboží dále zcizoval a za úplatu do obdobného vlastnictví neb užívání jiných předával nebo odevzdával.“. Dle Hellera je rovněž nutné si uvědomit, že prohlášením výroby elektřiny v závodech za živnost koncesovanou je

„a) práce generátorů v elektrárnách uznána jako původní způsob nabývací alespoň obdobného práva nabývacího, totiž jako "výroba",

b) tím také implicitně uznána takto vyrobená elektřina jako živnostenský výrobek, tedy jako zcizitelný hospodářský statek.“

Co do právní ochrany rakouský občanský zákoník (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB), vyhlášený dne 1.června 1811 umožňoval jak podle § 285, tak § 292 pokládat elektřinu za věc. Problém byl viděn ve vymezení vlastnického práva v § 354 rak. zák. obč., dle něhož měl mít předmět vlastnictví též substanci, při čemž se odvozovalo z § 293 rak. obč. zák.(ABGB) že substance je hmota (§ 293 Verletzung der Substanz), což otevíralo diskusi o tom zda je elektřina věc hmotná, neboť podle pozitivního rakouského práva jen tyto věci mohou být předmětem vlastnictví. Na rozdíl od občanského zákoníku německého totiž rakouský předpis ani při pojmu věci ani při pojmu vlastnictví neměl povahu zakazující, vše ostatní vylučující. Mohlo být proto pro elektřinu použito analogicky předpisů o vlastnickém právu. To bylo usnadněno také tím, že v rakouské právní teorii se otázkám právní povahy elektřiny v 19. století věnovalo málo pozornosti. Heller uvádí jako příklad Stubenrauchův komentář k rakouskému občanskému zákoníku k § 285 - künstliches Licht un Elektrizität sind wohl Gegenstand des Verkehrs, nezminující se o vlastnictví - Eigentum. Ani prof.Antonín Randa nebyl ve svém díle z roku 1893 a následně ve stati v roce 1901 jednotný. Proto také v Rakousku-Uhersku, na rozdíl od Německa, nevznikly principiální problémy v otázkách držby elektřiny a přechodu vlastnictví, tím méně ve vztazích závazkových, kde řečeno slovy Hellera naši předkové pociťovali „... *ihned vánek volnosti práva obchodního, práva výměny a obratu statků.*“ O tom však rozhodl v roce 1899 Nejvyšší soudní dvůr (OGH), když kvalifikoval „smlouvy na dodávky proudu (dnešní terminologií smlouvy na dodávku elektřiny) jako kupní smlouvy a od té doby na této konstrukci trvá. Patrně díky zmíněné volnosti tehdejšího rakouského práva byla v rámci trestního i smluvního práva elektrická energie v právním smyslu kvalifikována jako movitá věc. Pro úplnost dodejme, že v Rakousku stanovil poprvé až § 2 Elektrizitatsweegegesetz, BDBl. Nr. 348/1922, že pod pojmem „věc“ a „statek“ ve smyslu

trestního zákoníku se rozumí také elektrická energie. (odst. 1.1 vládní předlohy tisk 1108, k rakouskému energetickému zákonu - ElWOG, BGBl. I Nr. 143/1998).

2.2 Období 1919 až 1945

Nově vzniklé Československo v roce 1918 recipovalo výše zmíněné právní předpisy, avšak na Slovensku s ohledem na dualismus Rakousko-Uherska platil pro koncese dle nař.č. 41/1883 ř.z uherský zákonný článek XVII z roku 1884, jenž byl od roku 1924 nahrazen zákonem č.259/1924 Sb.z. a n., živnostenský zákon pre územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi, obsahujícím takřka stejná znění ustanovení, platných pro historické země (K. Vondrášek str.768). Avšak jen několik měsíců po vzniku nového státu dochází k zásadní změně právní úpravy zákonem č. 438/1919 Sb. z. a n., o soustavné elektrisaci, který platil až do 31.12.1957. Důvody k této úpravě byly ekonomické, hospodářství ČSR mělo být zabezpečeno dostatkem a všeobecnou dostupností co nejlevnější elektrické energie. K dosažení cílů této právní úpravy měla sloužit soustavná elektrizace prostředky a nástroji v zákoně obsaženými. Argumenty k tomu obsahovala důvodová zpráva k návrhu tisk č. 1.217 Národního shromáždění [nn] Vondrášek , která také uvádí, že při přípravě se dospělo k názoru, aby výhradní státní monopol nebyl zaveden. Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. kromě základního ustanovení o státní podpoře elektrizace definoval nové podnikatelské subjekty tohoto odvětví, upravil nově podmínky jejich podnikání a jejich finanční a právní výhody. Obsahoval dále ustanovení o omezení vlastnických práv (o věcných břemenech a služebnostech) a vyvlastnění, dokonce v dnešní terminologii ustanovení o ochraně životního prostředí - viz § 8 odst. 5 zákona. Součástí zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. jsou i nutná procesní ustanovení a zmocňovací ustanovení k vydání prováděcích předpisů. Zákon sám, ani jeho další novely a ani další zákony do roku 1938 vydané však neobsahovaly předpisy o právní ochraně elektřiny a elektrických zařízení, poněvadž upravovaly pouze určitý úsek problematiky. Zákonodárci v té době navrženou úpravu považovali za dostatečnou, jak vyjádřeno ve zprávě technického výboru tisk č. 1.343 Národního shromáždění³⁹ slovy „... neboť zákon veškeré hospodářství elektrárenské upravující bude možno vydati teprv tehdy, až vžita bude nová ústava a až rozřešena bude řada otázek hospodářských s elektrizačním problémem úzce souvisícím.“, která mohla být uvážena i v roce 1994 i dnes.

³⁹⁾ Ibid. Sub 3.2 s. 69

Na základě zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. začínají v tehdejší ČSR působit "**elektrické podniky všeužitečné**", což jsou dle § 4 "*podniky pro výrobu nebo dodávku elektrické energie pro všeobecnou potřebu (elektrické podniky) náležející státu nebo zemi neb korporacím místní samosprávy nebo smíšeným společnostem, v nichž veřejné korporace zúčastněny jsou alespoň šedesáti procenty kapitálu ...*", a takovéto podniky mohlo ministerstvo veřejných prací prohlásit za všeužitečné. Toto prohlášení nahrazovalo koncesi k živnostenskému provozování výroby a rozvodu elektrické energie podle minist. nařízení č. 41/1883 ř.z. a živnostenského řádu. V žádosti o prohlášení bylo dle § 5 zákona nutné podat průkaz o právní existenci, účasti veřejných korporací, podklady o zařízení podniku po stránce právní, technické a hospodářské. Ve výměru pak ministerstvo vymezilo práva i povinnosti podniku ve veřejném zájmu, zejména v zájmu obrany státu i vůči zainteresovaným stranám.

Nejvýznamnějšími doplňujícími prováděcími předpisy byla vládní nařízení č. 620/1920 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. a vládní nařízení č. 48/1935 Sb. z. a n., o některých opatřeních v elektrárenském hospodářství. Toto vládní nařízení ukazuje, že dnes diskutované otázky nejsou zcela nové. V § 1 a 2 nařízení č. 48/1935 Sb. z. a n. se vymezují povinnosti podniků při cenové regulaci včetně povinnosti poskytnout nebo předat podklady pro úřední stanovení cen elektřiny. ovšem při šetření osobní svobody, domovní svobody a listovního tajemství dle ústavního zákona. Ustanovení § 3 a 4 měla podpořit slučování všeužitečných podniků především v Čechách. Další ustanovení se týkala zřizování zbytečných vedení, změn vymezených území a svévolného porušování předpisů (v § 5 a 6) a doplňovala ustanovení zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. o dovozu a vývozu elektřiny.

Postupně přijaté novely, počínaje zákonem č. 258/1921 Sb. z. a n. a zákonem č. 114/1932 Sb. z. a n. konče, se týkaly především problému podílu soukromého kapitálu dle § 4 zákona 438/1919 Sb. z. a n.. Novela z roku 1921 dle § 1 měla umožnit zvýšenou účast soukromého kapitálu tak, že namísto maximálně 40% základního kapitálu dle § 4 zákona 438/1919 Sb. z. a n. mohla činit až 75%, časově omezeno na údobí maximálně 20 let, do jehož uplynutí mohou veřejní činitelé převzít tolik, aby jejich účast činila 60%. Soukromý kapitál však namítal, že z ekonomického hlediska v daném oboru podnikání je doba 20 let příliš krátká. To mělo za následek, že prodlužování lhůt k označení elektrických podniků jež mají být přeměněny na podniky všeužitečné, provedené zákony č. 294/1924 Sb. z. a n. a č.191/1930 Sb. z. a n. (platnost zrušena od 1.1.1934) nemělo účinek, neboť do roku 1932 byly prohlášeny za všeužitečné [nn] Vondrášek str. 82 jen dva podniky. Další řešení této

otázky přinesl zákon č. 114/1932 Sb. z. a n., kterým se mění zákon č. 258/1921 Sb. z. a n. jímž se doplňuje zákon č. 438/1919 Sb. z. a n., který v § 1 sice potvrdil minimální podíl státu nebo veřejných činitelů ve výši 25%, ale umožnil stanovit dvě alternativy povinnosti po uplynutí 20 roků, nejpozději však do 30 roků po prohlášení podniku za všeužitečný:

- a) přenechat pro stát nebo pro ostatní činitele tolik základního kapitálu, aby úhrnná účast byla aspoň 60% základního kapitálu v té době vydaného,
- b) přenechat na výzvu ministerstva veřejných prací celý podnik státu nebo ostatním veřejným činitelům, ovšemže v každém případě za náhradu.

Na otázku věcných břemen a služebností navazoval zákon č. 187/1922 Sb. z. a n., o zápisu elektrických vedení do pozemkových knih, jehož účelem bylo řešit otázku elektrických vedení (podrobně obsaženo v důvodové zprávě k vládnímu návrhu tisk č. 706 Senát NS) a který je podnětný i v současnosti.

Ostatní právní předpisy přijaté a vydané v ČSR do roku 1938 v oblasti zásobování elektřinou se týkaly v naprosté většině otázek ekonomické podpory elektrizace. Prvým z těchto předpisů byl zákon č. 143/1923 Sb.z.a n., o finančních a právních výhodách na podporu soustavné elektrizace a jeho novelizace zákonem č. 238/1926 Sb.z.a n. a zákonem č. 203/1931 Sb.z.a n. Po poválečné stabilizaci hospodářství bylo také rozpoznáno, že problémem se stane elektrifikace venkovských chudých a odlehlých nebo horských obcí. Podpory ze státních prostředků započaly již v roce 1924 a v letech 1925- 26 provádělo podpůrné akce ministerstvo zemědělství. Systematická pomoc k řešení této nesnadné otázky přichází přijetím zákona č. 139/1926 Sb.z. a n., o finanční podpoře elektrizace venkova (po vzoru Francie, kde obdobný zákon byl přijat v roce 1923), který stanovil pro léta 1927-31 výši ročních příspěvků a zásady podávání a vyřizování žádostí. Novelami v zákoně č. 46/1929 Sb.z. a n.a 72/1932 Sb.z. a n. byly zejména stanoveny finanční částky pro léta 1929-33 resp. 1934-40. Platnost těchto zákonů a k němu vydaných prováděcích předpisů byla zrušena zákonem č. 273/1949 Sb., o soustavné elektrizaci venkova a účinnosti pozbyly dnem 1. ledna 1949.

Z předpisů tohoto druhu byl posledním zákon č. 44/1929 Sb.z.a n., o elektrizačním fondu. Účelem tohoto zákona bylo opatřit všeužitečným elektrárenským podnikům levný úvěr na výstavbu přenosových sítí o velmi vysokém napětí stavěných po 1.lednu 1929, obdobně jako tomu podle důvodové zprávy k návrhu bylo v průmyslových státech např. v Anglii a Itálii. Důvodem bylo velké kapitálové zatížení elektrárenských podniků při výstavbě přenosových sítí a v prvních letech jejich provozování, splatnost úvěrů byla 30 let.

Posledním předválečným zákonem, jehož ustanovení se dotýkala výroby a rozvodu elektřiny, byl zákon č. 131/1936 Sb.z. a n., o obraně státu, jehož ustanovení v hlavě IV. § 34 až 36 vymezovala základní povinnosti elektrických podniků ve veřejném zájmu tohoto druhu.

Po roce 1918 zůstal rakouský občanský zákoník (rozumí se včetně příslušných novel) v platnosti a ani v ČSR nebyla právní povaha elektrické energie v oboru soukromého práva vymezena zvláštním zákonným předpisem. Praxe i nejvyšší soudní judikatura však považovala elektřinu vyrobenou stroji za zboží ve smyslu § 271 tehdy platného obchodního zákoníku a dodávku elektřiny za koupi a přiznávala jí právní ochranu podle občanského práva, na Slovensku se posuzovala elektrická energie podle obdoby hmotných věcí. Osnova v té době (z roku 1936) připravovaného nového občanského zákoníku obsahovala v § 231 ustanovení že *"..předpisů ve věcech hmotných jest užití přiměřeně na přírodní síly jimiž se obchoduje."*

V oboru trestního práva se právní ochrana elektřiny různila. Na území dnešní ČR se neoprávněný odběr cizí elektřiny při úmyslu poškodit výrobce a dodavatele, jakož i její používání proti smlouvě považovalo a trestalo jako podvod, na Slovensku vyrobený elektrický proud požíval stejné trestněprávní ochrany jako věci movité. Osnova v té době připravovaného trestního zákona v § 13 čl.5 výslovně prohlašovala za věc movitou také elektřinu a jinou přírodní sílu člověkem vyrobenou nebo zachycenou. Potom by byla krádež elektřiny trestána podle zákona o zločinech a přečinech, popřípadě podle přestupkového zákona.

Právní ochranu elektrickým zařízeními poskytovaly všeobecné předpisy občanského zákoníku o ochraně vlastnictví a držby, po stránce trestní pak všeobecné předpisy trestních zákonů o *" ... ochraně proti dolosnému a culposnému poškození."*

Zajímavé je, že základní právní úprava podnikání při zásobování elektřinou, t.j. podle rakouského živnostenského řádu č. 227/1859 ř.z. ve znění předpisů jej měnících a doplňujících (k nimž patří též shora uvedené ministerské nařízení č. 41/1883 ř.z.) platila na našem území *de iure* 83 let, neboť tyto předpisy pozbyly účinnosti podle § 279 Zákoníku práce č. 65/1965 Sb. teprve dnem 1.ledna 1966. Zákon č. 438/1919 Sb.z. a n. jako další základní norma a další shora zmíněné právní předpisy (pokud u nich není uvedeno jinak) platily takřka 38 let, neboť pozbyly účinnosti až podle zákona č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizační zákon) od 1.ledna 1958. Pro úplnost se sluší dodat, že převážná část občanského zákoníku AGBG pozbyla účinnosti od 1.ledna 1951,

kdy nabyl účinnosti nový občanský zákoník č. 141/1950 Sb.. S přijatelným zjednodušením lze tedy říci, že zásobování elektřinou se u nás dělo do roku 1948 jako soukromé podnikání, pro které však následně socializovaný právní řád nejen nevytvářel podmínky, nýbrž je vylučoval - v rozporu dokonce i s Ústavou 9.května - pomocí řady znárodnovacích, socializačních, plánovacích a jiných správních a hybridních předpisů. Již koncem 50. let tak zanikly téměř všechny živnosti.

Ze shora uvedeného plyne pro další úvahy několik významných zjištění:

1. Z právního hlediska byly činnosti spojené se zásobováním elektřinou, zejména
 - a) zřizování výroben jakož i jejich provozování,
 - b) zřizování přenosových zařízení jakož i jejich provozování,
 - c) zřizování rozvodných zařízení jakož i jejich provozování
 - d) provádění instalací jiných elektrických zařízení a rozvodů,

považovány za živnost, jež byla s ohledem na jejich charakter koncesovaná, povolovaná dokonce státním orgánem vyšší resp. nejvyšší úrovně a to ať už se jednalo o živnostenskou nebo domácí potřebu. Podnikání v tomto oboru tedy bylo upraveno právními předpisy o živnostenském podnikání.

2. Zásobování elektřinou se v podmínkách tržní soutěže a svobodného podnikání uskutečňovalo při velmi omezené ingerenci státu de iure až do konce roku 1965, de facto ovšem jen do počátku okupace ČSR 15.března 1939, resp. krátce po ní, kdy počaly být uplatňovány nestandardní válečná opatření a od května roku 1945 nestandardní zásahy pro poválečnou dobu. Pro údobí do roku 1939 lze citovat z nálezu Nejvyššího správního soudu č.j. 7983/31 ze dne 14.února 1934, že „předpisy živnostenského řádu a min.nař. č. 41/1883 ř.z., jež vybudovány jsou převážně na principu živnostenské svobody a volné soutěže, neznají monopolního práva dodávky elektrické energie.“. Na tom nic neměnily všeužitečné podniky, vznikající a činné podle zákona č. 438/1919 Sb.z. a n., které působily v zásobování elektřinou společně se soukromými podniky, jejichž podíl byl před válkou zejména na severozápadu Čech poměrně značný.

3. Zásobování elektřinou se také uskutečňovalo do počátku okupace ČSR 15.března 1939 v podmínkách tržní soutěže a svobodného podnikání při přesně vymezené ingerenci státu . Na tom nic neměnily všeužitečné podniky, vznikající a činné podle zákona č.

438/1919 Sb.z. a n., které působily v zásobování elektřinou společně se soukromými podniky, jejichž podíl byl před válkou zejména na severozápadu Čech poměrně značný. Pro podporu tohoto názoru lze citovat z nálezu Nejvyššího správního soudu č.j. 7983/31 ze dne 14. února 1934, sice „předpisy živnostenského řádu a min.nař. č. 41/1883 ř.z., jež vybudovány jsou převážně na principu živnostenské svobody a volné soutěže, neznají monopolního práva dodávky elektrické energie.“. Tento stav skončil *de facto* údobí okupace, kdy byla uplatňována nestandardní válečná opatření a od května roku 1945 obdobně nestandardní zásahy nutné pro poválečnou dobu, doprovázené znárodnovacím procesem a socializací od roku 1948. Nicméně *de iure* přetrvávala účinnost předválečných předpisů dosti dlouho.

4. Postupně bylo silněji pocíťováno (viz citace z vyjádření technického výboru k návrhu zákona č.438/1919 Sb.z. a n), že tyto předpisy by si zasloužily změn. V některých případech dal výklad Nejvyšší správní soud (dále NSS) jako např. „Rovněž po živnostensku provozované zařizování závodů na výrobu a rozvod elektřiny je prohlášeno za koncesovanou živnost a vázáno na udělení koncese. Osobní vykonávání této činnosti a technické její vedení je vázáno na průkaz odborné způsobilosti.“ a ke stejným živnostem v nálezu č.23.283 z 28.dubna 1930 shledává NSS, že „Elektrotechnická živnost, opravňující k zřizování elektrotechnických podniků na výrobu a vedení elektřiny dle min. nař. č. 41/1883 § 1 nelze provozovat po továrnicku neboť .. II. Živnosti, jejichž předmětem není výroba zboží, nemohou být provozovány po továrnicku.“. K otázce nedokonalosti však NSS ve svém nálezu č.18.023 z 29.října 1923 vyslovil právní názor, že "*...nevyhovuje-li min.nař. č. 41/1883 ř.z. nynějším poměrům, mohla by býti náprava zjednána jen jeho změnou.*". Předmětem kritiky byla i nejednotnost a nestejnóměrnost posuzování všeužitečných podniků a oproti nim soukromých podniků výroby a rozvodu a živností elektrotechnických.

Ministerstvo obchodu proto v roce 1936 vypracovalo osnovu zákona, který měl nově upravit živnost elektrárenskou a elektrotechnickou a která se dostala do meziministerského a odborného projednávání. Návrh měl tři hlavy a 25 paragrafů. Hlava I. obsahovala nové vymezení živnosti elektrárenské i elektrotechnické (kde bylo navrhováno rozdělení na a) podnikatelství, b) stavitelství, c) instalatérství s oprávněním navrhovat a instalovat elektrická zařízení. V hlavě II. byly předpisy o průkazu odborné způsobilosti a o podmínkách a způsobu zkoušek pro obě živnosti, v hlavě III. pak závěrečná a zrušovací

ustanovení. Zánikem Československa skončily také všechny rekodifikační práce a po roce 1945 šly zcela jiným směrem.

2.3 Období 1945 až 1989

Otázkami právní ochrany elektřiny v období socialismu je zbytečné se zabývat, neboť soukromé právo občanské po výše zmíněné rekodifikaci a trestně právní ochrana obecně byly oproti předválečnému stavu značně deformovány. Právní úprava v nových politicko-společenských podmínkách byla provedena zákonem č.79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizační zákon), který nabyt účinnosti dnem 1.ledna 1958. Současně s elektrizačním zákonem byl vydán základní prováděcí předpis, vládní nařízení č. 80/1957 Sb. a v roce 1958 další tři prováděcí vyhlášky. Vyhláška MPE č. 153/1961 Sb., o změně šířky ochranného pásma elektrického vedení velmi vysokého napětí měla okrajový vliv a posledním, významnějším podzákonným předpisem, byla vyhláška FMPE č. 140/1978 Sb., o dodávce elektřiny obyvatelstvu.

Zákon č. 79/1957 Sb. o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizační zákon) byl po dobu účinnosti třikrát novelizován. Jednalo se o zákony ČNR č. 146/1971 Sb., 367/1990 Sb. a 425/1990 Sb., které původní text měnily takřka jen pokud se týká změn orgánů státní správy resp. samosprávy (po roce 1989). Při porovnání se zahraničními předpisy a se směrnicí č. 96/92/EC ukazuje, že co do merita věci tento zákon obsahuje značně podobná ustanovení. Zákon měl šest oddílů a celkem 41 paragrafů. Stručností i jazykem připomíná právní normy předválečné ČSR. Vyvolává tak oprávněnou domněnku, že autoři návrhu byli ještě vychováni a odborně vyspěli v době před rokem 1948. Skutečností však také je, že v této oblasti si socialistický stát příliš mnoho starostí se zákonem nemusel dělat, neboť případné nesrovnalosti byly jednoduše upraveny podzákonnými nebo mimozákonnými předpisy či akty. Zákon č. 79/1957 Sb. patrně přispěl k neustále přetrvávajícímu nevhodnému používání pojmů "energetika" a "energetický", a to nejen v denním tisku a běžném zpravodajství. V § 2 zákona je totiž definováno, co se rozumí energetickými díly pro výrobu nebo rozvod elektřiny zkráceně "energetická díla", namísto vhodnějšího a výstižnějšího zkrácení elektroenergetická díla. Na tomto základě pak § 5 zavedl pojem "energetické podniky", t.j. zřizovatele a provozovatele "energetických děl" podle § 2, dobově ovšem definované jako organizace v působnosti ministerstva energetiky.(dodnes rakouské právo zná a vymezuje pojem „elektrický podnik“ - „Elektrizitätsunternehmen“):

Oddíl první obsahuje kromě úvodního § 1 (jenž po úpravě dobových formulací by byl akceptovatelný i dnes) ještě definice hlavních pojmů v § 2 až 4.

Oddíl druhý obsahoval ustanovení o zřizování a provozování děl a některých jiných zařízeních, jinak řečeno podmínky podnikání. Pozornosti si zasluhuje použití klasického pojmu českého právního jazyka "zřizování", který se v právních předpisech o "energetických odvětvích" po roce 1994 přestal vyskytovat. V § 5 až 8 je upravována ingerence státu v oblasti zřizování a provozování (elektro)energetických děl. V § 6 je také zaveden pojem "závodní energetické dílo", poněkud nelogicky s přihlédnutím k § 7, v němž je definováno "zařízení pro neveřejný rozvod elektřiny".

Oddíl třetí obsahoval ustanovení o řízení výroby, rozvodu a spotřeby elektřiny. V nich byla obsažena ingerence státu obecně (§ 9), nutnost dispečerského řízení soustavy a jeho hlavní rozsah (§ 10). Povinnost řádné údržby a provozování a dodržování provozních pravidel byla uložena v § 11. Ustanovení § 12 a § 13 obsahovaly v dnešní terminologii povinnosti veřejné služby. V § 14 byly obecně deklarovány povinnosti zejména velkospotřebitelů co do hospodárnosti spotřeby elektřiny a právo ministerstva upravit tuto oblast podzákonnými předpisy. Konečně § 15 stanovoval povinnost poskytování podkladů o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny.

Oddíl čtvrtý byl nazván poněkud kuriózně styk s odběrateli. V § 16 je v podstatě upraveno právo odběratele na připojení na síť a na dodávky elektřiny. To bylo uskutečňováno na základě připojovacích podmínek stanovených ministerstvem (§ 17) a podmínek pro dodávku a odběr elektřiny (§ 19). Zbývající paragrafy obsahovaly zejména povinnosti z hlediska technické bezpečnosti a ochrany bezpečnosti a zdraví osob.

Oddíl pátý obsahoval společná ustanovení postihující:

- a) v § 22 až § 25 oprávnění k cizím nemovitostem, tedy věcná břemena,
- b) v § 27 vyvlastnění a v § 28 náhrady škod,
- c) v § 29 a 30 styk s komunikacemi, vodami a ochranná pásma energetických děl,
- d) v § 31 velmi stručně zmiňoval ochranu životního prostředí,
- e) v § 33 případ přenosných zařízení pro rozvod elektřiny.

Oddíl šestý obsahoval závěrečná ustanovení. Za době a systému poplatná lze považovat ustanovení v § 34, § 35 a 37 a v § 39 až 41 nacházíme standardní ustanovení (o vydání prováděcích předpisů, zrušovací ustanovení a účinnost). Ustanovení § 36 o podílu na nákladech na elektrické přípojky má místo i v současných předpisech. Zmínku zaslouží § 38, podle něhož vláda mohla nařízením stanovit, že tento zákon nebo jeho části se mohou

vztahovat na jinou energii než elektrickou nebo na jiná energetická díla než pro výrobu nebo rozvod elektřiny.

Takto pojatá právní úprava byla v platnosti 37 let, neboť všech sedm zmíněných předpisů pozbylo účinnosti dle zákona 222/1994 Sb. až od 1.ledna 1995.

2.4 Období 1989-1995

Tento oddíl je vhodné rozdělit na dvě části. V první části se zabývám přechodovým obdobím po roku 1989, v druhé zákonem č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci.

a) Přechodné období po roce 1989

Na vývoj právní úpravy od roku 1990 je nutné nahlížet v souvislosti s přeměnou celého právního řádu a přitom v návaznostech politických, právních a praktických. Politické návaznosti měly dvě roviny. Prvá rovina představovala tlak socialismu, jehož představitelé v nově ustavených politických orgánech do června 1990, ale někteří i po následné dva roky přispěli k zachování množství atributů právního systému existujícího do roku 1990. Druhá rovina byla státoprávní, protože ústavní předpisy na nichž byla založena československá federace obsahovaly konféderační prvky a po roce 1990 převážná část slovenské reprezentace podporovala jejich posilování. To ovlivnilo výrazně celý zákonodárný proces do poloviny roku 1992. Po vzniku České republiky muselo být úsilí věnováno především právní a ekonomické stabilizaci nového státu. Právní pořádek obnoveného politického demokratického systému (ve smyslu novelizace ústavy ČSSR ústavním zákonem č. 100/1990 Sb.) byl založen na recepci právních předpisů předchozího socialistického zřízení. Praktické návaznosti je nutné vidět v oprávněné snaze zabránit vážnému narušení hospodářské stability po rozpadu celé politické a ekonomické soustavy evropských socialistických států v letech 1989-90. Také z těchto důvodů byly právní předpisy přijímané v období do poloviny roku 1992 nutně kompromisní.

V odvětví elektroenergetiky došlo k legislativním změnám jen v souvislosti s obnovou soukromého podnikání, která začala (po novelizaci ústavy ČSSR ústavním zákonem č. 100/1990 Sb.) přijetím zákona č.105/1990 Sb., který zrušil některá ustanovení

znárodnovacích předpisů^{3 9)} zejména z let 1945 až 1948. (Kohout str. 4). Živnosti a další instituty obnovil až zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (Živnostenský zákon) ze dne 2.října 1991, který nabyl účinnosti dnem 1.ledna 1992. Současně s ním nabyl účinnosti obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. a novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 509/1991 Sb.. Živnostenský zákon se ale otázek zásobování elektřinou a činností elektrizační soustavy dotkl minimálně. Pokud se týká dřívějších živností, jejichž předmětem bylo zřizování a provozování výroby a rozvodu elektřiny, živnostenský zákon č. 455/1991 Sb.však v § 3 odst.2 písm.d) vymezoval, že živností není „d) výroba a rozvod elektřiny, plynů a tepla, kromě malých elektráren,“. V poznámce pod čarou č. 17 jsou k tomu uvedeny relevantní právní předpisy, t.j. zákon č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrizační zákon), zákon č. 67/1960 Sb., o výrobě, rozvodu a a využití topných plynů (plynárenský zákon) a zákon č. 89/1987 Sb., o výrobě rozvodu a spotřebě tepla. V komentáři^{3 10)} (Kohout strana 25) je k tomu vysloven názor že „d) použitý pojem „malé elektrárny“ lze považovat za totožný s vymezením uvedeným v § 2 odst. 2 písm. a) zákona č. 79/1957 Sb., podle kterého se za energetická díla nepovažují drobná zařízení pro výrobu elektřiny, která mají pro zásobování širšího okruhu spotřebitelů elektřinou vzhledem k své malé výkonnosti nepatrný hospodářský význam,“.

Živnostenský zákon č. 455/1991 Sb. zavedl živnosti dříve nazývané "elektrotechnické" vyjmenované ve skupině 205 a to

- a) montáž, oprava, údržba vyhrazených elektrických zařízení (k nimž náleží zejména zařízení pro výrobu, přeměnu, rozvod a odběr elektrické energie) a výroba rozvaděčů nízkého napětí,
- b) revize elektrických zařízení
- c) projektování elektrických zařízení,
- d) výroba, instalace a opravy elektrických strojů a přístrojů.

Na rozdíl od živnostenského řádu č. 227/1859 ř.z. ve znění předpisů jej měnících a doplňujících a ministerského nařízení č. 41/1883 ř.z. to však nebyly živnosti koncesované, ale podle § 19 písm.b) (původního) zákona č. 455/1991 Sb. od 1.ledna 1992 živnosti ohlašovací vázané, jejichž podmínkou provozování je odborná způsobilost získaná jinak než vyučením. O tom že tento zákon vycházel také z dřívější právní úpravy svědčí to, že v

^{3 9)} JUDr.Alexej Kohout, JUDr.Eva Hrozinková, Československý živnostenský zákon 1991, Právnícké a ekonomické nakladatelství LINDE, Praha 1992

^{3 10)} Ibid., sub. 3.9 s 25

roce 1992 ke koncesovaným živnostem opět patřily například "*hostinská činnost*" a "*služby veřejných nosičů a poslů*".

b) Zákon č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci.

V roce 1994 dochází v České republice k naprosto zásadní změně v pojetí energetické legislativy, které je navíc v porovnání se západoevropskými státy ojedinělé. Po celou dobu historického vývoje totiž právní úprava na území dnešní ČR byla velmi podobná právním úpravám v systémech tzv. kontinentálního práva i anglosaského práva. Jejich charakteristikou je rozdělení do právních norem postihujících odděleně elektřinu, topné plyny a dodejme pro úplnost kapalně uhlovodíky, především ropu a produkty z ní vyrobené.

Zvláštní význam elektřiny, vedl v celém světě (též v důsledku dalších okolností) k velmi silné státní ingerenci, trvajícím od prvního období jejich širšího průmyslového a občanského používání až do devadesátých let 20. století. Nejvýrazněji tomu bylo v zásobování elektřinou pro všeobecnou potřebu, které bylo takřka úplně předmětem státního monopolu. Z tohoto důvodu také nacházíme tyto právní normy ve skupině správního práva.

Po roce 1990 dochází v EU, ale i celosvětově k privatizaci především elektroenergetických podniků a ke kvalitativně novým formám a nástrojům státního vlivu a státní účasti. Porovnání s právními předpisy některých států EU, ukázalo, že právní úprava zásobování energiemi je řešena celou soustavou zvláštních zákonů a podzákoných předpisů z nich vyplývajících, které navazují resp. doplňují základní normy soukromého práva (občanské zákoníky, obchodní zákoníky) a veřejného práva (zákonné předpisy o živnostenském podnikání, o hospodářské soutěži, zákony o bezpečnosti státu a pod.). Nacházíme tak zákony o zásobování elektrickou energií, o zásobování zemním plynem a o ropných produktech či o uhlovodících. Ani s akceptovatelným zjednodušením však nenalezneme žádný *lex specialis* o "teplárenství" a s výjimkou Dánska ani nepřímé začlenění otázek spojených s liniově vázaným zásobováním teplem do zákonů o zásobování elektřinou. Také sekundární právo ES má pro jednotlivé oblasti zvláštní normy.

Genezi vzniku základní koncepce vládního návrhu a posléze zákona č. 222/1994 Sb. není možné z dostupných dokumentů zjistit.

Zákon 222/1994 Sb. byl po nabytí účinnosti předmětem řady kritických připomínek a diskusí, které postupně odezněly též z důvodu, že byla předvídána další právní úprava

vzhledem k potřebě harmonizace s předpisy EU. Zákon č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci, sice nabyt účinnosti od 1. ledna 1995, ale poslední prováděcí předpis k němu byl vydán až v roce 1998. Přijetím tohoto zákona došlo v České republice k naprosto zásadní změně v pojetí právní úpravy oblasti zásobování energiemi resp. energetickými látkami, která je co do historického vývoje v ČR i v porovnání se současnými úpravami ve státech EU odlišná.

2.5 Období od roku 1995

V relativně krátké době od přijetí zákona č. 222/1994 Sb., předložila vláda na jaře v roce 2000 k projednání v parlamentu návrh nové zákonné úpravy odvětví elektroenergetiky, zásobování plynem a teplem. Tento vládní návrh energetického zákona přejal shora popsanou unitární koncepci. Společně byl ještě předložen návrh souvisejícího zákona o hospodaření energií.

Kuriózní je, že pochybnosti o správnosti až nesouhlas s koncepcí byly vyslovené pouze kuloárně. Důvody byly politické a legislativně-technické. Návrh nového energetického zákona byl součástí tzv. legislativní smrště na základě přístupových jednání s EU a politicky bylo i pro opozici sotva možné návrh odmítnout. Jednotný energetický zákon byl určitou reminiscencí na údobí centrálního řízení resortem paliv a energetiky.

Po skončení legislativního procesu byl nový předpis vydán jako zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), který nabyt účinnosti dnem 1. ledna 2001. Současně byl zrušen zákon 224/1994 Sb.

Oblast elektroenergetického odvětví byla od roku 2001 postupně upravena třemi zákonnými normami,

- zákonem č. 458/2000 Sb. o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), dále jen „energetický zákon“,
- zákonem č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií (nabyt účinnosti dnem 1. ledna 2001),
- zákonem č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných

zdrojů) - nabyl účinnosti prvním dnem třetího měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení (5. května 2005),

kteřé jsou doplněny prováděcími právními předpisy. Tuto soustavu právních norem dále doplňují předpisy zpracovávané podle zákona, a po schválení Energetickým regulačním úřadem vydávané a zveřejňované, které jsou pro smluvní vztahy na trhu s elektřinou závazné. Současný stav (k 31. červenci 2007) je v nejnntnější míře popsán níže. Z prováděcích předpisů uvádím pouze ty, které souvisí s odvětvím elektroenergetiky.

2.5.1 Energetický zákon

Současný stav právní úpravy týkající se energetiky sestává z nejméně 49 souvisejících, měnících a doplňujících zákonů, nařízení a vyhlášek. Všechny tyto právní úpravy zmínit, případně komentovat, je nad rámec této práce, proto zde uvádím pouze ty nejdůležitější.

a) **Zákon č. 91/2005 Sb., úplné znění zákona č. 458/2000 Sb. o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon)**, jak vyplývá z pozdějších změn.

Nejvýznamnější a nejrozsáhlejší byly provedeny zákonem č. 670/2004 Sb. Kromě jiných změn byly touto novelou do české právní úpravy promítnuty směrnice č. 2003/54/ES, č. 2003/55/ES, č. 2004/8/ES a nařízení č. 1228/2003/ES. Předpis se stal natolik nepřehledný, že bylo vyhlášeno jeho úplné znění.

Energetický zákon podle § 1 upravuje v souladu s právem Evropských společenství podmínky podnikání, výkon státní správy a nediskriminační regulaci v energetických odvětvích, kterými jsou elektroenergetika, plynárenství a teplárenství, jakož i práva a povinnosti fyzických a právnických osob s tím spojené. Nediskriminační regulaci se rozumí organizace podnikání v energetických odvětvích při zachování funkce hospodářské soutěže, spokojování potřeb spotřebitelů a zájmů držitelů licencí a zajišťování spolehlivých, bezpečných a stabilních dodávek elektřiny, plynu a tepelné energie za přijatelné ceny.

1. Energetický zákon je zvláštním zákonem podle ustanovení § 3 písm. d) živnostenského zákona č. 455/1991 Sb. a dále přenos elektřiny, přeprava plynu, distribuce elektřiny a distribuce plynu, uskladňování plynu, výroba a rozvod tepelné energie se

uskutečňují ve veřejném zájmu. Základní podmínky podnikání jsou vymezeny v § 3 – 14 a jsou dále doplněny v hlavě II oddíl 1 zákona, zejména v § 33 - 42.

2. Z hlediska závazkových vztahů je energetický zákon lex specialis doplňující obchodní zákoník. V § 21 odst. 1 je vymezení trhu s elektřinou „S cílem zajistit spolehlivé a hospodárné dodávky elektřiny při zajištění ochrany životního prostředí se na území České republiky uskutečňuje trh s elektřinou na základě regulovaného přístupu k přenosové soustavě a k distribučním soustavám (dále jen "regulovaný přístup") a možnosti výstavby výroben elektřiny a přímých vedení podle podmínek stanovených tímto zákonem; ceny za přenos a distribuci elektřiny, za systémové služby, ceny elektřiny pro chráněné zákazníky a ceny elektřiny dodavatele poslední instance reguluje Energetický regulační úřad;“. Účastníky trhu s elektřinou jsou podle § 22 odst. 1 výrobci, provozovatel přenosové soustavy, provozovatelé distribučních soustav, operátor trhu, obchodníci s elektřinou, a koneční zákazníci. Práva a povinnosti nejen obecně, ale i co do smluvních vztahů jsou určena v § 23 – 32. Významný je § 50 obsahující vymezení 11 druhů smluv co do obsahu a povinností smluvních stran. Podrobněji se otázkou smluv zabývám v páté části diplomové práce.

3. V závěru oddílu 1 hlavy II zákona jsou definovány neoprávněný odběr elektřiny z elektrizační soustavy, neoprávněná dodávka elektřiny do elektrizační soustavy a neoprávněný přenos a neoprávněná distribuce elektřiny.

b) Vyhlášky a jiné prováděcí předpisy k energetickému zákonu

Oblast elektroenergetiky doplňuje celkem 17 vyhlášek, včetně novel, vydaných podle zákona ministerstvem průmyslu a obchodu a Energetickým regulačním úřadem. Tématu diplomové práce se dotýkají

1. **Cenové rozhodnutí Energetického regulačního úřadu č. 9/2006** ze dne 27. listopadu 2006, kterým se stanovují ceny elektřiny a souvisejících služeb.
2. **Cenové rozhodnutí Energetického regulačního úřadu č. 2/2007** ze dne 10. května 2007, kterým se mění cenové rozhodnutí Energetického regulačního úřadu č. 9/2006 ze dne 27. listopadu 2006, kterým se stanovují ceny elektřiny a souvisejících služeb

c) Ostatní závazné předpisy na základě energetického zákona

1. Pravidla provozování přenosové soustavy je podle § 24 odst. 10 písm. f) povinen zpracovávat a po schválení Energetickým regulačním úřadem vydávat a zveřejňovat provozovatel přenosové soustavy ČEPS a.s., který je v ČR jediným provozovatelem. Tato pravidla jsou obsažena v dokumentu nazvaném Kodex přenosové soustavy (tento název byl zvolen s ohledem na jeho použití v mezinárodním styku neboť jsou v něm také vymezeny působnosti provozovatele PS v rámci propojené soustavy UCTE). Pro dokumenty tohoto druhu se ve světě všeobecně přijal název Kodex (Grid Code).

Kodex PS není samostatným pramenem práva. Spolu s texty jiných veřejně dostupných dokumentů poskytuje informace pro uživatele přenosové soustavy. Není však ani jednostranným prohlášením anebo zdrojem závazků ČEPS,a.s. Práva a závazky uživatelů přenosové soustavy a jejího provozovatele ČEPS,a.s. vyplývají ze zákonů a jejich vzájemná práva a povinnosti vyplývají ze sjednávaných obchodních smluv. Pro mou diplomovou práci bylo použito znění Kodexu platné od 1.1.2007.

2. Obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou je podle § 27 odst. 4 písm. l) povinen zpracovávat a po schválení Energetickým regulačním úřadem vydávat a zveřejňovat Operátor trhu s elektřinou a.s.(dále jen „OTE“).

V tomto případě je situace odlišná od Kodexu PS výše. Základními dokumenty je sedm typových smluv a to (podle označení OTE)

- smlouva A o zúčtování odchylek,
- smlouva B o přístupu na organizovaný krátkodobý trh s elektřinou,
- smlouva W o přístupu na vyrovnávací trh s regulační energií,
- smlouva C o předávání údajů,
- smlouva o předávání údajů o regulační energii (bez označení),
- smlouva D o zúčtování regulační energie a,
- smlouva U o přístupu do IS OTE (informačního systému).

Obchodní podmínky Revize 08 - leden 2007 schválené ERÚ nahrazují od 1.1.2007 Obchodní podmínky Revize 07 – leden 2006 a jsou v uvedeném znění Přílohou č.1 ke všem smlouvám, ale pouze v elektronické podobě na www.ote-cr.cz. Na základě schválení ERÚ jsou závazné pro účastníky trhu a nebudou s jednotlivými smluvními partnery podepisovány v písemné podobě. Obchodní podmínky mají dvě přílohy pojmenované Příloha č. 1 Formáty zpráv EDI a Příloha č. 2 Formáty zpráv XLS. Tyto tři dokumenty jsou přílohou všech výše uvedených smluv.

Povinnou Přílohou č. 2 (pro smlouvu typu A příloha č. 3) je Zmocnění pro komunikaci. Povinnou Přílohou č. 2 pro smlouvu typu A je tzv. Formulář pro stanovení výše finančního zajištění, existující ve dvou variantách.

Pro mou diplomovou práci bylo použito znění dokumentu Příloha 1 Obchodní podmínky Operátora trhu s elektřinou, a.s., Revize 08 – leden 2007 dostupného na www.ote-cr.cz v digitalizované formě.

3. Pravidla provozování distribuční soustavy je podle § 21 odst. 11 písm. g) povinen zpracovávat a po schválení Energetickým regulačním úřadem vydávat a zveřejňovat každý provozovatel distribuční soustavy. Uvádím je pouze obecně, nemají přímou vazbu na téma diplomové práce.

2.5.2 Zákon o hospodaření energií

Zákon č. 406/2000 Sb. a jeho novely

Současně s energetickým zákonem nabyt účinnosti **Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií**. Také tento zákon doznal od roku 2000 řady následně uvedených změn, které (počínaje základní normou) jsou

1. Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií.

2. Zákon č. 359/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií.

3. Zákon č. 694/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií

5. Zákon č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ČÁST DRUHÁ Změna zákona o hospodaření energií § 13.

6. Zákon č. 177/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií.

7. Zákon č. 186/2006 Sb. o změně některých zákonů souvisejících s přijetím stavebního zákona a zákona o vyvlastnění, ČÁST DESÁTÁ Změna zákona o hospodaření energií, Čl. XI.

8. Zákon č. 214/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 459/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů ČÁST DESÁTÁ Změna zákona o hospodaření energií Čl. X.

9. Zákon č. 574/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií.

Nejvýznamnější a nejrozsáhlejší změny byly provedeny zákonem č. 177/2006 Sb. Kromě jiných změn byly touto novelou do české právní úpravy promítnuty Směrnice Rady č.

93/76/EHS ze dne 13. září 1993 o omezování emisí oxidu uhličitého prostřednictvím zvyšování energetické účinnosti a Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/91/ES ze dne 16. prosince 2002 o energetické náročnosti budov. Touto novelou se předpis se stal natolik nepřehledný, že v čl.II byl předseda vlády zmocněn k vyhlášení jeho úplné znění – k tomu doposud nedošlo.

2.5.3 Zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů

Zatím posledním zákonnou úpravou elektroenergetického odvětví je **Zákon č. 180/2005 Sb.**, o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů) – zatím nedošlo k jeho změnám. K provedení zákona byly vydány následující podzákonné normy:

1. **Vyhláška č. 475/2005 Sb.**, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů účinnost dnem vyhlášení 7. prosince 2005 ERÚ
2. **Vyhláška č. 482/2005 Sb.**, o stanovení druhů, způsobů využití a parametrů biomasy při podpoře výroby elektřiny z biomasy účinnost dnem vyhlášení 18. prosince 2005 MŽP
3. **Vyhláška č. 5/2007 Sb.**, kterou se mění vyhláška č. 482/2005 Sb., o stanovení druhů, způsobů využití a parametrů biomasy při podpoře výroby elektřiny z biomasy účinnost dnem MŽP
4. **Vyhláška č. 502/2005 Sb.**, o stanovení druhů, způsobu vykazování množství elektřiny při společném spalování biomasy a neobnovitelného zdroj účinnost ERÚ

Podle informací z Energetického regulačního úřadu probíhají legislativní práce zejména na změnách energetického zákona, které by měly skončit na přelomu roku 2007/2008. Po projednání by měl být vládou návrh předložen do parlamentu zhruba v polovině roku 2008.

3. Mezinárodní právo, právo ES a energetika

Tato část diplomové práce se bude týkat zejména problematiky elektřiny jako předmětu mezinárodního obchodního závazkového vztahu. Nejdříve se proto budu zabývat obecným úvodem do mezinárodního práva veřejného včetně nejvýznamnějších mezinárodních smluv týkajících se energetiky. Dále je nutné věnovat pozornost rozboru mezinárodních obchodních vztahů a nakonec i kvalifikaci mezinárodního prvku, protože ten má klíčovou úlohu pro určení, zda daný vztah bude spadat do režimu otázek regulovaných mezinárodním právem soukromým anebo půjde o vztah vnitrostátní. Také se budu zabývat charakteristikou přímé a kolizní metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem a též zmíním některé netradiční prostředky regulace obchodních vztahů jako jsou zvyklosti či obyčej a standardizované formy uzavírání smluv. Závěr této kapitoly se bude zabývat problematikou právní úpravy závazkových vztahů a energetiky v legislativě ES.

3.1 Mezinárodní právo veřejné a energetika

Definice mezinárodního práva veřejného se v žádné normě obecného mezinárodního práva nenachází, lze však nalézt řadu právních názorů. Mezinárodní právo veřejné je souborem právních norem stanovících způsoby chování, které jsou nezbytné ke spořádanému soužití lidí na této planetě a které nejsou upraveny ve vnitrostátním právu jednotlivých suverénních států. Jako suverénní jsou označovány takové státy, které ve svých vztazích k jiným státům nejsou podrobeny cizí vůli ani jinému právnímu řádu, než je mezinárodní právo veřejné^{4.1) 4.2)}.

Právní úpravou se jak na globální tak, tak na regionální úrovni zabývá mezinárodní právo veřejné, jehož obsahem je úprava právních vztahů nejenom mezi jednotlivými státy. Mezinárodní právo energetické jako vlastní obor práva neexistuje. Jako akademický či vědní obor jej nacházíme v SRN nebo v Rakousku (Energierecht)^{4.3)} V České republice takový právní obor nenalezneme a příspěvky k němu nacházíme pouze ojedinele např. M. Pauknerová ve stati Právo ES a energetika^{4.4)} Kdybychom měli vybrat mezi definicemi

^{4.1)} Seidl-Hohenveldern, I.: Mezinárodní právo veřejné, 3. vydání, ASPI 2006, str.1.

^{4.2)} Srov. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, 3. vydání, Masarykova univerzita, 1993 Doplněk, str.7.

^{4.3)} Např. Universität zu Köln, Technische Universität Clausthal, Ruhr-Universität Bochum, Westfälische Wilhelms-Universität Münster, University of Groningen, Johannes Kepler Universität Linz.

^{4.4)} Pauknerová M., Právo ES a energetika, In: Právní rozhledy, roč. 7, č. 8, 1999, s. 2-5

energetického práva, tak ji asi nejuvýstižněji vyjádřil A.J. Bradbrook^{4 5)} : „ Energetické právo je, jakož i mezi rozdělení práv a povinností ohledně průzkumu všech zdrojů energie mezi jednotlivce, mezi jednotlivce a vládu, jakož i mezi jednotlivými státy.“. Z tohoto hlediska můžeme energetické právo pokládat za interdisciplinární, protože klade důraz nejen na vztahy mezi státy či mezinárodními organizacemi a tedy se jedná o kategorii mezinárodního práva veřejného, ale pokud budeme zkoumat rovinu vztahů vznikajících mezi jednotlivými obchodníky z různých států, budou tyto vztahy spadat do kategorie vztahů upravených normami mezinárodního práva soukromého.

Přestože obor mezinárodního práva energetického zahrnuje, jak je uvedeno výše, několik disciplín, bude se tato práce zabývat, po uvedení základních pramenů mezinárodního práva veřejného na problematiku uzavírání smluv o převodu elektřiny na úrovni soukromoprávní.

3.1.1 Prameny mezinárodního práva veřejného

Jestliže hovoříme o pramenech práva, máme zpravidla na mysli prameny práva ve formálním smyslu. Jde o formy, které obsahují právní normy, dodávají obsaženým v nich pravidlům charakter práva. Pouze takové pravidlo chování , které má státem (resp. v mezinárodním právu společenstvím států) uznanou formu pramene práva, je právní normou^{4 6)}.

Čl.38 odst.1 Statutu Mezinárodního soudního dvora uvádí právní prameny, které má tento soudní dvůr používat při plnění svého úkolu rozhodovat podle mezinárodního práva o sporech, které mu byly předloženy. Toto ustanovení obsahuje vyčerpávající výčet pramenů mezinárodního práva. Označuje jako prameny mezinárodního práva^{4 7)}

- **mezinárodní úmluvy** obecné nebo zvláštní povahy, ve kterých jsou ve sporu státy stanovena výslovně uznaná pravidla (mezinárodně významné jednostranné právní úkony mezinárodní smlouvy)

Mezinárodní úmluva (smlouva) je ujednání mezi subjekty mezinárodního práva. Vymezení nalezneme ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu z roku 1969 v článku 2

^{4 5)} Bradbrook, A J Energy Law as an Academic Disciplin, Oxford University Press, 1996, str 194

^{4 6)} Gerloch, A Teorie práva, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s r o , 2004, str 74

^{4 7)} Seidl-Hohenveldern ,I Mezinárodní právo veřejné, 1 vydání, Carl Heymanns Verlag KG Köln Berlin Bonn München 2006, str 41

odst.1 , který smlouvou rozumí „ mezinárodní dohodu, která je uzavřena mezi státy písemnou formou a řídí se mezinárodním právem“.

Prostřednictvím mezinárodních smluv berou státy na sebe mezinárodní závazky, které jsou obecně závazné. Formy, kterými projevují státy svou vůli být těmito závazky vázány jsou ratifikace, přijetí, schválení, přistoupení ke smlouvě nebo nástupnictvím na místo jiného smluvního státu.

- **mezinárodní obyčejové právo** jako mezinárodní obyčejové právo se označují takové normy chování, které byly dosud zachovávány subjekty mezinárodního práva v jejich vzájemném styku, v případě, že k této praxi (praxe států) - Praxe má vykazat především tyto vlastnosti : být opakovaná, stejnorodá, nepřetržitá, rozšířená, reprezentativní, déleodobá - přistoupení přesvědčení, že existuje právní povinnost k zachování předmětného pravidla (opinio iuris vel necessitatis).^{4 8)}

Nepsaný charakter obyčejového práva je jeho určující vlastností a také zdrojem negativního dopadu na jistotu subjektů. Problém spočívá s identifikací pravidel, která tvoří obyčej, a to zejména se zjištěním obsahu a s určením subjektů, které příslušná norma zavazuje. Zde hraje nezastupitelnou roli, při zjišťování obsahu obyčejových norem, Mezinárodní soudní dvůr.

Jako pomocné prostředky k zjištění právních norem slouží:

- **soudní rozhodnutí** (mezinárodních a národních soudů v mezinárodněprávních otázkách
- **právní názory** nejkvalifikovanějších znalců mezinárodního práva různých národů

Mezinárodní smlouvy a mezinárodní obyčejové právo vytváří „hard law“, to ve své podstatě znamená, že jejich pravidla jsou pevná a závazná mezi státy, které je přijaly. Oba tyto základní prameny ukládají státům závazné povinnosti, za jejichž porušení státy odpovídají.

^{4 8)} Ibid , sub 4 7, s 94

3.2 Mezinárodní právo soukromé

Mezinárodním právem soukromým se rozumí soubor právních norem, které výlučně upravují soukromoprávní vztahy (tj. vztahy práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního) s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků, příp. i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení i soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek.

O právním vztahu s mezinárodním prvkem hovoříme tehdy jestliže společenské vztahy upravené normami práva soukromého (tj. občanského, obchodního, rodinného a pracovního) přesahují svým významem oblast určitého státu, protože v některém svém prvku mají vztah k zahraničí a dostávají se tak do vztahu k jinému státu.

Vztah k zahraničí může být u

- subjektu právního vztahu,
- skutečnosti právně významné pro vznik vztahu,
- předmětu právního vztahu,
- v případě vztahu akcesorického,

přičemž tento vztah k zahraničí u některého prvku by měl být dostatečně významný a nikoliv zjevně zanedbatelný.

Závazkové vztahy při obchodování s elektřinou jsou soukromoprávní vztahy s absolutně mezinárodním prvkem a jejich základem je mezinárodní kupní smlouva. Tyto vztahy mají ve svých prvcích vztah k dvěma nebo více státům, takže se jeví jako vztahy s mezinárodním prvkem orgánu kteréhokoliv státu.⁴³¹⁾ – Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. Doplněk, Brno, 2004, str. 19. Mezinárodní prvek nacházíme v subjektech, kdy prodávající a kupující mají sídlo v jiném státu.

České právo rozlišuje kritérium pro určení mezinárodního prvku v hlavě III. Obchodního zákoníku - podrobněji viz oddíl 4.x.x.c. Vídeňská úmluva důsledně vychází ze zásady, že smluvní strany mají místa podnikání v různých státech (čl. 1 odst. 1) a v případě, že by některá ze smluvních stran měla více míst podnikání upřesňuje čl. 10 písm.a), že rozhodujícím je to místo podnikání, které má nejúžší vztah ke smlouvě a jejímu plnění. Článek 10 písm.b) řeší situaci, pokud nemá některá ze smluvních stran místo podnikání – pak je rozhodující její sídlo (bydliště). Při posuzování aplikovatelnosti úmluvy se nepřihlíží k tomu, jakou státní příslušnost mají účastníci právního vztahu (čl. I odst.3).

⁴³¹⁾ Ibid, sub 4 21, s 19

Smluvní závazky jejichž předmětem je elektřina, nejsou tvořeny jedním typem smlouvy, ale celým komplexem vzájemně souvisejících smluv, proto ani kritéria nejsou tak jednoznačná jako např. u kupní smlouvy. V případě těchto smluv je možné shledat mezinárodní prvek v subjektech smlouvy (kupující a prodávající budou mít sídlo v jiném státu) nebo předmět právního vztahu (elektřina) bude mimo území kupujícího a v případě přepravy pak může být obsahem smlouvy jen zajištění tranzitu přes třetí stát, tedy zdroj bude mimo území obou kontrahentů

3.2.1 Prameny mezinárodního práva soukromého

3.2.1.1 Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

Základním pramenem mezinárodního práva soukromého je zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním v platném znění (dále ZMPS), jehož účel je vymezen v § 1: stanovit, podle kterého právního řádu se budou řídit občanské, obchodní, pracovní a rodinné vztahy s mezinárodním prvkem, upravit postavení cizinců a stanovit postup českých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a tím napomáhat mezinárodní spolupráci.

Tomuto účelu odpovídá i vnitřní uspořádání zákona na dvě části. Část I., obsahuje ustanovení kolizní. Část II., upravuje mezinárodní právo procesní.

Základním ustanovením týkající se závazkových vztahů je § 9 ZMPS, který na základě zásady smluvní volnosti umožňuje stranám zvolit si pro svůj právní vztah rozhodný právní řád, kterým se právní vztah bude řídit. Musí jít o platné právo na území některého státu. Hraničním určovatelem je v tomto případě volba práva, tj. shodný projev vůle stran, že jejich právní vztah se má řídit vybraným právním řádem.

Není vyloučeno, aby volbou práva účastníci podrobili různé, oddělitelné části svého právního vztahu, režimu různých právních řádů (tzv. štěpení obligačního statutu). Tento způsob úpravy je nežádoucí protože zvyšuje nejistotu právního postavení účastníků právního vztahu a zmiňují pouze pro úplnost. Není ale možná volba několika právních řádů, tj. aby se stejné otázky řídily několika právními řády najednou.

V případě, že si účastníci závazkového právního vztahu nezvolí právo, kterým se jejich vztah bude řídit, pak se podle §10 ZMPS budou závazkové právní vztahy řídit právním řádem, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání daného vztahu.

Právo, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání daného vztahu, je právo, které má nejvýznamnější vztah ke konkrétnímu závazkovému vztahu, popřípadě k jeho účastníkům.

Volbou práva nebo použitím jiných hraničních určovatelných právních řádů, kterým se řídí určitý závazkový vztah – tzv. obligační statut. Podle § 11 ZMPS právní řád určený podle § 9 nebo 10 ZMPS se vztahuje také na změny, zajištění a následky porušení závazků, pokud z úmyslu účastníků nebo z povahy věci nevyplývá něco jiného. Obligačním statutem se také dle § 13 odst.1 ZMPS řídí promlčení závazkových práv.

3.2.1.2 Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980

Jedním z cílů ES je vytvoření vnitřního trhu, charakterizovaného zrušením překážek volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu mezi členskými státy. Vzniku společného trhu slouží i vytvoření pravidel pro volnou soutěž, daně a sbližování právních předpisů. Jako výsledek úsilí členských států ES o unifikaci kolizního práva na poli smluvních závazků byla sjednána **Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980 (dále „Římská úmluva“)**. Důvodem přijetí Římské úmluvy byla potřeba předvídatelnosti řešení případných sporů v rovině kolizního práva, naléhavá potřeba větší právní jistoty v některých ekonomických oblastech základního významu a přání předcházet možnému zosíření rozdílů mezi normami mezinárodního soukromého práva jednotlivých států.

Práce na Římské úmluvě o právu použitelném na smluvní vztahy byly iniciovány již v roce 1967. Byl zdůrazňován ekonomický význam unifikace kolizních norem, a v této souvislosti také paralela mezi ekonomickou integrací a právní harmonizací. Tato iniciativa souvisela také se snahou o vytvoření jedné unijní právní úpravy v oblasti procesního práva, tedy v oblasti jurisdikce a uznání cizích rozhodnutí, což vyústilo ve výše zmíněnou Bruselskou úmluvu.

Signatáři Římské úmluvy při jejím podpisu ve Společném prohlášení zdůraznili, že usilují v co nejvyšší míře zabránit rozptýlení kolizních norem a vzniku rozdílů mezi těmito normami. Signatářskými státy Římské úmluvy se staly smluvní strany Smlouvy o založení Evropského společenství tj. Belgické království, Dánské království, Francouzská republika, Irsko, Italská republika, Lucemburské velkovévodství, Nizozemské království, Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Německá spolková republika.

Římská úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 29 dnem 1. dubna 1991 ratifikací ze strany sedmi členských států.

V současné době se Římskou úmluvou rozumí Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980 (dále jen „úmluva z roku 1980“), ve znění vyplývajícím ze všech úprav a změn provedených

Římská úmluva je klasickou mezinárodní smlouvou ve které smluvními státy mohou být pouze členské státy EU. Výrazem unifikace této úmluvy jsou články 2 a 18. Ustanovení článku 2 říká, že právo určené touto úmluvou se použije bez ohledu na to, zda je či není právem smluvního státu. Tímto ustanovením je zakotven univerzální charakter Úmluvy. Ustanovení článku 18 vyjadřuje závazek států, že při výkladu a používání smluvních ustanovení je třeba vzít v úvahu jejich mezinárodní charakter a tak dosáhnout jednotného výkladu a používání těchto předpisů. Z tohoto důvodu byly přijaty dodatkové protokoly, prostřednictvím kterých je založena pravomoc Evropského soudního dvora rozhodovat o jejím výkladu. Jak uvádí^{4 36)} „Úmluva je příkladem úpravy tzv. terciárního práva, které představuje přirozený doplněk Bruselské úmluvy z roku 1968, aniž by mělo výslovnou oporu v článku 293 SES.“ Římská úmluva nebrání používání jiných mezinárodních úmluv, kterých jsou smluvní státy stranami, avšak platí pouze mezi členskými státy, které ji ratifikovaly. Nejde tedy o přímo aplikovatelný pramen práva.

Německo a Dánsko inkorporovalo Římskou úmluvu do svých vnitrostátních právních řádů před její účinností 1. dubna 1991. Římská úmluva je přímo použitelná v Nizozemsku a Francii; ve Velké Británii byla Římská úmluva uzákoněna Zákonem o právu použitelném na smlouvy z roku 1990, který stanoví, že Úmluvě a jejímu prvnímu protokolu o výkladu je propůjčena síla zákona.

V Německu byla Římská úmluva uzákoněna v národním právu ve formě uvozovacího zákona k Občanskému zákoníku (BGB)^{4 17)} Švýcarsko je naopak příkladem toho, že i když Římská úmluva není otevřena k přistoupení státům mimo Evropskou unii, je možné se mnohými jejími ustanoveními nechat inspirovat, což Švýcarsko učinilo v roce 1987 svým Zákonem o mezinárodním právu soukromém.

^{4 36)} Tichý L., Evropské Právo, C.H.Beck, Praha, 1999.

^{4 17)} Einführungsgesetz zum Bürgerliches Gesetzbuch - EGBGB, čl 27-37 .

S Římskou úmluvou souvisí dokument „Report..“^{4.18)} vypracovaný prof. Giulianem a prof. Lagardem, který je možno považovat za její „důvodovou zprávu“ a jako pomocný nástroj jejího výkladu.

Z řady (i oprávněných) důvodů je Římská úmluva předmětem kritiky a proto Evropská komise předložila ke konzultacím na konci roku 2002 Zelenou knihu^{4.19)} k otázce, zda by nebylo dobré přeměnit Římskou úmluvu z roku 1980 v nástroj Společenství v pravém slova smyslu (nařízení nebo směrnici) a od základu ji modernizovat. Jako výsledek konzultačního procesu přijala Evropská komise dne 15. prosince 2005 návrh nařízení Parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy („Řím I“)^{4.20)}, jehož záměrem je modernizovat pravidla Římské úmluvy a zároveň tuto úmluvu přeměnit v právní nástroj Společenství.

Pro úplnost je vhodné zmínit otázku nesmluvních závazků, kterých se týká Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 a kde je žádoucí, aby se i v těchto oblastech rovněž harmonizovala pravidla mezinárodního práva soukromého. Proto Evropská komise přijala dne 22. července 2003 návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro nesmluvní závazky („Řím II“).^{4.21)} Tento nástroj určí právní předpisy, které budou soudy používat v otázkách souvisejících s mezinárodními situacemi nesmluvních závazků, např. občanskou odpovědností za škodu způsobenou jiné osobě, škodou způsobenou vadným výrobkem nebo škodou na životním prostředí. Po čtyřech rocích schvalovacích procedur bylo vydáno Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II), Úř. Věst. L199, 31.7.2007.

Samotný vstup do Evropské unie neznamena automaticky přistoupení k Římské úmluvě, i když je to žádoucí podle společného prohlášení připojeného k Římské úmluvě. Na základě Aktu o podmínkách přistoupení (dále jen „Akt“), který je nedílnou součástí Smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii ze dne 16. dubna 2003 (vyhlášena pod č. 44/2004 Sb.m.s.), se Česká republika zavázala přistoupit rovněž k příslušným mezinárodním smlouvám uzavřeným mezi stávajícími členskými státy Evropské unie.

^{4.18)} Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano, Professor, University of Milan, and Paul Lagarde, Professor, University of Paris I CELEX 31980Y1031(01) Official Journal C 282, 31/10/1980 P. 0001 – 0050

^{4.19)} Zelená kniha o přeměně Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro závazkové vztahy ze smluv v nástroj Společenství a o její modernizaci (KOM/2002/0654 v konečném znění) CELEX 52002DC0654

^{4.20)} Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) (KOM/2005/0650 v konečném znění) CELEX 52005PC0650

^{4.21)} Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro nesmluvní závazkové vztahy („Řím II“) (KOM/2003/0427 v konečném znění) CELEX 52003PC0427

Podle čl. 5 odst. 2 Aktu se Česká republika a ostatní nové členské státy zavázaly přistoupit k Římské úmluvě.

Úmluva o přistoupení je mezinárodní smlouvou a vyžaduje, podle čl. 49 písm. a) a e) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, před svou ratifikací souhlas obou komor Parlamentu České republiky. Proto se jedná o smlouvu prezidentského typu.

Podpis a ratifikace Úmluvy o přistoupení a Římské úmluvy si nevyžádaly bezprostředně provedení změn v českém právním řádu. Podle čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, se vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, stávají součástí právního řádu a jejich úprava má přednost před dosud platnou vnitrostátní úpravou. Úmluva bude tedy přímo aplikována jako pramen práva. V České republice vstoupila Římská úmluva v platnost dnem 13. července 2006 a byla publikována ve Sbírce mezinárodních smluv č. 64/2006 Sb.m.s. v částce 31. Po vstupu v platnost pro ČR v souladu s ustanovením čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, se Úmluva o přistoupení a Římská úmluva stala součástí právního řádu a její ustanovení mají při konkrétní aplikaci přednost před zákonem. Římská úmluva nahradila plně dosavadní kolizní normy a další pravidla vnitrostátního právního řádu v okruhu svého předmětu působnosti, tj. především u závazkových práv. V dalším popisu charakteristik vycházím z důvodové části zprávy vlády ČR, kterou byla Římská úmluva předložena Parlamentu ČR k vyslovení souhlasu.

Římská úmluva sestává ze tří hlav. Hlava první obsahuje věcné vymezení aplikace úmluvy a výslovně uvádí, že se úmluva co do použitelného práva neomezuje pouze na členské státy Evropské unie. Ustanovení čl. 1 vymezuje pozitivní rozsah působnosti Úmluvy, tj. stanoví že se vztahuje na závazky ze smluv, které mají vztah k právu různých států. Toto ustanovení obsahuje také vymezení mezinárodního prvku, jehož vyjádřením je požadavek „vztahu k právu různých států“, který musí konkrétní smlouva splňovat, aby na ni bylo možné úmluvu aplikovat. Tento vztah k zahraničnímu právu musí být dostatečně významný.

Úmluvu nelze použít na otázky osobního stavu nebo způsobilosti k právům a k právním úkonům fyzických osob (osobní status fyzické osoby a právní subjektivita fyzických osob) s výjimkou ochrany dobré víry při jednání s druhou fyzickou osobou podle čl. 11 odst. 2. Římská úmluva se nevztahuje na závazky týkající se závěti a dědění, majetková práva vznikající z manželských vztahů, práva a povinnosti vznikající ze vztahů rodinných, příbuzenských, vznikajících sňatkem nebo spřízněním, včetně vyživovací povinnosti k dětem zrozeným mimo manželství. Vyloučeny jsou i závazky ze směnec, šeků, dlužních úpisů a jiných obchodovatelných cenných papírů v rozsahu, v němž

závazky dle takových jiných převoditelných cenných papírů vznikají na základě jejich obchodovatelné povahy. Vyloučena je rozhodčí smlouva a prorogační smlouva, otázky týkající se práva společností, spolků a právnických osob. Z působnosti Římské úmluvy jsou vyloučeny i otázky týkající se způsobilosti zástupce zavazovat zastoupeného ve vztahu k třetí osobě, zřízení a vztahy fiduciární správy (Treuhand, trust). Nebude se aplikovat na dokazování a soudní řízení s výhradou ustanovení čl. 14 (stanovení právní domněnky nebo rozdělení důkazního břemene v rámci závazku a zhodnocení důkazu a způsobu jejich provedení). Ustanovení Římské úmluvy se nepoužijí na pojišťovací smlouvy ve vymezených případech.

Důvodem vyloučení výše uvedených institutů bylo několik, zejména okolnost, že problematika byla předmětem úprav v rámci aktů sekundárního práva společenství nebo v rámci úmluv uzavíraných Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého. Dalším důvodem pro vyloučení byla nevhodnost použití kolizní normy pro určitou problematiku.

Hlava druhá obsahuje základní unifikovaná pravidla. Věnuje se úpravě pravidel určení obligačního statutu jak obecně, tak i pro některé zvláštní druhy smluv. Výslovně je upravena otázka postoupení pohledávky a subrogace. Z obecných institutů došlo k úpravě problematiky veřejného pořádku a mezinárodně kogentních (donucujících) norem, zpětného a dalšího odkazu, vztahu právní úpravy podle této Úmluvy k jiným instrumentům mezinárodního právasoukromého. Unifikovaná právní úprava Římské úmluvy spočívá v první řadě na autonomii vůle stran (čl. 3). Úmluva upravuje formu a způsob volby práva. Nebyla-li volba práva využita, je použito práva, které je v nejužším spojení s posuzovaným právním vztahem (čl. 4). Platí vyvratitelná domněnka, že smlouva je nejužěji spjata se zemí, v níž má strana poskytující plnění své obvyklé bydliště nebo sídlo. Pro smlouvy, jejichž předmětem je nemovitost, je nejužší zemí země, kde se nemovitost nachází. Byla-li smlouva uzavřena při výkonu povolání nebo živnostenské činnosti, je danou zemí země, v níž se nachází hlavní místo podnikání. Pro smlouvy o přepravě zboží je takovou zemí, s níž smlouva nejužěji souvisí, země, v níž má přepravce v době uzavření smlouvy hlavní místo podnikání, nachází-li se v této zemi také místo nakládky nebo vykládky nebo hlavní místo odesílatele zboží. Římská úmluva obsahuje i speciální úpravu pro smlouvy spotřebitelské (čl. 5) a individuální pracovní smlouvy (čl. 6). Římská úmluva zohledňuje i používání mezinárodně kogentních norem a to nikoli pouze tuzemského původu. Čl. 7 Úmluvy obsahuje úpravu použití kogentních norem zahraničního původu před soudem některého ze smluvních států, přičemž v úvahu zde přichází jak kogentní

normy použitelného rozhodného práva, tak kogentní normy třetího státu bez rozdílu, a použití norem tuzemského původu před soudem některého ze smluvních států. V článku 8 a 9 je upravena věcná a formální platnost smlouvy. Římská úmluva upravuje i meze obligačního statutu, tj. určení na které vztahy dopadá či nedopadá právní řád určený volbou stran nebo určený na základě kolizních kritérií podle Úmluvy. Podle článku 10 se právo rozhodné pro smlouvu vztahuje na její výklad, plnění závazků ze smlouvy, následky porušení závazku včetně určení škody, je-li toto upraveno právními normami, a to v rámci pravomoci soudu udělené mu procesními předpisy, jednotlivé způsoby zániku závazku včetně promlčení a prekluze a následky neplatnosti. V odstavci 2 tohoto článku je předvídáno zohlednění práva státu realizace plnění pro způsoby plnění a pro opatření učiněná ve vztahu k vadnému plnění. Problematika postoupení pohledávky je upravena v článku 12. Vztahy mezi postupitelem a postupníkem se řídí právem, kterým se v souladu s Římskou úmluvou řídí smlouva o postoupení pohledávky. Takto určeným právem se řídí postupitelnost pohledávky, vztahy mezi postupníkem a dlužníkem, podmínky, za nichž může být proti dlužníkovi namítáno a otázky mající osvobozující účinky na plnění dlužníka. Čl. 13 upravuje subrogaci smluvního dluhu na další subjekt. Právo rozhodné pro povinnosti osoby třetí ve vztahu vůči dlužníkovi určuje, zda je třetí osoba oprávněna uplatnit práva věřitele proti dlužníkovi na základě práva. V hlavě druhé jsou dále upraveny výhrada veřejného pořádku (čl. 16), zpětný a další odkaz (čl. 15), interpretace Úmluvy (čl. 18) a zákaz zpětné působnosti Úmluvy (čl. 17). Římská úmluva se uplatní pouze na smlouvy uzavřené podni, ke kterému vstupuje v předmětném státě v platnost. V čl. 19 je upraven vztah Římské úmluvy k právu jednotlivých států či územních jednotek. Článek 20 obsahuje zásadu přednosti práva Evropských společenství před úpravou Úmluvy. Normy primárního a sekundárního práva ES tak mohou měnit ustanovení Úmluvy. Podle čl. 22 je možno k Úmluvě vznést výhrady k článku 7 odst. 1 k použití kogentních pravidel mezinárodního práva soukromého a k čl. 10 odst. 1 písm. e) k oblasti působnosti použití rozhodného práva k následkům neplatnosti smlouvy. Uplatnění výhrad nepovažujeme z hlediska českého práva za nutné. Předmětem diskusí a kritiky je otázka imperativních norem. V právních řádech existují normy, které nemohou být v mezích svého předmětu úpravy nahrazeny či změněny cizím právem. Má-li jejich použití v daném případě význam pro konkrétní právní vztah, musí se jich v mezích předmětu úpravy použít vždy, bez ohledu na to kterým právem se daný vztah řídí. Zpravidla se jedná o normy práva správního, finančního, trestního. Římská úmluva rozlišuje imperativní normy tuzemské a zahraniční a v jejich rámci se zabývá dvěma otázkami: předpoklady použití imperativních

norem práva jiného státu a použití norem práva státu sídla soudu, které jsou pro daný případ normami imperativními.

K tomu aby úmluva plnila svůj účel a funkci je třeba vedle unifikace pravidel také zajistit jednotu výkladu a interpretace textu úmluvy. Z tohoto cíle vychází i čl. 18 úmluvy, který stanoví, že při výkladu a použití pravidel úmluvy se má přihlídnout k jejich mezinárodní povaze a úsilí dosažení jednoty v jejich výkladu a použití.

Akceptace přijetí mezinárodního charakteru upravovaných vztahů znamená vůli přijmout odlišný význam jednotlivých pojmů, než jaký mají v národních právních řádech.

Řešení druhého požadavku předpokládá existenci orgánu, který autoritativně stanoví, jaký výklad je směrodatný. Tímto orgánem je Evropský soudní dvůr, který jednotnost výkladu úmluvy zajišťuje na základě interpretačního protokolu.

V hlavě třetí jsou obsažena Závěrečná ustanovení, která upravují postup při sjednání nové právní úpravy z oblasti působnosti této úmluvy a postup při zjištění porušování Úmluvy a při změně Úmluvy. Podle čl. 28 byla Římská úmluva otevřena k podpisu a vyžaduje ratifikaci, přijetí nebo schválení signatářskými státy. Listiny o ratifikaci, přijetí nebo schválení se ukládají u generálního tajemníka Rady EU.

Při jednáních o zajištění jednotného výkladu Římské úmluvy nastaly určité technické problémy, které vedly ke sjednání zvláštního interpretačního mechanismu Římské úmluvy, který byl založen dvěma protokoly. První protokol zakládá pravomoc Soudního dvora ES interpretovat mezi jiným Římskou úmluvu, jakož i podmínky a postup Soudního dvora v jednotlivých případech. Články 2 a 3 upravují taxativně okruh soudů, které mohou předložit Soudnímu dvoru ES předběžnou otázku a podmínky předložení otázky. Z okruhu soudů jsou vyloučeny soudy první instance. Za Českou republiku je navrhováno, aby předběžnou otázku vedle soudů odvolacích mohly předložit Nejvyšší soud České republiky a Nejvyšší správní soud. Druhý protokol potvrzuje pravomoc Soudního dvora interpretovat Římskou úmluvu a další akty. Státy použijí jako podpůrný prostředek k zajištění jednotného výkladu Římské úmluvy systém výměny informací.

Římská úmluva tak úplně nahradila zákon ZMPS.

3.2.1.3 Obchodní zákoník

Věcné normy mezinárodního práva soukromého jsou v obchodním zákoníku a obsahují § 729 až 755 v části třetí, hlava III - zvláštní ustanovení pro závazkové vztahy v mezinárodním obchodu. Zde v § 729 se vymezuje použití ustanovení této hlavy, vedle

ostatních ustanovení dopadající na závazkové vztahy, uvedených v § 261 a 262. Tyto normy se použijí v případě, že na ně odkáže příslušná kolizní norma.

Současně §729 obchodního zákoníku, na rozdíl od ZMPS, rozlišuje kritéria pro určení mezinárodního prvku v obchodních závazkových vztazích. Jsou jimi kritéria sídla, místa podnikání a místa bydliště na území jiného státu než mají ostatní účastníci.

Způsobnost k právům se řídí podle kolizní normy obsažené v § 3 odst.1 ZMPS právním řádem, jíž je osoba příslušníkem. Toto ustanovení lze vztáhnout i na právnické osoby. Obchodní zákoník v § 21 odst. 2 první věta vymezuje, že „Zahraniční osobou se pro účely tohoto zákona rozumí fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem mimo území České republiky.“ Kritériem rozlišení mezi českou právnickou osobou a zahraniční právnickou osobou je tedy sídlo.

Podle § 22 obchodního zákoníku při určení osobního statutu (kterým se řídí právní otázky vzniku právnické osoby, názvu, zřizovací smlouvy, stanov) právnické osoby, se nepoužije kritérium sídla, ale vychází se z inkorporační zásady. Podle této zásady je osobním statutem právnické osoby právní řád, podle kterého byla zřízena nebo založena.

3.2.2 Právní režim

Realizace závazkových vztahů na trhu s elektřinou probíhá mezi osobami z různých států, tj. na úrovni soukromoprávní. V mezinárodním právu soukromém lze použít dvě základní metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem - metodu kolizní a přímou.

3.2.2.1 Kolizní metoda úpravy

Kolizní metodou úpravy rozumíme úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, která spočívá ve výběru některého z dotčených právních řádů prostřednictvím kolizní normy.

Funkcí kolizních norem je tedy provádět výběr práva, kterého se použije pro příslušný právní vztah s mezinárodním prvkem.

Zvláštností kolizních norem je to, že neobsahují věcnou úpravu, tj. nestanoví práva a povinnosti účastníků právního vztahu. Omezují se jen na to, že podle určitých hledisek

(kritérií) určí právní řád některého státu, jehož normami se právní vztah řídí.^{4.32)} Z výše uvedeného vyplývá, že pouze s věcnou normou vytváří kolizní norma pravidlo chování. K tomu aby kolizní norma plnila svou funkci, odpovídá i konstrukce její formulace, kterou tvoří dvě části.

1. Rozsah - určuje na které právní vztahy či otázky se norma vztahuje
2. Navázání - určuje prostřednictvím hraničních určovatelů (skutečnosti významné pro daný druh právních vztahů) právní řád, který se pro jejich úpravu použije.

Kolizní normy mohou být obsaženy jak ve vnitrostátních předpisech, tak v mezinárodních úmluvách. V současné době je ČR vázána Římskou úmluvou, která obsahuje kolizní normy dopadající i na oblast závazkových vztahů jejichž předmětem smlouvy je elektřina. (viz kapitola o ŘÚ). Základním kolizním kritériem pro určení práva, který uvádí i ŘÚ, je volba práva účastníky závazkového vztahu, kterou využívají smluvní strany při sjednávání podmínek smluv o dodávkách elektřiny v mezinárodním obchodním styku. V závazkových vztazích na energetickém trhu je přímo logické, že strany tvoří smlouvu podle své vůle a tím chrání své zájmy a nejlépe znají všechna rizika a úskalí svých jednání a jejich případných důsledků. Volba práva tak odsouvá ostatní hraniční určovatele (např. místo plnění závazku nebo uzavření smlouvy, sídlo či bydliště stran) na druhé místo. Zde je vhodné se zmínit zásadu smluvní volnosti, která stanoví, že se práva a povinnosti smluvních stran řídí ustanoveními předmětné smlouvy, kterou strany mezi sebou uzavřely. Může se ale stát, že ne vždy budou všechny otázky smlouvy upraveny. V tomto případě strany aplikují obligační statut (tj. právní předpisy upravující práva a povinnosti stran), kterým může být^{4.33)} :

- právní řád některého státu, nebo
- soubor mezinárodně sjednaných přímých norem

Smluvní svoboda v sobě zahrnuje možnost volby v podstatě kteréhokoliv právního řádu, za podmínky ustanovení §9 ZMPS že se jedná o řád platný v některém státu. V případě, že smluvní strany nezvolí právní řád anebo je volba práva neplatná, bude záviset na kolizních normách státu (dnes ŘÚ, která je sice mezinárodní smlouvou ale byla inkorporována do Českého právního řádu a tak se stala jeho součástí, která má přednost před vnitrostátní úpravou tj. ZMPS), kde je spor projednáván, který právní řád se použije. V případě takových obchodů jakým je obchod s elektřinou, zpravidla nedochází k tomu, aby strany právo nezvolily, nebo ho zvolily neplatně.

^{4.32)} *ibid.*, sub. 4.21, s. 23

^{4.33)} *ibid.*, sub. 4.21, s. 297

3.2.2.2 Přímá metoda úpravy

Vedle kolizní metody je přímá metoda druhou ze základních metod úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Přímá metoda se vyznačuje používáním zvláštních hmotněprávních norem určených pouze pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.^{4.34)} Přímými normami rozumíme takové právní normy, které upravují výlučně soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem takovým způsobem, že samy obsahují hmotně právní úpravu práv a povinností účastníků a k jejich použití dochází bezprostředně, bez použití jiných norem. Jejich funkcí je bezprostřední úprava soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.

Nastává tak situace ve které koexistuje dvojí právní úprava pro totožné právní vztahy- jednak pro vnitrostátní vztahy a jednak pro ty vztahy s mezinárodním prvkem.

Prameny přímých norem jsou mezinárodní smlouvy. Přímé normy mají vždy přednost před úpravou kolizní. Pouze v případě, kdy neexistuje úprava provedená přímou normou, popř. úprava je částečná, nastupuje kolizní metoda úpravy. Příkladem přímé právní úpravy je Vídeňská úmluva, jejíž ustanovení jsou v členských státech přímo aplikovatelná a proto právní subjekty v členských státech mohou uplatňovat své nároky přímo a budou se aplikovat na mezinárodní kupní smlouvu vždy, když její účastníci budou mít místo svého podnikání na území různých států Vídeňské úmluvy. Je vhodné zmínit rozsah úmluvy, respektive zodpovědět otázku, jaké vztahy tato úmluva dopadá. Předmětem její úpravy je mezinárodní kupní smlouva. Přestože sama Úmluva vlastní definici neobsahuje, je možné její základní znaky vyčíst z článků 30 a 53, které vymezují povinnosti kupujícího a prodávajícího tak, že prodávající je povinen dodat zboží, předat jakékoli doklady, které se k němu vztahují a převést vlastnické právo. Kupující je povinen zaplatit za zboží kupní cenu a převzít dodávku. Předmětem smlouvy upravované úmluvou je zboží, ale v článku 2 Úmluva vyřazuje některé druhy zboží, nebo určité typy obchodů, přičemž jedním z nich je i dodávka elektrické energie.^{4.35)}

Přímé normy mají vždy přednost před úpravou kolizní. Teprve v okamžiku, kdy neexistuje úprava provedená přímou normou, nebo daná otázka není přímou normou upravena dostatečně popř. jenom částečně, nastupuje kolizní metoda.

^{4.34)} Ibid., sub. 4.21, s. 41

^{4.35)} Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, Masarykova universita Brno, 2006, str. 261.

3.3 Právo mezinárodního obchodu

Právo mezinárodního obchodu je vymezeno jako účelově uspořádaný soubor právních norem z různých právních odvětví a různého původu, které spojuje jejich společný účel, upravovat právní vztahy vznikající při uskutečňování mezinárodního obchodu a mezinárodního hospodářského styku vůbec.

Mezinárodní obchodní vztahy jsou realizovány na třech úrovních:

1. v rovině vztahů mezi státy či mezinárodními organizacemi (jako subjekty mezinárodního práva veřejného)
2. v rovině vztahů mezi státem a subjekty realizujícími zahraničně ekonomickou činnost na jeho území
3. v rovině vztahů mezi obchodníky z různých států (jako subjekty soukromého práva)

Základem práva mezinárodního obchodu jsou mezinárodní obchodní transakce realizované jednotlivými obchodníky podnikajícími na území různých států. Tyto transakce nejsou výlučně ovládány pouze a výlučně ekonomickými poměry a možnostmi zainteresovaných obchodníků, ale pohybují se v určitém ekonomickém, politickém a právním prostředí vytvářeném jednak normotvornou činností států či mezinárodních organizací a to na úrovni mezinárodní nebo národní.

V oblasti energetického sektoru tato pravidla platí dvojnásob a obchod s elektřinou je více závislý na politických vztazích a kompromisech a méně je ovlivněn ekonomickými zákonitostmi než obchod s jakýmkoliv jiným zbožím.

3.4 Lex mercatoria

Termínem *lex mercatoria* část právní teorie označuje myšlenku svébytného systému norem, který upravuje právní vztahy vznikající mezi mezinárodními obchodníky. Objevuje se i pojem „transnacionální právo mezinárodních obchodních transakcí“^{4 38)} Znakem těchto norem je skutečnost, že nevznikly v rámci legislativní činnosti státu nebo států, ale mimo vliv států, respektive zcela nezávisle na státu nebo státech. V tom, že rozhodnutí rozhodčích tribunálů vykonávají státní soudy, se potvrzuje existence autonomního systému pravidel. Přeshraniční obchod vyžaduje zvláštní formu řešení sporů vznikajících

^{4 38)} Rozehnalová, N. : Transnacionální právo mezinárodního obchodu, Iuridica č. 131, Brno, 1994, str. 35.

z mezinárodních obchodních vztahů. Tuto funkci vykonávají stálé rozhodčí soudy ale roste význam ad hoc rozhodčích tribunálů.

Existují ale i názory, které nepřiznávají prostředkům *lex mercatoria*, respektive pravidlům z nich vyplývajícím, povahu přímých obecně závazných právních norem. Podle této teorie mohou být právní normy vytvářeny jenom státy, ať vlastními právními předpisy nebo mezinárodními smlouvami, popř. v rámci činností mezinárodních organizací. Úprava vyplývající z uvedených prostředků se stane pro účastníky daného vztahu závaznou pouze tím, že ji učiní součástí své smlouvy, která se musí opírat o určitý právní řád, který může recipovat mezinárodní obchodní zvyklosti (§730 ve spojení s § 264 Obch.Z)^{4.21)}.

Za součástí *lex mercatoria* jsou také považovány unifikované úpravy (např. úmluvy unifikující koupi a prodej), mezinárodní obchodní zvyklosti formulované – INCOTERMS, tak i neformulované, obecně uznané právní principy či zásady, formulářové smlouvy a obchodní podmínky (vytvářené mezinárodními organizacemi), právní návody, kodexy jednání, publikované rozhodčí nálezy. Patří sem i soubory zásad mezinárodních smluv vytvářených soukromě např. Principy Evropského smluvního práva^{4.22)}, Zásady mezinárodních obchodních smluv vypracované UNIDROIT^{4.23)}. V praxi se odkaz na *lex mercatoria* formuluje buď ve zvláštní smlouvě nebo doložce a to tak, že se výslovně odkazuje na „*lex mercatoria*“, „právo platné mezi mezinárodními obchodníky“, „mezinárodní obchodní zvyklosti“, „nebo obecné zásady právní platné mezi mezinárodními obchodníky“.

3.5 Prostředky vytvářené mezinárodní obchodní praxí

Praxe mezinárodního obchodu si vytváří různé technicko-právní postupy a pomůcky, které vypomáhají vlastnímu smluvnímu jednání, interpretace vůle stran, vymezení jejich postavení a při kompletaci smluvních podmínek^{4.24)}. Závaznost těchto prostředků závisí na projevu vůle stran vyjádřená ve smlouvě. Těmito prostředky rozumíme mezinárodní obchodní zvyklosti, obchodní termíny, vzorové smlouvy.

^{4.21)} Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Bmo 2004.

^{4.22)} Čl. 1-101 odst. 3 se uvádí: „Tyto Principy mohou být aplikovány: jestliže si strany dohodly, že jejich smlouva má být řízena obecnými principy právními, *lex mercatoria*...“.

^{4.23)} Odst. 3 Preambule stanoví, že „mohou být aplikovány, jestliže si strany dohodly, že jejich smlouva bude řízena obecnými principy právními, *lex mercatoria*...“.

^{4.24)} Rozehnalová, N. Obchodní transakce, 2. vydání, Masarykova univerzita, 1992, str. 44..

3.5.1 Obchodní zvyklosti

Jsou pravidla chování, která se v určitém oboru nebo oblasti zachovávala určitou dobu a dosáhla určitého stupně známosti a rozšířenosti, nejsou právními normami, ale jejich význam spočívá v tom, že vytvářejí právní poměr v určitém konkrétním případě, pokud se na ně strany odvolají nebo z okolností vyplývá, že je měly strany při uzavírání na mysli.

a) Vídeňská úmluva a obchodní zvyklosti

Úmluva je pro Českou republiku závazná a má přednost jak před ustanoveními ZMPS^{4.25)}, tak před ustanoveními Obchodního zákoníku^{4.26)} v § 756. Podle jejího čl. 9 odst.1 jsou strany vázány jakoukoli zvyklostí, na které se dohodly, a praxí, kterou mezi sebou zavedly. Z této formulace vyplývá, že obchodní zvyklost, která se stala součástí smlouvy stran, má přednost před ustanoveními jednotlivých článků Vídeňské úmluvy. Navíc se v čl. 9 odst.2 stanoví domněnka, že pokud není dohodnuto jinak, má se za to, že se strany nepřímou dohodou, že na smlouvu nebo na její uzavírání má být použita zvyklost, kterou obě strany znaly, nebo měly znát a která je v mezinárodním obchodu v široké míře známa stranám smlouvy téhož druhu v příslušném obchodním odvětví a zpravidla jimi dodržována^{4.27)}.

b) Obchodní zákoník a použití obchodních zvyklostí podle českého práva

Obchodní zákoník upravuje v § 264 dva druhy zvyklostí a to:

- použitelné na základě smlouvy
- použitelné ze zákona

Zvyklosti použitelné na základě smlouvy nemusí být obecně zachovávané, ale musí být dostatečně určené ve smlouvě. I když mají přednost před dispozitivními ustanoveními obchodního zákoníku, nesmějí být v rozporu s jeho kogentními ustanoveními.

Hlava III. Obchodního zákoníku v § 730 upravuje použití obchodních zvyklostí ze zákona, které jsou obecně zachovávané v mezinárodním obchodě v příslušném obchodním odvětví, aby je bylo možné aplikovat, nesmějí být v rozporu s obsahem smlouvy nebo se zákonem, to znamená ani s kogentními, ani s dispozitivními ustanoveními zákoníku.

^{4.25)} § 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

^{4.26)} Zákon č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

^{4.27)} Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička K., Zunt, V., Úvod do práva mezinárodního obchodu, 2003, str. 24

3.5.2 Obchodní termíny

Obchodní termíny jsou výsledkem zpracování obchodních zvyklostí a to sjednocením jejich výkladu. Zpracováním se zabývala Mezinárodní obchodní komora v Paříži již ve 20. letech minulého století a v roce 1936 byla přijata mezinárodní úprava pod názvem INCOTERMS. INCOTERMS znamenají „doložky, jejichž účelem je stanovení souboru mezinárodních pravidel pro výklad nejvíce používaných obchodních doložek v zahraničním obchodě“.^{4.28)}

Z hlediska formální stránky se jedná o jednoduché termíny usnadňující sjednávání smlouvy- je ovšem potřeba znát přesnou interpretaci těchto termínů.

Pravidla INCOTERMS se vztahují pouze na poměr mezi prodávajícím a kupujícím a jsou závazná až na základě ujednání stran a tím se stávají součástí smlouvy. Neobsahují žádné zvláštní podmínky akceptace, stačí jejich pouhé uvedení, protože se o stranách předpokládá, že znají jejich obsah a že jej přijaly.

3.5.3 Standardizované uzavírání smluv

S ohledem na zvláštní charakter elektřiny jako obchodovaného zboží se používání typových smluv a podkladů stalo nevyhnutelným a patří k nim

a) obchodní podmínky, což jsou dokumenty obsahující údaje, které je možné vypracovat pro navzájem podobné obchodní operace. Zvláštní charakter a důležitost mají právě v případě elektřiny, kde například obchodní podmínky Operátora trhu s elektřinou jsou dokumentem o rozsahu několika set stran,

b) právní návody, zabývající se hlavními otázkami, vznikajícími při smluvních vztazích a způsoby jejich řešení. Vydávají je mezinárodní organizace, ale nejsou vždy veřejně dostupné,

c) typové smlouvy, které obsahují standardní smluvní ustanovení (obvykle s odvolávkami na obchodní podmínky), do nichž se doplní před uzavřením smlouvy individuální údaje. Takové typové smlouvy nacházíme u provozovatele přenosové soustavy, provozovatelů

^{4.28)} Růžička, K. Právní otázky obchodování se zahraničím, Montanex, 1997, str.13.

distribučních soustav, v mezinárodní úrovni jsou to například typové smlouvy EFET^{4.29)}, kterými se budu zabývat v následující páté části.

Neopominutelné jsou ve smluvních vztazích také obecně závazné normy Evropského společenství. Rozumí se tím všechny technické systémové normy používané v Evropském společenství, které jsou nezbytné pro bezpečný a účinný provoz síťových systémů, včetně aspektů přenosu, přeshraničních spojení a obecných technických systémových bezpečnostních norem, které případně vydal Evropský výbor pro normalizaci (CEN), Evropský výbor pro normalizaci v elektrotechnice (CENELEC) a obdobné normalizační orgány nebo Unie pro koordinaci přenosu elektřiny (UCTE).

Všechny výše uvedené prostředky značně ulehčují smluvní praxi ale mají i svá negativa. Příkladem může být formulářová smlouva, ve které jsou smluvní podmínky upraveny zpravidla tak, aby byly co nejvýhodnější pro určitou společnost a pokud tato společnost monopolně ovládá trh s určitým zbožím a druhá společnost s ní chce kupní smlouvu uzavřít, tak jí nezbyvá nic jiného, než přistoupit k takto stanoveným podmínkám – tzv. adhezní smlouvy^{4.30)}.

3.5.4 Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT

Rada vedení UNIDROIT se v roce 1971 rozhodla zařadit do svého pracovního programu vypracování „Zásad mezinárodních obchodních smluv“. Konečné znění zásad bylo schváleno v roce 1994. Jedná se o ucelený soubor zásad, který obsahuje pravidla pro úpravu v oblasti mezinárodního obchodního styku.^{4.38)} V zásadách je upravena řada otázek, které se týkají uzavření smlouvy, její platnosti, nesplnění smluvních povinností, nároků vzniklých v souvislosti nesplnění smluvních povinností apod.

Zásady se v mezinárodním obchodním styku uplatní tehdy, jestliže se strany dohodly, že se jimi bude smlouva řídit. Mohou se používat i tehdy, pokud se strany dohodly na tom, že se jejich smlouva bude řídit obecnými zásadami právními (lex mercatoria) nebo podobnými zásadami.

^{4.29)} European Federation of Energy Traders

^{4.30)} Ibid., sub 4.21, s. 221.

^{4.38)} Ibid., sub 4.27, s.43.

^{4.9)} (GATT 1994, Příloha 1A: „Mnohostranné dohody o obchodu se zbožím“ ke smlouvě o zřízení WTO.)

Pravidla uvedená v Zásadách mají obecně nezávazný charakter, protože strany mohou zcela nebo částečně vyloučit jejich použití, nebo jejich obsah pozměnit tak, aby odpovídaly jejich konkrétním potřebám a příslušnému závazkovému vztahu.^{4 39)}

3.6 Významné mezinárodní smlouvy

3.6.1 Všeobecná dohoda o obchodu a clech (Dohoda GATT)

Předmětem Dohody GATT⁴⁹⁾ je liberalizace mezinárodního obchodu a unifikace sazeb cel včetně dalších obdobných opatření. Dohoda obsahuje zejména závazek smluvních stran nezvyšovat cla a nezavádět nové celní preference (xx čl. III, VII, VIII, X), odstranit množstevní omezení (čl. XI), ustanovení týkající se dumpingu (xx čl. VI) a subvencí ((čl. XV. I).

Dohoda GATT upravuje podmínky obchodování zbožím a taktéž se vztahuje na obchodování s elektřinou. Elektřina je považována za nehmotné zboží, které se může vyrábět podle míry jeho spotřeby, v čemž je sledován jeden z charakteristických znaků služby^{4 10)}. Rozlišení, zda se jedná o zboží nebo službu je důležité z hlediska mezinárodních úmluv, které stanovují různé právní režimy pro obchod se službami a pro obchod se zbožím. Dohoda GATT se vztahuje na obchodování se zbožím a Dohoda GATS (Všeobecná dohoda o obchodu se službami pokrývá oblast služeb.

Na půdě WTO převažuje názor, že obchod s elektřinou spadá pod režim Dohody GATT a naopak činnosti spojené s přenosem, distribucí a souvisejícími službami jsou upraveny Dohodou GATS. Ve spojitosti s procesem liberalizace a růstem objemu přeshraničních obchodů s elektřinou, bylo nutné alespoň na půdě Evropských společenství tuto otázku, tedy zda je elektřina zbožím nebo službou, vyřešit. Tato otázka byla definitivně vyřešena na půdě Evropského soudního dvora, který ve svém rozhodnutí C-158/1994 ve věci Komise vs. Italská republika, že elektřina je zboží a ne služba, své stanovisko odůvodnil tím, že elektřina je zbožím ve smyslu čl. 30 Smlouvy SES. Soudní

^{4 39)} Ondřej, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní, Aleš Čeněk, 2005, str. 345.

⁴⁹⁾ GATT 1994, Příloha IA. „Mnohostranné dohody o obchodu se zbožím“ ke smlouvě o zřízení WTO.

^{4 10)} Dokument „Regional Electricity Markets in the ECT Area“, publikován Sekretariátem Energetické charty.

dvůr podotknul i to, že elektřina je kvalifikovaná jako zboží v tarifní terminologii ES (Code CN 27.16)^{4.11)}.

Článek V. Dohody GATT se věnuje otázce tranzitu. Ve svém odst. 1 obsahuje tuto definici: „Zboží (včetně zavazadel), a také lodě a jiné dopravní prostředky se považují za nacházející ve stavu tranzitu přes území smluvní strany, když jejich doprava tímto územím, ať s překládáním či bez něho, ať s uskladněním nebo vyložením a znovu naložením či bez nich, nebo ať byl změněn způsob dopravy či nikoliv, je jen úsekem celé cesty, která začíná a končí vně hranic smluvní strany, jejímž územím je tato přeprava uskutečňována“. Takováto činnost se označuje jako „tranzitní přeprava“.

Dále odstavec 2. tohoto článku stanoví, že „se zajišťuje svoboda tranzitu přes území každé smluvní strany po cestách nejvhodnější pro mezinárodní tranzit, tranzitní přepravu do či z území jiných smluvních stran. Nečiní se žádný rozdíl na základě vlajky lodi, místa původu, odeslání, vstupu, výstupu či místa určení nebo na základě jakýchkoli okolností souvisejících s vlastnictvím zboží, lodi nebo jakéhokoliv jiného dopravního prostředku“.

3.6.2 Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží - „Vídeňská úmluva“

Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží byla sjednána dne 11. dubna 1980 ve Vídni a pro Českou a Slovenskou Federativní republiku vstoupila v platnost dnem 1. dubna 1991^{4.16)}. Po rozdělení ČSFR vstoupila Česká republika do této smlouvy. Jak uvedeno v preambuli Úmluvy, je založena na ideji, že „rozvoj mezinárodního obchodu na základě rovnosti a vzájemné výhodnosti je důležitým činitelem při rozvíjení přátelských vztahů mezi státy,“ a rovněž že „přijetí jednotných ustanovení upravujících smlouvy o mezinárodní koupi zboží a přihlížejících k různým sociálním, ekonomickým a právním systémům by přispělo k odstraňování právních překážek v mezinárodním obchodě a podpořilo rozvoj mezinárodního obchodu.“

Podle čl. 1 odst. 1 tato Úmluva upravuje „smlouvy o koupi zboží mezi stranami, které mají místa podnikání v různých státech, a) jestliže tyto státy jsou smluvními státy, nebo b) jestliže podle ustanovení mezinárodního práva soukromého se má použít právního řádu některého smluvního státu.“

^{4.11)} Elektřina je kvalifikovaná v Harmonizovaném systému popisu a kódování zboží, vypracovanou Světovou celní organizací. Elektřina v souladu s HS má fakultativní pozici, tzn. členové SCO mohou zvolit zda souhlasí s klasifikací elektřiny jako zboží pro tarifní účely nebo ne.

^{4.16)} Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 160/1991 Sb..

Dále podle čl. 1 odst. 1 při určování použitelnosti této Úmluvy „...se nepřihlíží k státní příslušnosti stran a ani k tomu, zda strany nebo smlouva mají občanskoprávní nebo obchodní povahu.“

Tento právní předpis je uváděn pro úplnost, neboť podle článku 2 písm.f) se Úmluva nepoužije na koupi elektrické energie. Kromě toho podle článku 3 odst. 2 se „Tato Úmluva nepoužije na smlouvy v nichž převažující část závazků strany, která dodává zboží, spočívá ve vykonání prací nebo poskytování služeb.“

Některá ustanovení Úmluvy budu zmiňovat ještě v dalších kapitolách.

3.6.3 Smlouva o Energetické chartě

Energetická charta a Smlouva o Energetické chartě jsou dokumenty, které měly významný vliv na vývoj mezinárodního obchodu s energiemi, proto se tato část bude věnovat jejich rozboru. Souhrnný přehled a kritický pohled podává souhrnně Seidl-Hohenveldern I.^{4 37)}

Geneze Energetické charty

Smlouva o Energetické chartě vděčí za svou existenci Evropské energetické chartě, podepsané v Haagu 17.prosince 1991 z iniciativy Evropských společenství, na návrh nizozemského ministerského předsedy Lubberse, jako politická deklarace o spolupráci v energetickém sektoru mezi zeměmi SNS a státy západní Evropy. Vývoj politické situace na evropském kontinentě počátkem 90. let, konec studené války, předznamenal i další vývoj v oblasti ekonomické spolupráce mezi Východem a Západem. Přijetí

Evropské energetické charty bylo jedním z prvních kroků k tomuto cíli. Zúčastněné státy tímto vyjádřily svou připravenost podporovat spolupráci při výrobě, přeměně, dopravě distribuci a užívání energie ve všech jejích formách, zejména elektřiny, nafty a jaderné energie. Evropská energetická charta nebyla právně závazným instrumentem.^{4 12)} Zúčastněné státy na tomto základě sjednaly Konferenci o Evropské energetické chartě, aby svým aktivitám daly právní rámec.

^{4.37)} Seidl-Hohenveldern, I. Smlouva o Energetické chartě a energetické právo EU, Právník č.10-11, 1998, str.895.

^{4 12)} Dle prohlášení v Závěrečných ustanoveních Evropské energetické charty tento Závěrečný dokument není dokumentem podléhajícím registraci podle čl.102 Charty OSN.

Tato idea byla uvítána i ze strany mimoevropských států OECD (Japonska a Austrálie), což vedlo k vypuštění slova „Evropský“ v názvu produktu Konference o Evropské energetické chartě, kterým je Smlouva o Energetické chartě (Energy Charter Treaty, ECT), kterou dne 17. prosince 1994 podepsalo v Lisabonu 52 států. Evropská společenství podepsala ECT a ratifikovala ji společně se všemi členskými státy.

Cíle

Cílem Smlouvy o Energetické chartě je podpora dlouhodobé spolupráce v oblasti energetiky, založené na komplementárnosti a vzájemných výhodách (čl. 2 ECT), která má být dosažena pomocí pravidel o obchodu, tranzitu, ochraně a podpoře investic a pomocí ustanovení o řešení sporů. ECT předvídá výměnu v otevřeném a soutěživém trhu. Tento cíl je v souladu s cíli GATTu a WTO. Problémem před tím, než došlo k podpisu ECT, byla skutečnost, že ne všichni smluvní partneři byli smluvními stranami GATTu^{4.13)}.

Už při podpisu ECT bylo jisté, že do 1. ledna 1998 bude uzavřena Dodatková dohoda^{4.14)} (xx) Článek 10 odst.4 ECT., která měla za úkol adaptovat odkazy ECT na GATT na příslušná pravidla WTO (čl.30) a přeměnit na obligatorní pravidla čl.10 odst.4 o „nových investicích“. Cílem ECT není dublovat práci již existujících organizací, což je výrazem inkorporace pravidel GATT/WTO a ISCID (Mezinárodní středisko pro řešení sporů z investic), a absencí zvláštních pravidel o spolupráci v oblasti jaderné energie.

Dosažení cíle svobodné soutěže v bývalých zemích východního bloku, která je předvídaná ECT, je podmíněno stanovením přechodných ustanovení pro dosažení tohoto cíle (čl.29-32) a na druhé straně poskytováním technické pomoci při rozvoji a zavádění soutěžních pravidel (čl.6 odst.3 a 4).

Tyto cíle ECT mají být dosaženy pomocí pravidel Obchodní dohody z 24.dubna 1998^{4.15)}, podrobných pravidel o tranzitu a ochraně a podpoře investic a jednoduchých ustanovení o řešení sporů.

Tranzit

Hlavním cílem smlouvy je zajistit tok energie přes hranice, zejména, ale ne výlučně z Východu na Západ. Pravidla o svobodě tranzitu bez jakékoli diskriminace (čl. 7 odst 1 a 3) a soutěž tvoří podstatnou část ECT. Soutěž bude aplikována i na podniky zabývající se

^{4.13)} V době podpisu ECT, nebyly členy GATTu některé státy bývalé SSSR. Čl.29 ECT obsahuje přechodná ustanovení o věcech týkající se obchodu, která se na ně vztahují. Pravidla jsou vytvořena podle vzoru GATTu 1974 a GATTu 1994.

^{4.14)} Článek 10 odst 4 ECT

^{4.15)} Energy Charter Secretariat, Press Release z 28.4.1998

přpravou energie, přestože měly monopolní postavení. Možná realizace spočívá v poskytnutí přístupu třetích stran k již existujícím dopravním zařízením (ekonomicky by bylo neúnosné pokládat paralelní sítě). Podle tohoto „principu obecného dopravce“ musí původní vlastník určitého zařízení poskytnout přístup k němu i nově přichozím, a to kdekoli a v míře dané technickými možnostmi. Nově přichozí účastník bude muset za takový přístup zaplatit, avšak při stanovení tranzitního poplatku nebude moci původně výlučný vlastník zneužít svého dosud dominantního postavení.

ECT se zabývá i otázkou nedostatečné kapacity existujících zařízení k tomu, aby umožňovala přístup k nim také třetím osobám, příslušné smluvní strany nebudou bránit tomu, aby byla vytvořena kapacita nová (čl.7 odst. 4 a 9).

Podle čl. 7 odst. 6 nebude smluvní stát, přes jehož území se přemísťují energetické materiály a produkty, přerušovat nebo snižovat dosavadní tok takových materiálů a produktů v případě sporu ohledně jakékoli věci vyplývající z tohoto tranzitu, a to před uzavřením řízení o řešení sporu podle čl.7 odst.7, tzn. smířčího řízení po vyčerpání místních prostředků nápravy.

Směrnice ECT obsahuje řadu ustanovení, zejména v oblasti tranzitu energie a ochrany životního prostředí, které vyžadují prováděcí předpisy smluvních stran. Práce na ECT probíhala ruku v ruce s úsilím EU o vytvoření vnitřního energetického trhu. Touto problematikou se budu zabývat v oddíle Právo ES a energetika.

Poté co se Česká republika stala členskou zemí Evropské unie je nutno na tyto normy nahlížet jako na právní předpis komunitárního práva (v kategorii mezinárodní smlouvy) a používat znění vyhlášená v Úředním věstníku, která od 1.5.2004 jsou nepochybně platná i pro Českou republiku.

3.6.4 Smlouva o Energetickém společenství

Jedná se o nejnovější smlouvu mezi ES a zeměmi jihovýchodní Evropy, kterými jsou Albánská republika, Bulharská republika, Bosna a Hercegovina, Chorvatská republika, Bývalá jugoslávská republika Makedonie, Republika Černá Hora, Rumunsko, Srbská republika a Prozatímní správní mise Organizace spojených národů v Kosovu podle rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1244. Smlouva byla publikována v Úředním věstníku L 198, 20/07/2006 S. 0018 – 0037, CELEX 22006A0720(01).

Tato smlouva rovněž náleží k pramenům mezinárodního práva, postihujícím téma mojí diplomové práce, protože se týká států se kterými členské země mají obchodní styky v oblasti energetiky anebo investiční záměry. Cíle jsou obsaženy v článku 2

„1. Úkolem Energetického společenství je organizace vztahů mezi stranami a vytvoření právního a ekonomického rámce ve vztahu k síťovými energiím definovaným v odstavci 2 s cílem

- a) vytvořit stabilní regulační a tržní rámec, který by byl schopný přilákat investice do plynovodních sítí, výroby elektřiny a přenosových, přepravních a rozvodných soustav tak, aby měly všechny strany přístup k trvalým a nepřetržitým dodávkám energie, jež jsou základem hospodářského rozvoje a sociální stability,
- b) vytvořit jednotný regulační prostor pro obchod se síťovými energiemi, který je nutno přizpůsobit územnímu rozsahu dotčených trhů,
- c) podpořit bezpečnost dodávek v jednotném regulačním prostoru vytvořením stabilního investičního klimatu, ve kterém je možné rozvíjet napojení na kaspické, severoafrické a středovýchodní zásoby zemního plynu a ve kterém mohou být čerpány tuzemské zásoby energií, např. zemního energií, např. zemního plynu, uhlí a vodní energie,
- d) zlepšit situaci životního prostředí, pokud jde o zemní plyn a elektřinu a související energetickou účinnost, podporovat využívání obnovitelné energie a stanovit podmínky pro obchod s energiemi v jednotném regulačním prostoru,
- e) rozvíjet hospodářskou soutěž na trhu se síťovými energiemi v širším územním rozsahu a využít z toho plynoucí úspory z objemu.“

„Síťové energie“ zahrnují odvětví elektřiny a zemního plynu v oblasti působnosti směrnice Evropského společenství 2003/54/ES a 2003/55/ES.

Pro závazkové vztahy mezi stranami je důležitý článek 3 stanovící:

„Pro účely článku 2 zahrnuje činnost Energetického společenství

- a) provádění smluvními stranami *acquis communautaire* v oblasti energetiky, životního prostředí, hospodářské soutěže a obnovitelných zdrojů, jak je popsáno v hlavě II; toto provádění se přizpůsobí institucionálnímu rámci Energetického společenství i zvláštní situaci každé ze smluvních stran
- b) stanovení zvláštního regulačního rámce umožňujícího účinné fungování trhů se síťovými energiemi na svrchovaném území smluvních stran a části území Evropského společenství, včetně vytvoření jednotného mechanismu pro přeshraniční přenos nebo

přepravu síťových energií a dohled nad jednostrannými ochrannými opatřeními (dále jen "mechanismus pro fungování trhů se síťovými energiemi"), jak je dále popsáno v hlavě III; c) vytvoření trhu stran se síťovými energiemi bez vnitřních hranic, včetně koordinace vzájemné pomoci v případě vážného narušení energetických sítí nebo vnějších poruch, což může zahrnovat dosažení společné politiky vnějšího obchodu v oblasti energetiky (dále jen "vytvoření jednotného trhu s energií"), jak je dále popsáno v hlavě IV."

Energetické společenství se řídí *acquis communautaire*, přizpůsobeným institucionálnímu rámci této smlouvy a zvláštní situaci každé ze smluvních stran s přihlédnutím k zajištění vysoké míry bezpečnosti investic a optimálních investic

3.7 Právo ES a energetika

Problematika právní regulace energetického sektoru EU je v české právní literatuře stále spíše opomíjena. Východiskem pro následující základní rozbor v odvětví elektroenergetiky byla stať M. Pauknerové^{4 36)} a Smlouva o Energetickém společenství. Jedná se zde o tři základní vzájemně propojené oblasti, kterými jsou elektroenergetická politika, právní nástroje vnitřního trhu s elektřinou a relevantní judikatura Soudního dvora ES. Elektroenergetická politika je popsána v předchozí části XXX, podrobněji uvádím právní nástroje vnitřního trhu.

Činností v odvětví elektroenergetiky se dotýkají normy Smlouvy o ES (SES), která uvádí v článku 3 odst. 1 také opatření v oblasti energie a dále obecná ustanovení o odstranění obchodních překážek v čl. 25 – 31 SES. Významná jsou především ustanovení čl. 81 – 89 o ochraně hospodářské soutěže. Hlavní důraz je kladen na čl. 81, 82, 86 a 87 (např. jsou doslovně obsaženy v příloze III Smlouvy o Energetickém společenství).

Určujícími jsou nástroje sekundárního práva v energetice, jejichž vývoj je popsán ve výše uvedené stati, současný stav je níže. Závazkových vztahů se dotýkají především

a) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/54/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o zrušení směrnice 96/92/ES, CELEX 32003L0054, v konsolidovaném znění CELEX 02003L0054-20040708.

b) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1228/2003 ze dne 26. června 2003 o podmínkách přístupu do sítě pro přeshraniční obchod s elektřinou (text s významem pro EHP), CELEX 32003R1228, v konsolidovaném znění CELEX 02003R1228-20061201. V

^{4 36)} *Ibid*, sub 4 4, s. 2-5

konsolidovaném znění jsou obsaženy změny v nařízení Rady č. 1223/2004/ES a příloha obsažená v rozhodnutí Komise č. 770/2006/ES ze dne 9. listopadu 2006, kterým se mění příloha nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1228/2003 ze dne 26. června 2003 o podmínkách přístupu do sítě pro přeshraniční obchod s elektřinou (text s významem pro EHP), CELEX 32006D0770/ES - pozn. tímto rozhodnutím byla nahrazena původní příloha v nařízení 1228/2003.

c) Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2001/77/ES ze dne 27. září 2001 o podpoře elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů energie na vnitřním trhu s elektřinou, CELEX 32001L077, v konsolidovaném znění CELEX02001L0077-20040501, včetně změny 32006L0108.

d) Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/89/ES ze dne 18. ledna 2006 o opatřeních pro zabezpečení dodávek elektřiny a investic do infrastruktury (Text s významem pro EHP), CELEX 32005L0089.

e) Rozhodnutí 1230/2003/ES Evropského parlamentu a Rady, kterým se přijímá víceletý program akcí v oblasti energetiky "Inteligentní energie - Evropa".

f) rozhodnutí 1229/2003/ES Evropského parlamentu a Rady, ustanovující pravidla pro transevropské sítě a rušící rozhodnutí č. 1254/96/ES, které stanovuje požadavek vybudování transevropských energetických sítí.

Všeobecně komunitární předpisy týkající se zásobování elektřinou a plynem se prosazují do vnitrostátního práva členských zemí značně zdlouhavě a leckdy i jen částečně. V Memorandu č. MEMO/06/481 ze dne 12.12.2006 Evropská Komise vydala varování členským státům s cílem přivést je do souladu s energetickou politikou odsouhlasenou v roce 2003.

Komise zejména sdělila 16 členským státům (mimo nových členů EU též Rakousku, Belgii, Německu, Španělsku, Francii, Řecku, Irsku, Itálii, Švédsku a Spojenému království) 26 „oddůvodněných mínění“ (v originále "reasoned opinions"). To je druh procedury (při porušování komunitárního práva), která začala již v dubnu 2006 odesláním 27 formálních upozornění (orig. „letters of formal notice“) 17 členským státům, které na ně všechny odpověděly. Po důkladném prostudování těchto odpovědí Komise v Memorandu vyslovuje politování nad nedostatečným pokrokem jak v implementaci směrnic z roku 2003, tak zmíněných formálních upozornění. Souhrnný přehled o uplatňování směrnic podává Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu - Perspektivy vnitřního trhu se zemním plynem a elektřinou KOM (2006) 841 v konečném znění z 10.1.2007 CELEX 52006DC0841, které doplňuje podrobný přehled podle členských států v dokumentu

Accompanying document to the Communication from the Commission to the Council and European Parliament - Prospects for the internal gas and electricity market Implementation Report SEC(2006) 1709 z 10.1.2007 (české znění není.). K tomu ještě náleží hodnocení zavádění směrnice č. 2003/054/ES z pohledu Generálního ředitelství Hospodářská soutěž v dokumentu Sdělení Komise Šetření podle článku 17 nařízení (ES) č. 1/2003 v odvětvích zemního plynu a elektrické energie v Evropě KOM(2006) 851 ze dne 10.1.2007 CELEX 52006DC0851, který v podrobnostech doplňuje podrobná zpráva DG Competition Report on Energy Sector Inquiry SEC(2006) 1724 ze dne 10.1.2007 (české znění není k dispozici).

Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu Zpráva o zkušenostech získaných při uplatňování nařízení (ES) č. 1228/2003 „Nařízení o přeshraničním obchodu s elektřinou“ KOM(2007) 250 v konečném znění ze dne 15.5.2007 CELEX 52007DC0750 pak podává přehled o uplatňování tohoto nařízení v praxi.

Opomenout nelze ani obecně závazné normy Evropského společenství, kterými se rozumějí všechny technické systémové normy používané v Evropském společenství, které jsou nezbytné pro bezpečný a účinný provoz síťových systémů, včetně aspektů přenosu, přeshraničních spojení, modulací a obecných technických systémových bezpečnostních norem, které případně vydal Evropský výbor pro normalizaci (CEN), Evropský výbor pro normalizaci v elektrotechnice (CENELEC) a obdobné normalizační orgány nebo Unie pro koordinaci přenosu elektřiny (UCTE) a Evropské sdružení pro usměrňování výměny energie – plyn (Easeegas) za účelem stanovení společných pravidel a obchodních praktik.

4. Závazkové vztahy v mezinárodním obchodu s elektřinou

V této části se budeme zabývat závazkovými vztahy mezinárodního obchodu s elektřinou a otázkami souvisejícími, tzn. co je jejich předmětem, dále trhem s elektřinou na němž se uskutečňují a jeho zvláštnostmi, jeho účastníky a posléze druhy závazkových vztahů mezi nimi. Rozbor je proveden na základě českých právních předpisů proto, že i v jejich rámci jsou závazkové vztahy složitým problémem a dále proto, že jsou jako standardní převážně používány i pro zahraničněobchodní vztahy.

4.1 Předmět obchodu s elektřinou

Specifickým předmětem závazkových vztahů s elektřinou je:

1. činná elektřina,
2. jalová elektřina,
3. činný výkon,
4. jalový výkon a
5. podpůrné služby k zajištění provozu elektrizační soustavy.

Z právního hlediska se v případech 1,2,3,4 se jedná o totožný pojem na rozdíl od hlediska fyzikálního.

Jejich definice se nenachází ani v citovaném komunitárním právu ani v energetickém zákonu a předpisech, které ho provádějí a v nichž se vyskytují. Uvedené služby jsou jen obecně vymezeny v prováděcích předpisech k energetickému zákonu a podrobněji v dalších předpisech na základě zákona a v jeho mezích vydaných.

Pokud se týká právní kvalifikace, jedná se v první řadě o otázku, zda elektřina je věcí a tudíž zbožím, které musí být ve smlouvě určeno, převést na něj vlastnické právo a závazek kupujícího zaplatit kupní cenu“. Věci v právním smyslu lze různě třídit. Podle § 119 odst. 1 občanského zákoníku č. 64/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů jsou věci movité nebo nemovité. I nejnovější právní literatura k tomu uvádí „Pojem věci v právním smyslu občanský zákoník nedefinuje. Občanskoprávní teorie i praxe vymezují věc v právním (nikoliv v obecném – běžném) smyslu již tradičně a v souladu s řadou evropských občanských zákoníků jako ovladatelný hmotný předmět či ovladatelnou přírodní sílu (energii vodní, parní, slunečnou, elektrickou, jadernou), které obojí slouží

potřebám lidí (mají užitnou hodnotu). Tak se znaky pro vymezení věci v právním smyslu stávají její ovladatelnost (roz. ovladatelnost zásadní) a její použitelnost pro potřeby lidí. Z hlediska těchto dvou znaků jsou věci... všechny druhy již zmíněné energie (srov. i § 89 odst. 13 trestního zákona).“ V podstatě takto nazíral na otázku právní kvalifikace jako věci a zboží již před více než sto roky rakouský právní řád a toto pojetí přešlo postupně až do současnosti (obdobně do současného Rakouska).

Pro prodej elektřiny na vnitroeuroevropském trhu lze v současnosti vycházet z rozsudku Evropského soudního dvora ^{5 48)} ve věci ALMELO/NV ENERGIEBEDRIJ IJSSELMIJ, Rs C-393/92, Slg 1994, I-1477, nepozůstává žádná pochybnost, že ve smyslu článku 30 Smlouvy o evropském společenství (SES) je elektřina kvalifikována jako zboží. To má za následek, že na elektřinu se vztahují pravidla SES o volném pohybu zboží ^{5 49)}. Tento rozsudek je platný pro všechny členské státy. Také z toho je zřejmé, že z právního hlediska elektřina je věcí neboli hmotným statkem ^{5 50)} a to věcí movitou.

Činnosti spojené se zásobováním elektřinou (nejen přeprava po přenosových a rozvodných sítích) jsou kvalifikovány jako služby na které se vztahují ustanovení o volném pohybu služeb článek č. 59 SES.

. Otázka služeb, vyjmenovaných jako předměty závazkových vztahů je složitější. Systémové služby jsou činnosti provozovatele přenosové soustavy vykonávané za účelem zajištění provozuschopnosti a spolehlivosti provozu elektrizační soustavy ČR a dodržení podmínek synchronního propojení se sousedními elektrizačními soustavami a dále pro zajištění obnovy synchronního provozu při rozpadu elektrizační soustavy ČR. Náleží k nim udržování kvality elektřiny, udržování výkonové rovnováhy v reálném čase, obnovení provozu a dispečerské řízení. Tyto systémové služby se realizují prostředky, nazývanými podpůrné služby. Podpůrné služby v sobě zahrnují, kromě jiného, také dodávku a odběr činné elektřiny, dodávku jalové elektřiny a dodávku (v podstatě disponibilitu) činného a jalového výkonu.

5 48) důvodová zpráva k vládní předloze rakouského zákona EIWOG., 1108 der Beilagen zu den Stenographischen Protokollen des Nationalrates XX GP" čl 2.2 1

5.49) *ibid orig* "Seit dem Urteil des Europäischen Gerichtshofes (EuGH): ALMELO/NV ENERGIEBEDRIJ IJSSELMIJ, Rs C-393/92, Slg 1994, I-1477, besteht kein Zweifel, daß Elektrizität als Ware im Sinne von Artikel 30 EGV zu qualifizieren ist (Rz 27). Dies hat zur Folge, daß auf Elektrizität die Regelungen über den freien Warenverkehr des EGV Anwendung zu finden haben.

5 50) *ibis* čl 1 1 V Rakousku teprve v § 2 Elektrizitätswegesetz, BDBI Nr. 348/1922, že pod pojmem „věc“ a „statek“ ve smyslu trestního zákoníku se rozumí také elektrická energie (legte erstmal fest, dass unter dem Begriff "Sache" und "Gut" im Sinne des Strafgesetzbuches auch elektrische Energie zu verstehen ist.)

4.2 Vymezení pojmů

Podle článku 2 odst. 2 Nařízení 1228/2003/ES se rozumí:

b) „přeshraničním tokem“ fyzický tok elektřiny přenosovou sítí členského státu, který je výsledkem dopadu činnosti výrobců nebo spotřebitelů mimo tento členský stát na jeho přenosovou síť. Pokud přenosové sítě dvou nebo více členských států tvoří, zcela nebo částečně, součást jediného regulačního bloku, pak jen pro účely vyrovnávacího mechanismu

mezi provozovateli přenosových soustav podle článku 3 Nařízení se regulační blok jako celek považuje za součást přenosové sítě jednoho z dotyčných členských států, aby se předešlo tomu, že by se toky uvnitř regulačních toků považovaly za přeshraniční toky a způsobovaly vyrovnávací platby podle článku 3. Regulační orgány daných členských států mohou rozhodnout, kterého z daných členských států bude regulační blok jako celek součástí,

c) „přetížením“ situace, v níž propojení spojující vnitrostátní přenosové sítě nemůže pojmout všechny fyzické toky vyplývající z mezinárodního obchodu požadovaného účastníky trhu z důvodu nedostatku kapacity propojovacích vedení nebo zúčastněných vnitrostátních přenosových soustav,

d) „deklarovaným vývozem“ odeslání elektřiny v jednom členském státě na základě smluvní dohody, jehož důsledkem je současné odpovídající převzetí („deklarovaný dovoz“) elektřiny v jiném členském státě nebo třetí zemi,

e) „deklarovaným tranzitem“ situace, kdy se uskuteční „deklarovaný vývoz“ elektřiny a stanovená přenosová trasa zahrnuje zemi, ve které se neuskuteční ani odeslání, ani současné odpovídající převzetí elektřiny

f) „deklarovaným dovozem“ elektřiny převzetí elektřiny v členském státě nebo třetí zemi současně s odesláním elektřiny („deklarovaným vývozem“) v jiném členském státě.,
Vyhlášky č. 541/2005

Z českých právních normem to jsou především pojmy vymezené v § 2 odst. 1 Vyhlášky č. 541/2005 Pravidel trhu s elektřinou, kde se rozumí (označení písmen je identické s Pravidly trhu)

a) aukcí - tržně založený způsob přidělení přeshraničních přenosových kapacit, ve kterém je na základě cenových nabídek účastníků aukce přidělena zveřejněná obchodovatelná přenosová kapacita,

- c) diagramem - sjednané množství elektřiny subjektu zúčtování pro každou obchodní hodinu v MWh s rozlišením na 1 desetinné místo,
- d) dodavatelem - výrobcem nebo obchodník s elektřinou, který na základě smlouvy dodává elektřinu dalším účastníkům trhu s elektřinou prostřednictvím elektrizační soustavy,
- e) dvoustrannými obchody - obchody s fyzickou dodávkou elektřiny registrované u operátora trhu s elektřinou kromě obchodů uzavřených na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou nebo vyrovnávacím trhu s regulační energií,
- j) obchodní hodinou - základní časový úsek, ve kterém je smluvně vymezena dodávka nebo odběr elektřiny; obchodní hodina je základním časovým úsekem pro vyhodnocování odchylek subjektů zúčtování,
- k) obchodním dnem - 24 obchodních hodin dne, ve kterém se obchoduje, s výjimkou přechodu ze zimního na letní čas a zpět; v den, kdy dochází k přechodu na letní čas, se jedná o posloupnost 23 obchodních hodin a pro den, ve kterém dochází k přechodu na středoevropský čas, o 25 obchodních hodin; první obchodní hodina obchodního dne začíná v 00.00.00 hodin a končí v 01.00.00 hodin,
- l) organizovaným krátkodobým trhem s elektřinou - trh s elektřinou organizovaný operátorem trhu, kterého se zúčastňují subjekty zúčtování; jeho součástí jsou organizovaný denní trh s elektřinou a organizovaný vnitrodenní trh s elektřinou,
- n) předávacím místem - místo předání a převzetí elektřiny mezi dvěma účastníky trhu s elektřinou,
- o) přeshraničním obchodem - obchod realizovaný prostřednictvím přenosu elektřiny do zahraničí anebo přenosu elektřiny ze zahraničí,
- t) sjednaným množstvím elektřiny subjektem zúčtování v obchodní hodině – množství elektřiny smluvené tímto subjektem zúčtování s ostatními subjekty zúčtování v dané obchodní hodině a oznámené operátorovi trhu,
- u) skutečným množstvím elektřiny subjektu zúčtování v obchodní hodině - souhrn množství elektřiny vyhodnocený podle zvláštního právního předpisu (Vyhláška č. 218/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů) na základě údajů získaných z měření a s využitím typových diagramů v odběrných nebo předávacích místech subjektu zúčtování a v odběrných a předávacích místech účastníků trhu s elektřinou, za které převzal subjekt zúčtování závazek dodat elektřinu do elektrizační soustavy nebo odebrat elektřinu z elektrizační soustavy, a předaný operátorovi trhu,

w) přenosem elektřiny ze zahraničí - elektřina sjednaná v celých MWh a dopravená na základě smlouvy o přeshraničním přenosu elektřiny do elektrizační soustavy přes přenosovou soustavu ze sousedních přenosových soustav v daném období,

x) přenosem elektřiny do zahraničí - elektřina sjednaná v celých MWh a dopravená na základě smlouvy o přeshraničním přenosu elektřiny z elektrizační soustavy přes přenosovou soustavu do sousedních přenosových soustav v daném období,

Dále podle § 2 odst. 2 Pravidel trhu s elektřinou, se rozumí (označení písmen je identické s Pravidly trhu)

c) účastníkem organizovaného krátkodobého trhu - subjekt zúčtování odchylek, který se na základě smlouvy o přístupu na organizovaný krátkodobý trh s elektřinou zúčastňuje tohoto trhu,

d) vyhodnocením odchylek - zjištění velikosti odchylky subjektů zúčtování operátorem trhu v dané obchodní hodině v MWh s rozlišením na 1 desetinné místo,

e) vypořádáním odchylek - provedení plateb a úhrad mezi subjektem zúčtování a operátorem trhu za vyhodnocené a zúčtované odchylky subjektu zúčtování prováděné denně, za nepracovní dny v následující pracovní den,

h) závazkem dodat elektřinu do elektrizační soustavy - závazek dodat elektřinu do elektrizační soustavy z vlastní výroby elektřiny anebo smlouvou převzatý závazek na dodávku elektřiny do přenosové soustavy nebo distribučních soustav nebo závazek tuto elektřinu dovézt do elektrizační soustavy,

i) závazkem odebrat elektřinu z elektrizační soustavy - závazek vlastního odběru elektřiny z elektrizační soustavy anebo smlouvou převzatý závazek na odběr elektřiny v odběrném zařízení konečného zákazníka nebo závazek tuto elektřinu vyvézt z elektrizační soustavy.

4.3 Trh s elektřinou a jeho účastníci

V první části tohoto oddílu uvádím základní charakteristiky trhu s elektřinou, ve druhé pak výběr základní práv a povinností účastníků trhu, kteří mají vztah k zadanému tématu.

Trh s elektřinou

Základní vymezení obsahuje § 21 odst.1 energetického zákona. Na území České republiky se uskutečňuje trh s elektřinou „... na základě regulovaného přístupu k přenosové soustavě a k distribučním soustavám (dále jen regulovaný přístup“) a možnosti výstavby výroben elektřiny a přímých vedení podle podmínek stanovených tímto zákonem; ceny za přenos a distribuci elektřiny, za systémové služby, ceny elektřiny pro chráněné zákazníky a ceny elektřiny dodavatele poslední instance reguluje Energetický regulační úřad;..“. To je doplněno ve vyhlášce č. 541/2005 Sb., o Pravidlech trhu s elektřinou ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Pravidla trhu“). Podle § 3 odst. 1 Pravidel trhu se trh s elektřinou uskutečňuje na základě

- a) účasti na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou,
- b) dvoustranných obchodů mezi účastníky trhu s elektřinou,
- c) účasti na vyrovnávacím trhu s regulační energií, nebo
- d) účasti na trhu s podpůrnými službami.

Účastníky trhu s elektřinou jsou podle § 22 odst. 1 energetického zákona

- a) výrobci,
- b) provozovatel přenosové soustavy,
- c) provozovatelé distribučních soustav,
- d) operátor trhu,
- e) obchodníci s elektřinou,
- f) koneční zákazníci.

Primárně jsou práva a povinnosti účastníků trhu stanovena energetickým zákonem a to pro

- výrobce v § 23,
- provozovatel přenosové soustavy v § 24,
- provozovatel distribuční soustavy v § 25,
- operátora trhu v § 27
- oprávněné zákazníky v § 28,
- obchodníky s elektřinou v § 30

Každý účastník trhu musí být držitelem licence podle § 4 energetického zákona a (s výjimkou operátora trhu s elektřinou) je povinen zaregistrovat se do 30 dnů od udělení licence u operátora trhu s elektřinou; zaregistrováním se výrobce stává registrovaným účastníkem trhu s elektřinou. Podrobnosti registrace účastníků trhu s elektřinou a

přirázování odpovědnosti za odchylku stanoví § 4 Pravidel trhu a dále Obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou.

4.3.1 Součástí trhu s elektřinou

V této pasáži jsou v nejnútnejším rozsahu popsány dílčí trhy uvedené v odstavci a) shora. Pokud není uvedeno jinak, odvolávky na právní normy jsou na Pravidla trhu.

a) Obchody s fyzickou dodávkou elektřiny

Dvoustrannými obchody se podle § 2 odst. 1 písm. e) rozumí obchody s fyzickou dodávkou elektřiny registrované u operátora trhu s elektřinou **kromě obchodů** uzavřených na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou nebo vyrovnávacím trhu s regulační energií.

Tyto obchody se uskutečňují na základě smluv o dodávce elektřiny podle § 50 odst. 1 energetického zákona. Smluvními stranami podle této právní normy jsou dodavatel (tj. výrobce nebo obchodník s elektřinou) a jiný účastník trhu (zde blíže nespecifikovaný). Ustanovení energetického zákona jsou rozšířena v § 7 Pravidel trhu, který obsahuje celkem devět druhů smluv o dodávce a jejich analýzou lze sestavit množinu smluvních stran a jejich kombinací

b) Organizovaný krátkodobý trh s elektřinou (dále jen „krátkodobý trh“)

Je podle § 2 odst. 1 písm. l) trh s elektřinou organizovaný operátorem trhu, kterého se zúčastňují subjekty zúčtování; jeho součástí jsou organizovaný denní trh s elektřinou a organizovaný vnitrodenní trh zejména závazkových s elektřinou. Podrobnosti krátkodobého trhu upravují ustanovení § 10 – 13. V § 10 jsou níže uvedena společná ustanovení pro oba poddruhy krátkodobého trhu, týkající se zejména závazkových vztahů. Poptávka předložená účastníkem krátkodobého trhu znamená závazek, že poptávané množství elektřiny pro danou obchodní hodinu účastník krátkodobého trhu odebere z elektrizační soustavy v daném čase, pokud dojde k uspokojení této předkládané poptávky.

Nabídka předložená účastníkem krátkodobého trhu znamená závazek, že nabízené množství elektřiny pro danou obchodní hodinu účastník krátkodobého trhu dodá do elektrizační soustavy v daném čase, pokud dojde k uspokojení této předkládané nabídky.

Nabídka nebo poptávka může obsahovat časové podmínky, pokud jsou sjednány ve smlouvě o přístupu na organizovaný krátkodobý trh s elektřinou. Minimální množství

poptávané nebo nabízené elektřiny na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou je 1 MWh s rozlišením na 1 desetinné místo. Výsledkem obchodů je stanovení sjednaných dodávek a sjednaných odběrů a zúčtovacích cen pro každou obchodní hodinu každého účastníka organizovaného krátkodobého trhu. Veškeré obchody probíhající na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou jsou vůči sobě anonymní.

Místem dodání a místem odběru elektřiny obchodované na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou je elektrizační soustava.

K předchozímu je třeba doplnit, že

- obchodním dnem je podle § 2 odst. 1 písm. k) 24 obchodních hodin dne, ve kterém se obchoduje, s výjimkou přechodu ze zimního na letní čas a zpět.

- následující časový úsek uvnitř obchodního dne je obchodní hodina, podle § 2 odst. 1 písm. j) základní časový úsek, ve kterém je smluvně vymezena dodávka nebo odběr elektřiny; obchodní hodina je základním časovým úsekem pro vyhodnocování odchylek subjektů zúčtování,

- subjekt zúčtování odchylek je podle § 2 odst. 2 písm. c) účastník organizovaného krátkodobého trhu, který se na základě smlouvy o přístupu na organizovaný krátkodobý trh s elektřinou zúčastňuje tohoto trhu.

Bližší podrobnosti jsou dále uvedeny v bodech č. 1 až 3 tohoto pododdílu.

ba) Organizovaný denní trh s elektřinou (dále jen „denní trh“)

Je podle § 10 odst. 1 písm. a) trh, na který lze podávat nabídky a poptávky na následující obchodní den. Podrobnosti denního trhu stanoví § 11 odst. 1 až 6:

(1) Poptávky a nabídky na denní trh je možno podávat každý den v době od 7.00 hodin do 11.30 hodin, a to až do dne předcházejícího obchodnímu dni. Čas 11.30 hodin je okamžikem ukončení příjmu nabídek a poptávek na denním trhu.

(2) Do 11.45 hodin dne předcházejícího obchodnímu dni sestaví operátor trhu z obdržených poptávek a nabídek nabídkovou a poptávkovou křivku pro každou obchodní hodinu. Na základě vyhodnocení těchto křivek stanoví operátor trhu výsledné dosažené ceny elektřiny na denním trhu a příslušná zobchodovaná množství elektřiny pro danou obchodní hodinu, přičemž dosažená cena elektřiny na denním trhu v dané obchodní hodině je stejná pro všechny obchody uskutečněné na denním trhu v této obchodní hodině.

(3) Operátor trh zadá do 11.45 hodin dne předcházejícího obchodnímu dni do svého informačního systému údaje o sjednaných množstvích elektřiny jednotlivých účastníků

denního trhu po jednotlivých obchodních hodinách, včetně údajů o účastnících denního trhu.

(4) Do 13.00 hodin dne předcházejícího obchodnímu dni oznámí operátor trhu každému účastníku krátkodobého trhu způsobem uvedeným ve smlouvě o přístupu na organizovaný krátkodobý trh s elektřinou informace o výsledcích vyhodnocení předložených nabídek a poptávek na denním trhu pro každou obchodní hodinu. Těmito informacemi jsou a) velikost sjednané dodávky elektřiny a velikost sjednaného odběru elektřiny v MWh na denním trhu, b) dosažená cena z denního trhu v Kč/MWh.

(5) Do 13.30 hodin dne předcházejícího obchodnímu dni operátor trhu zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup nabídkové a poptávkové křivky, množství elektřiny z uskutečněných obchodů, dosažené ceny elektřiny pro každou obchodní hodinu, množství elektřiny z neuskutečněných nabídek a poptávek, počet přijatých úspěšných a neúspěšných nabídek a počet přijatých úspěšných a neúspěšných poptávek. Zveřejňované údaje neobsahují informace o jednotlivých účastnících denního trhu.

(6) Po vyhodnocení předložených nabídek a poptávek na denním trhu zahrne operátor trhu sjednané dodávky a odběry elektřiny pro dané obchodní hodiny do systému vyhodnocování a zúčtování odchylek.

bb) Organizovaný vnitrodenní trh s elektřinou (dále jen „vnitrodenní trh“)

Je podle § 10 odst. 1 písm. b) trh, na který lze podávat nabídky a poptávky na následující časový úsek uvnitř obchodního dne. Podrobnosti denního trhu stanoví § 12 odst. 1 až 4:

(1) Vnitrodenní trh je organizován pro hodiny uvnitř obchodního dne. Pro daný obchodní den je v 16.00 hodin předcházejícího obchodního dne otevřen pro všechny hodiny daného obchodního dne vnitrodenní trh a lze na něm zadávat a akceptovat nabídky na dodávku nebo odběr elektřiny.

(2) Vnitrodenní trh je uzavírán postupně po jednotlivých hodinách, doba uzavírky nabídek na dodávku nebo odběr elektřiny pro jednotlivé obchodní hodiny je 2 hodiny před danou obchodní hodinou.

(3) Údaje o obchodech uzavřených na vnitrodenním trhu zahrne operátor trhu do systému vyhodnocování a zúčtování odchylek.

(4) Do 30 minut po uzavření každé obchodované hodiny na vnitrodenním trhu upraví operátor trhu celková sjednaná množství elektřiny pro závazek dodat elektřinu do elektrizační soustavy a celková sjednaná množství elektřiny pro závazek odebrat elektřinu z elektrizační soustavy každého subjektu zúčtování o údaje z obchodů uzavřených na

vnitrodenním trhu a takto upravené hodnoty poskytne subjektu zúčtování prostřednictvím informačního systému operátora trhu.

Důležitou stránkou závazkových vztahů je finanční vypořádání obchodů na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou, které rámcově upravují ustanovení § 13 odst. 1 až 4 následovně:

(1) Finanční vypořádání obchodů na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou je nezávislé na skutečných hodnotách dodávek elektřiny do elektrizační soustavy a skutečných hodnotách odběrů elektřiny z elektrizační soustavy.

(2) Každý obchodní den do 14.00 hodin oznámí operátor trhu každému účastníku krátkodobého trhu jeho celkovou denní platbu za předcházející obchodní den v Kč a pro každou obchodní hodinu předcházejícího obchodního dne

a) velikost sjednané dodávky elektřiny a velikost sjednaného odběru elektřiny v MWh s rozlišením na 1 desetinné místo v členění na denní trh a vnitrodenní trh,

b) dosažené ceny z denního trhu a ceny na vnitrodenním trhu v Kč/MWh,

c) platby za sjednaný odběr elektřiny v Kč a úhrady za sjednanou dodávku elektřiny v Kč v členění na denní trh a vnitrodenní trh.

(3) Celková denní platba účastníka organizovaného krátkodobého trhu se stanoví jako součet plateb za jeho sjednané odběry elektřiny v každé obchodní hodině a součet úhrad za jeho sjednané dodávky elektřiny v každé obchodní hodině daného obchodního dne, a to jak na denním trhu, tak na vnitrodenním trhu.

c) Vyrovnávací trh s regulační energií

Je trh uskutečňovaný po uzavírce dvoustranného obchodování a po uzavírce organizovaného krátkodobého trhu s elektřinou. Podrobnosti o vyrovnávacím trhu s regulační energií obsahují ustanovení § 14 odst. 1 až 3, podle kterých:

1. Registrovaní účastníci trhu se účastní vyrovnávacího trhu s regulační energií se souhlasem subjektu zúčtování, který převzal odpovědnost za jejich odchylku. Při uzavření smlouvy o přístupu na vyrovnávací trh s regulační energií doloží registrovaný účastník trhu s elektřinou operátorovi trhu souhlas subjektu zúčtování s účastí na tomto trhu.

2. Na vyrovnávacím trhu s regulační energií se obchoduje kladná a záporná regulační energie v minimálním množství jedné MWh. Nabídky na vyrovnávací trh s regulační energií podávají registrovaní účastníci trhu nejpozději 30 minut před začátkem obchodní hodiny, kdy má být dodávka kladné nebo záporné regulační energie provozovatelem přenosové soustavy, jako jediným poptávajícím, využita ke krytí systémové odchylky.

Provozovatel přenosové soustavy vyhodnotí přijatou nabídku regulační energie jako uskutečněnou dodávku regulační energie a předá ji operátorovi trhu k vypořádání.

3. Přijaté nabídky dodávek kladné a záporné regulační energie na vyrovnávacím trhu s regulační energií pro dané obchodní hodiny zahrne operátor trhu do systému vyhodnocení a zúčtování odchylek.

d) Trh s podpůrnými službami

Podpůrné služby jsou zajišťovány na základě smlouvy o poskytování podpůrných služeb podle § 50 odst. 9 energetického zákona. Smlouvou o poskytování podpůrných služeb se zavazuje poskytovatel podpůrných služeb dodat sjednané množství podpůrných služeb ve stanovené kvalitě a provozovatel přenosové soustavy se zavazuje zaplatit cenu. Podrobnosti o takovýchto obchodech obsahují ustanovení § 15 a 16 Pravidel trhu.

V ustanoveních § 15 jsou také promítnuta ustanovení relevantních směrnic a nařízení ES. Pro účely této práce jsou důležité, že:

1. Provozovatel přenosové soustavy nakupuje pro elektrizační soustavu podpůrné služby na úrovni přenosové soustavy. Poskytovatelem podpůrných služeb je účastník trhu s elektřinou, který splňuje podmínky pro poskytování podpůrných služeb stanovené provozovatelem přenosové soustavy a má uzavřenu smlouvu o poskytování podpůrných služeb.

2. Provozovatel přenosové soustavy nakupuje podpůrné služby prostřednictvím víceletých, ročních nebo měsíčních smluv nebo denního trhu s podpůrnými službami. Rozsah poptávaných podpůrných služeb pro následující kalendářní rok zveřejňuje provozovatel přenosové soustavy nejpozději do 30. listopadu předcházejícího roku.

3. Provozovatel přenosové soustavy provádí vyhodnocení podaných nabídek pro každou nabízenou službu zvlášť. Při nedostatku nabídek může být poptávka opakována. Všichni nabízející musí být informováni o výsledku vyhodnocení ve vztahu ke své nabídce neprodleně po vyhodnocení nabídek. Následně uzavírá provozovatel přenosové soustavy s nabízejícím smlouvu o poskytování podpůrných služeb. Není-li ani po opakované poptávce zajištěn dostatek podpůrných služeb, poptává provozovatel přenosové soustavy přímo konkrétní účastníky trhu s elektřinou.

Ustanovení § 16 potvrzují, že předmětem těchto smluvních vztahů jsou kromě elektřiny i výkony.

4.3.2 Práva a povinnosti některých účastníků trhu

K dalšímu rozboru považuji za nutné uvést ještě nejdůležitější práva a povinnosti výrobců, provozovatele přenosové soustavy a obchodníků.

a) Výrobci

Podle § 23 odst. 1 energetického zákona má výrobce právo zejména

- a) připojit své zařízení k elektrizační soustavě,
- b) nabízet elektřinu vyrobenou ve vlastní výrobě elektřiny na krátkodobém trhu s elektřinou organizovaném operátorem trhu,
- c) dodávat elektřinu prostřednictvím přenosové soustavy nebo distribuční soustavy v případě, že
 1. má uzavřenou smlouvu o dodávce elektřiny a smlouvu o přenosu a distribuci elektřiny nebo o přenosu elektřiny nebo o distribuci elektřiny,
 2. jde o dodávku elektřiny organizovanou operátorem trhu na krátkodobém trhu s elektřinou, nebo
- e) nabízet a poskytovat podpůrné služby k zajištění provozu elektrizační soustavy

b) Provozovatel přenosové soustavy

Podle § 24 odst. 1 energetického zákona provozovatel přenosové soustavy

- zajišťuje spolehlivé provozování a rozvoj přenosové soustavy,
- poskytuje přenos elektřiny na základě uzavřených smluv,
- řídí toky elektřiny v přenosové soustavě při respektování přenosů elektřiny mezi propojenými soustavami ostatních států a ve spolupráci s provozovateli distribučních soustav v elektrizační soustavě,
- odpovídá za zajištění systémových služeb pro elektrizační soustavu na úrovni přenosové soustavy.

Podle § 24 odst. 3 energetického zákona provozovatel přenosové soustavy má právo zejména:

- a) obstarávat za nejnižší náklady podpůrné služby a elektřinu pro krytí ztrát elektřiny v přenosové soustavě a pro vlastní potřebu; pro předcházení poruchovým stavům a stavům nouze a pro řešení poruchových stavů a stavů nouze obstarávat v nezbytném rozsahu elektřinu, a to i ze zahraničí,

- b) omezit nebo přerušit v nezbytném rozsahu dodávku elektřiny odběratelům,
- c) změnit nebo přerušit v nezbytném rozsahu dodávku elektřiny z výroben a dovoz elektřiny ze zahraničí nebo vývoz elektřiny do zahraničí k zajištění spolehlivého provozu přenosové soustavy.

Podle § 24 odst. 10 energetického zákona provozovatel přenosové soustavy je mj. povinen

- a) připojit k přenosové soustavě zařízení každého a poskytnout přenos každému, kdo o to požádá a splňuje podmínky stanovené prováděcím právním předpisem a obchodní podmínky stanovené Kodexem přenosové soustavy, s výjimkou případu prokazatelného nedostatku kapacity zařízení pro přenos nebo při ohrožení spolehlivého provozu přenosové soustavy,
- b) zajišťovat všem účastníkům trhu s elektřinou neznevýhodňující podmínky pro připojení jejich zařízení k přenosové soustavě,
- c) zajišťovat všem účastníkům trhu s elektřinou neznevýhodňující podmínky pro přenos elektřiny přenosovou soustavou s výjimkou elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů energie, druhotných zdrojů energie a elektřiny prokazatelně vázané na výrobu tepla při kombinované výrobě elektřiny a tepla, které mají přednostní právo na přenos; přednostní právo se neuplatňuje při přidělení kapacity mezinárodních přenosových propojovacích vedení,
- d) omezit dovoz elektřiny na základě rozhodnutí ministerstva podle § 44.

U provozovatele přenosové soustavy je třeba brát v úvahu také ustanovení § 24a dále to, že jeho součástí je technický dispečink podle § 26 zákona. Dispečink a dispečinky provozovatelů distribučních soustav v součinnosti zabezpečují rovnováhu mezi zdroji a potřebou elektřiny a bezpečný a spolehlivý provoz elektrizační soustavy. Jejich úloha je vymezena v § 26 odst. 2 a 3. Dispečink provozovatele přenosové soustavy provádí dispečerské řízení přenosu v přenosové soustavě a dispečerské řízení zdrojů v přenosové soustavě a zdrojů poskytujících podpůrné služby k zajištění systémových služeb v distribuční soustavě. Dispečink provozovatele přenosové soustavy odpovídá za dodržování pravidel propojení s elektrizačními soustavami ostatních států.

c) Operátor trhu s elektřinou

Úkoly operátora trhu s elektřinou jsou obsaženy v § 27 energetického zákona. Operátor trhu je také držitelem licence, není ale registrovaným účastníkem trhu s elektřinou. Operátor trhu s elektřinou je akciová společnost založená státem, jejíž akcie

zní na jméno a v níž stát vlastní akcie, jejichž celková jmenovitá hodnota představuje alespoň 67 % základního kapitálu operátora trhu s elektřinou. Hlavním posláním operátora je organizovat krátkodobý trh s elektřinou a ve spolupráci s provozovatelem přenosové soustavy vyrovnávací trh s regulační energií a s tím související zúčtování obchodů. Další činnosti jsou v analytické oblasti elektrizační soustavy.

Podrobnosti týkající se povinností operátora trhu s elektřinou uvedených v odstavci 4 a práv operátora trhu s elektřinou uvedených v odstavci 5 § 27 energetického zákona dále upřesňují Pravidla trhu s elektřinou.

d) Obchodníci s elektřinou

Podle § 30 odst. 1 energetického zákona obchodník s elektřinou má právo zejména

- a) na dopravu dohodnutého množství elektřiny, pokud má uzavřenu smlouvu o přenosu nebo o distribuci elektřiny,
- b) nakupovat elektřinu na území České republiky od držitelů licence na výrobu a od držitelů licence na obchod a prodávat ji ostatním účastníkům trhu s elektřinou,
- c) nakupovat elektřinu z jiných států a prodávat elektřinu do jiných států, pokud se na něj nevztahuje omezení dovozu podle § 44 odst. 1. Podle něj ministerstvo průmyslu a obchodu kromě obecných případů stavu nouze a pod. může omezit dovoz, nejsou-li dle písm. b) práva a povinnosti výrobců elektřiny a oprávněných zákazníků nejsou v zemi, odkud se uskutečňuje dovoz, srovnatelná s právy a povinnostmi výrobců elektřiny a oprávněných zákazníků v České republice, jedná-li se o dovoz elektřiny ze zemí, které nejsou členy Evropské unie, a podle písm. c) vliv výrobců elektřiny na životní prostředí v zemi, odkud se uskutečňuje dovoz, není srovnatelný s vlivem výrobců elektřiny v České republice na životní prostředí, jedná-li se o dovoz elektřiny ze zemí, které nejsou členy Evropské unie. Je nesporně zajímavé, že vývoz elektřiny nemůže být omezen jako vývoz plynu podle § 75 energetického zákona.
- d) na poskytnutí informací od operátora trhu s elektřinou nezbytných k vyúčtování dodávek elektřiny konečným zákazníkům.

Podle § 30 odst. 1 energetického zákona obchodník s elektřinou je povinen zejména

- a) řídit se Pravidly trhu s elektřinou, dispečerským řádem a v souladu s uzavřenou smlouvou Kodexem přenosové soustavy nebo Pravidly provozování distribučních soustav,
- b) dodržovat parametry kvality dodávek elektřiny a služeb stanovené prováděcím právním předpisem.

4.4 Základní prameny práva

Obchodování s elektřinou je omezeno ekonomickými podmínkami a zvláštním charakterem tohoto zboží. Představa, že určité množství elektřiny by bylo například na Slovensku výrobcem jako prodávajícím vyrobeno a po přenosových a distribučních sítích přepraveno ke kupujícímu v Holandsku je z fyzikálních důvodů teoretická a neekonomická s ohledem na veliké ztráty při přepravě, které by do cen musely být zahrnuty. Proto také obchod s elektřinou v podstatě nemá, na rozdíl od obchodu s plynem, mezikontinentální dimenzi. Pro účely této práce pod pojmem **evropský trh s elektřinou** budeme pro zjednodušení rozumět území členských zemí EU, zemí EHP, států které jsou stranami Smlouvy o Energetickém společenství, Švýcarsko a Ukrajinu.

Historicky každý stát na svém území vybudoval vlastní elektrizační soustavu, která zabezpečovala jeho spotřebu a vývozy a dovozy z jiných (převážně sousedících států byly vždy doplňkové. Vzájemné obchody s elektřinou se proto řídí na základě právních norem, jejichž přehled a rozbor je proveden v předchozí části. Na takto vymezeném trhu jsou to jednak přímo související právní normy ES

- Římská úmluva,
- nařízení EP a Rady č. 1228/2003/ES včetně přílohy v rozhodnutí Komise 2006/770/ES (konsolidované znění CELEX 32003_20061201) (dále jen „Nařízení“),
- Smlouva o Energetickém společenství a dále nepřímou související komunitární normy odvětví energetiky – viz předchozí 4. část.

Českými právními normami jsou obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů a energetický zákon č. 458/2000 Sb, ve znění pozdějších předpisů, včetně souboru prováděcích předpisů a předpisů, které nejsou právní normou, ale ze zákona jsou závazné. Úplný přehled je ve 3. části méj diplomové práce. Zvláštním případem je běžně využívaný soubor standardizovaných smluv mezinárodní organizace EFET (European Federation of Energy Travers), kterým se budu v dalším oddíle rovněž zabývat.

Snaha Evropské unie o prohlubování vnitřní trhu a hospodářské soutěže na něm se promítá i do zásobování elektřinou. Kromě výše uvedených fyzikálních a ekonomických omezení jsou ještě technická omezení kapacitou přenosových vedení. Za rozhodující proto považuji Nařízení, které je v členských státech přímo účinné. Cílem Nařízení je podle článku 1 „...stanovit spravedlivá pravidla pro přeshraniční obchod s elektřinou, a tím zlepšit

hospodářskou soutěž na vnitřním trhu s elektřinou, s přihlédnutím ke zvláštnostem celostátních a regionálních trhů. Toto zahrnuje vytvoření komplexního mechanismu pro přeshraniční toky elektřiny a stanovení harmonizovaných zásad pro poplatky za přeshraniční přenos a pro přidělování dostupných kapacit nebo propojení mezi vnitrostátními přenosovými soustavami.“.

4.5 Závazkové vztahy

V tomto závěrečném oddílu páté části uvedu nejdříve obecnější přehled otázek některých závazkových vztahů při mezinárodním obchodu s elektřinou konkrétně přeshraničního obchodu s elektřinou z hlediska současné právní úpravy. Další část se zabývá nutnými podmínkami pro toto obchodování a podává základní obraz o souboru smluv a jeho jednotlivých dílčích smlouvách. Na závěr jsou uvedeny základní informace o některých změnách vyvolaných zahájením činnosti Energetické burzy Praha

4.5.1 Obecné otázky přeshraničního obchodu s elektřinou

Energetický zákon otázku mezinárodních obchodních vztahů, s výjimkou ustanovení § 44, nijak neupravuje.. Otázka mezinárodních obchodních vztahů je nyní upravena Pravidly trhu s elektřinou platnými od roku 2005, upravených Vyhláškou č. 541/2005, novelizovanými v roce 2006. Pramenem práva pro následující analýzu jsou proto jen Pravidla. Podkladem je ještě oddíl 4 Části III Kodexu PS, ve verzi platné od 1.1.2007. Tato nejnovější verze ovšem vychází z české právní úpravy platné k 15. prosinci 2005. případné změny práva EU i právních předpisů vydávaných v České republice mohou být do Kodexu PS promítány teprve po odsouhlasení Energetickým regulačním úřadem (ERÚ). Jen Část III Kodexu PS je upravena v návaznosti na nové vydání vyhlášky č. 541/2005 Sb. Pouze tato aktualizace a z ní vyplývající dílčí úprava byla zpracována s ohledem na vývoj právní úpravy. V ostatních částech Kodexu budou změny právních předpisů promítnuty v rámci připravované úpravy celého dokumentu v roce 2007.

Pravidla upravují tuto otázku v § 6 Podmínky přístupu k sítím pro přeshraniční obchod s elektřinou (což je v podstatě název nařízení č. 1228/2003). Jedná se o obchody s fyzickou dodávkou elektřiny.). Ty lze uskutečnit jedině přes spojení české elektrizační soustavy se soustavami hraničních států, tedy s Polskem, Rakouskem, Slovenskem a SRN. Těchto spojení je málo, a jsou vybavena přesným měřením množství přenášeného

množství resp. výkonu. Česká republika náleží do regionu střední východní Evropa (tj. Německo, Polsko, Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Rakousko a Slovinsko).

Ustanovení § 6 odst. 1 stanoví, že přeshraniční obchod s elektřinou se uskutečňuje na základě smlouvy o přeshraničním přenosu elektřiny za podmínek stanovených přímo použitelným předpisem Evropských společenství Nařízení Rady (ES) č. 1228/2003 o podmínkách přístupu do sítě pro přeshraniční obchod s elektřinou a Pravidly provozování přenosové soustavy, tedy Kodexem přenosové soustavy. Aukce zmiňované v odst. 2 a 3 přešly od 15.7. 2007 na Energetickou burzu Praha.

4.5.2 Základní podmínky přeshraničního obchodu s elektřinou

K nutným podmínkám patří registrace subjektů u Operátora trhu s elektřinou (dále jen „OTE“), dohoda s provozovatelem přenosové soustavy o přistoupení k obchodním podmínkám a uzavření souboru příslušných jednotlivých smluv pro jednotlivé druhy obchodů.

a) Registrace a smlouvy s OTE

První podmínkou pro uskutečňování přeshraničního obchodu s elektřinou pro subjekt, který se ho chce zúčastnit je registrace. Každý držitel licence je ze zákona povinen se registrovat jako účastník trhu s elektřinou, Registrace proběhne na základě žádosti při jejímž podání OTE rozhodne

- a. zda se žadatel stane subjektem zúčtování (jako subjekt zúčtování se může stát účastníkem organizovaného krátkodobého trhu s elektřinou), případně tranzitérem ;
- b. zda pro jeho účely postačí, aby se stal pouze registrovaným účastníkem trhu (RÚT) (jako RÚT dále může uzavřít smlouvu o předávání údajů, smlouvu o zúčtování regulační energie, pokud je poskytovatelem regulační energie, smlouvu o přístupu do informačního systému OTE, pokud je držitelem licence na obchod nebo se stát účastníkem vyrovnávacího trhu s regulační energií);

Po skončení registračního řízení registrovaný účastník trhu (RÚT) je registrován v systému operátora trhu s elektřinou (má zaveden kmenový záznam v informačním systému OTE) a je mu Operátorem trhu přiděleno registrační číslo a kód EAN pro elektronické sdílení dat.

Registrovaný účastník trhu, který uzavřel s OTE smlouvu o zúčtování odchylek (dále jen „smlouva o zúčtování“) je subjektem zúčtování (SZ). Smlouva o zúčtování je smlouva, na základě které OTE provádí vyhodnocení, zúčtování a vypořádání odchylky subjektu zúčtování. Tato smlouva také stanovuje způsob předávání hodnot o sjednaném množství elektřiny, způsob vyhodnocení, zúčtování a vypořádání odchylek, zúčtovací období a způsob jistění plateb. Nedílnou součástí smlouvy jsou schválené obchodní podmínky OTE podle § 50 odst. 11 energetického zákona. Statut subjektu zúčtování je rovněž podmínkou nutnou pro účast a obchodování na energetické burze. Uvedené smlouvy jsou standardizované a pro jejich uzavírání jsou na webových stránkách OTE podrobné instrukce jak se postupuje, které doklady jsou nutné apod.

Poněkud odlišné jsou podmínky subjektu zúčtování –tranzitéra. Ten musí splnit podmínky registrace SZ v informačním systému OTE za společnost, případně i za osoby s přístupem do systému. Tranzitér uzavře s OTE smlouvu o zúčtování odchylek a splní veškeré podmínky nabytí její platnosti a funkčnosti, přičemž se zaváže, že **bude elektřinu přes ES pouze tranzitovat, tzn. že bude mít vyrovnanou bilanci Σ importů = Σ exportů**. Tranzitér nemusí mít na rozdíl od ostatních SZ licenci a sídlo v ČR. Dle informací z ERÚ počet případů tranzitu je mizivý a je nahrazen klasickými smlouvami o dodávce, které v konečném součtu přináší obchodníkům vyšší efekt.

b) Dovoz a vývoz přes přenosovou soustavu

Přeshraniční obchod se realizuje prostřednictvím přenosové soustavy ČR a sousedících států, a účastní se ho subjekty, které splní zákonné podmínky a podmínky provozovatele (dále „ČEPS“) a stanou se tak Uživateli PS (roz. přenosové soustavy ČR)

Tato skupina podmínek je podrobně obsažena v oddílu 4 části III Kodexu PS.

ba) Obecné předpoklady uzavření smlouvy

Obecnými předpoklady rozumíme podmínky, které jsou obsaženy v Kodexu PS a jejichž splnění předchází uzavření smlouvy.

Dovoz a vývoz elektřiny prostřednictvím PS může být realizován

právníkem nebo fyzickou osobou, kterou může být tuzemská i zahraniční osoba, která splňuje podmínky stanovené právním řádem ČR a která je subjektem zúčtování odchylek ve smyslu § 2 odst. 2., písmeno „a“ bod 34. podle energetického zákona , a/nebo která uzavřela smlouvu na zúčtování odchylek s operátorem trhu (dále jen „uživatel PS“).

Sjednáním dovozu a vývozu, který představuje dovoz a vývoz shodného výkonu v daném časového období.

Realizace operativní výměny regulační energie v průběhu dne mezi subjektem zúčtování a provozovatelem PS

Další podmínky které musí být uživatelem splněny:

- platná a účinná Dohoda o přistoupení k obchodním podmínkám pro přeshraniční přenos elektřiny prostřednictvím PS (dále jen Dohoda PŘS)
- platná a účinná smlouva na zúčtování odchylek s operátorem trhu
- splnění podmínek sousedního provozovatele přenosové soustavy pro přeshraniční přenos elektřiny a vstup do jeho sítí
- rezervace přenosové kapacity
- platná a účinná Dohoda o podmínkách souhlasu s operativní výměnou regulační energie
-
- Předání následujících dokladů:
 - Doklad o existenci právního subjektu ne starší než 3 měsíce
 - Doklad o uzavření smlouvy na zúčtování odchylek s OTE
 - -identifikační kód
 - soupis pověřených osob pro komunikaci
 -

bb) Dohoda o přistoupení k obchodním podmínkám pro přeshraniční přenos elektřiny prostřednictvím PS

Dohodou PŘS se stanoví rozsah vzájemných práv a povinností a postupy při předkládání konkrétních požadavků na přenos a jejich vyřizování ze strany ČEPS. Dohoda PŘS je tedy rámcovou smlouvou. Dohoda PŘS je uzavírána na období nejvýše jednoho kalendářního roku a to buď v průběhu listopadu nebo prosince na následující kalendářní rok. Dohodu PŘS lze uzavřít i v průběhu kalendářního roku. Na základě platné Dohody PŘS pak jsou uzavírány jednotlivé individuální smlouvy – viz následující odst. bc)

Nezbytnou podmínkou pro sjednání přeshraničního přenosu elektřiny Uživatelem PS je:

1. platná a účinná Dohoda o přistoupení k obchodním podmínkám pro přeshraniční přenos elektřiny prostřednictvím PS (dále jen „Dohoda PŘS“),
2. platná a účinná smlouva na zúčtování odchylek s operátorem trhu,
3. splnění podmínek sousedního provozovatele přenosové soustavy pro přeshraniční přenos elektřiny a vstup do jeho sítí ve smyslu čl. 4.3.1 III.části Kodexu PS (ČEPS umožní sjednat na základě Dohody PŘS přenos na přeshraničním profilu pro Uživatele PS pokud Uživatel PS splnil na přeshraničním profilu náležitosti systému. Přeshraniční profil je soubor vedení mezi dvěma sousedícími přenosovými soustavami. Podmínky pro vstup do

sítí jednotlivých provozovatelů přenosových soustav sousedících s PS ČEPS jsou dány pravidly příslušného provozovatele přenosové soustavy (Transmission System Operator) dále „TSO“.),

4. rezervace přenosové kapacity (popsáno v dalších odstavcích III.části Kodexu PS

5. platná a účinná Dohoda o podmínkách souhlasu s operativní výměnou regulační energie v průběhu dne mezi Uživatelem PS na straně jedné a provozovatelem zahraniční přenosové soustavy na straně druhé v případě sjednávání přenosu dle čl. 4.3.5. III.části Kodexu PS

6. Nezbytnou podmínkou pro uzavření dohody o přistoupení k obchodním podmínkám pro přeshraniční přenos elektřiny prostřednictvím PS je předání dalších dokladů např.:

- dokladu o existenci právního subjektu ne starší než tři měsíce - výpis z Obchodního rejstříku nebo obdobná listina státu – sídla zákazníka,
- dokladu o uzavření smlouvy na zúčtování odchylek s operátorem trhu,
- identifikačního kódu používaného při sjednávání přeshraničního přenosu uživatelem PS
- soupisu pověřených osob pro komunikaci smluvních stran pro obchod a realizaci v členění :

společnost, jméno zmocněnce, kontaktní telefon, fax, e-mail.

4.5.3 Sjednávání přeshraničního přenosu elektřiny prostřednictvím PS

Prostřednictvím obchodního internetového portálu (Obchodní ePortál) ČEPS zajišťuje organizaci sjednávání přenosu podle ustanovení Dohody PŘS a dále veškerou výměnu technických a obchodních dat mezi smluvní stranou Dohody PŘS využívající služeb přenosové soustavy ČEPS. Provozní a technické podmínky pro uživatele Obchodního ePortálu, způsob předkládání požadavků a jejich vyhodnocování, komunikace v rámci provozu Obchodního ePortálu, obsah zveřejňovaných informací, bezpečnost dat a další aspekty provozování Obchodního ePortálu jsou součástí dokumentů „Pravidla provozu ePortálu Damas“ a „Operational instructions“ (zveřejňovaném na internetové adrese www.etrace.biz) - dále jen „Pravidla Daman“. Uzavřením Dohody PŘS se obě strany zavazují v souvislosti s plněním této dohody Pravidla Daman dodržovat.

Při sjednávání přenosu jsou v praxi tři základní varianty.

1. Smlouva o přeshraničním přenosu elektřiny

Tato smlouva je vymezena pouze v § 5 odst. 1 písm. b) vyhlášky č. 541/2005 Sb., jako **smlouva o přeshraničním přenosu elektřiny**, ve výčtu a vymezení obsahu smluv v § 50 energetického zákona není. Na jejím základě se provozovatel přenosové soustavy zavazuje druhé smluvní straně dopravit prostřednictvím přenosové soustavy sjednané množství elektřiny do zahraničí nebo ze zahraničí nebo z jedné sousední přenosové soustavy do jiné sousední přenosové soustavy; smlouvu uzavírá provozovatel přenosové soustavy na straně jedné a subjekt zúčtování nebo zahraniční fyzická nebo právnická osoba, která uzavře s operátorem trhu smlouvu, jejímž předmětem je zúčtování případných odchylek, na straně

druhé; tato smlouva může být uzavřena v případě zahraniční fyzické nebo právnické osoby pouze v případě, že zahraniční fyzická nebo právnická osoba nenakupuje ani nedodává elektřinu na území České republiky. ČEPS používá pro tento typ smlouvy označení „Smlouva na poskytnutí přenosu elektřiny“.

Smlouvou o přeshraničním přenosu elektřiny sjednanou mezi Uživatelem a ČEPS v jednotlivém obchodním případě v rámci Dohody PŘS se rozumí sjednání:

- a) data přenosu – jednoznačné určení obchodního dne,
- b) velikosti přenášeného výkonu v jednotlivých obchodních hodinách obchodního dne,
- c) místa vstupu do PS a výstupu z PS,
- d) ceny za poskytnutí přenosu.

Sjednání proběhne ve formě akceptace doručených požadavků Uživatele PS ze strany ČEPS, a to elektronicky prostřednictvím Obchodního ePortálu, v souladu s Dohodou PŘS. Sjednávání přenosu probíhá ve čtyřech fázích v závislosti na způsobu rezervace přenosové kapacity, tj. jedná se o sjednávání:

- a) s využitím přenosové kapacity rezervované pro kalendářní rok a jednotlivé kalendářní měsíce,
- b) s využitím přenosové kapacity rezervované v rámci denní rezervace přenosových kapacit pro jednotlivé obchodní dny,
- c) bez předchozí rezervace kapacity, v rámci požadavku na odsouhlasení realizace vnitrodenní výměny energie,
- d) bez předchozí rezervace kapacity, v rámci požadavku na odsouhlasení realizace operativní výměny regulační energie v průběhu dne.

2. Sjednávání operativní dodávky elektřiny ze zahraničí a do zahraničí

Jedná se o dodávky elektřiny podle smlouvy o operativní dodávce elektřiny ze zahraničí a do zahraničí, která je vymezena pouze v § 7 odst. 1 písm. c) Pravidel trhu, v energetickém zákonu nikoliv. Tato smlouva je uzavírána jako

- smlouva o operativní dodávce elektřiny ze zahraničí pro vyrovnání systémové odchylky, kdy smluvními stranami takové smlouvy jsou provozovatel přenosové soustavy na straně jedné a dodavatel dodávající elektřinu po předchozí dohodě s příslušným zahraničním provozovatelem přenosové soustavy nebo sám zahraniční provozovatel přenosové soustavy na straně druhé; tato smlouva může být uzavřena i v době po uzavírce dvoustranných obchodů,

- smlouva o operativní dodávce elektřiny do zahraničí, kdy smluvními stranami takové smlouvy jsou subjekt zúčtování dodávající po předchozí dohodě s provozovatelem přenosové soustavy elektřinu do zahraničí na straně jedné a provozovatel zahraniční přenosové soustavy nebo obchodník po předchozí dohodě s provozovatelem zahraniční přenosové soustavy na straně druhé; tato smlouva může být uzavřena i v době po uzavírce dvoustranných obchodů.

Do současně platného Kodexu PS tato změna zřejmě ještě nebyla promítnuta.

3. Sjednávání přenosu v rámci požadavku na odsouhlasení realizace operativní výměny regulační energie

Smlouvu na operativní výměny regulační energie uzavírá se souhlasem ČEPSu subjekt zúčtování na straně jedné a provozovatel zahraniční přenosové soustavy na straně druhé. Smlouva obsahuje závazek subjektu zúčtování dodat regulační energii provozovateli zahraniční přenosové soustavy.

Realizace operativní výměny regulační energie v průběhu dne mezi subjektem zúčtování na straně jedné a provozovatelem zahraniční přenosové soustavy na straně druhé dle výše uvedené smlouvy je přeshraničním přenosem elektřiny ve smyslu Dohody PŘS a je službou Uživatele PS zahraničnímu TSO, podmíněnou předchozím odsouhlasením dispečerem ČEPS dle Dohody o podmínkách souhlasu s operativní výměnou regulační energie. Při rozhodování o povolení nebo zamítnutí realizace výměny regulační energie v průběhu dne dispečink ČEPS bere do úvahy zejména očekávaný a možný vývoj provozu PS (např. zatížení přeshraničních a vnitrostátních vedení PS ČR, havárie v PS ČR, jiné situace uvedené v zákoně č. 458/2000 Sb., v Nařízení 1228/2003 a v Operational Handbook UCTE).

Postup sjednávání přenosu pro operativní výměny regulační energie v průběhu dne ve smyslu § 7 odst. 1., písmeno „c“ bod 2. vyhlášky č. 541/2005 Sb je detailně upraven Dohodou o podmínkách souhlasu s operativní výměnou regulační energie zveřejňovanou v typovém znění na webových stránkách ČEPS. Typové znění Dohody o podmínkách souhlasu s operativní výměnou regulační energie může být upraveno s ohledem na konkrétní znění Smlouvy na operativní výměny regulační energie uzavírané držitelem licence na výrobu elektřiny na straně jedné a provozovatelem zahraniční přenosové soustavy na straně druhé a dále s ohledem na konkrétní provozní ujednání a dohody o vzájemné spolupráci mezi dotčenými TSO.

4.5.4 Jiné způsoby přeshraničního obchodu

a) Energetická burza Praha

Činnost Energetické burzy byla zahájena teprve 15. července 2007 a proto uvádím jen základní charakteristiky způsobu obchodování podle dokumentu Burzovní pravidla

Pravidla obchodování

Článek 1 odst. (2) Pravidla obchodování upravují podmínky vzniku a trvání oprávnění osob k burzovním obchodům, práva a povinnosti těchto osob, základní zásady a podmínky obchodování na Energetické burze Praha, jakož i ostatní náležitosti, které souvisejí s uzavíráním obchodů na Energetické burze Praha.

Článek 6 odst. 1

(1) Osobou oprávněnou k burzovním obchodům je:

- a) osoba, která je členem Burzy, s výjimkou zástupce státu v burzovní komoře,
- b) účastník obchodování,
- c) právnická osoba zřízená zákonem za účelem regulace trhu komodit nebo vytváření a ochraňování hmotných rezerv.

(3) Účastník obchodování musí kromě povinností uvedených v článku 8 a 9 splňovat následující podmínky:

- a) být licencovaným účastníkem obchodu s elektřinou ve smyslu příslušných ustanovení energetického zákona,
- b) být subjektem zúčtování v OTE.

Článek 6 odst. 1

Účast na obchodování pro účastníka obchodování vzniká účinností Smlouvy o vzniku oprávnění k uzavírání obchodů na Burze. Smlouva o vzniku oprávnění k uzavírání obchodů na Burze (dále jen „Smlouva o účastnictví“) musí mít písemnou formu a musí být uzavřena v souladu s obecně závaznými právními předpisy a těmito Pravidly obchodování.

Článek 20

Na Burze se používá způsob obchodování založený na elektronickém zpracování objednávek.

Pro obchodování s futures kontrakty na fyzické dodání elektřiny jsou stanoveny následující standardy:

Článek 13

(1) Centrální protistrana je obchodní protistranou (pro prodej i nákup) každého burzovního obchodu.

(2) Centrální protistrana je vždy jednou stranou v definici Dvoustranné smlouvy registrované Burzou do informačního systému OTE podle čl. 48 těchto Pravidel. Centrální protistrana má v informačním systému OTE postavení subjektu zúčtování.

(3) Centrální protistrana může zajišťovat v souladu se čl. 25 těchto Pravidel náhradní obchody na krátkodobém trhu s energií.

(4) Burza plně ručí za závazky centrální protistrany z burzovních obchodů.

Dvoustranná smlouva – smlouva podle definice Operátora trhu s elektřinou mezi účastníkem a OTE.

5. Závěr

Podle zadání se v diplomové práci zabývám elektřinou jako specifickým předmětem mezinárodních obchodních závazkových vztahů. Zvláštnost tohoto předmětu v přírodních vědách se promítá do specifických otázek právní vědy, právních norem i praxe. Práce na tématu nebyla snadná. Otázka právní kvalifikace elektřiny byla předmětem diskusí od počátku jejího průmyslového využití. Tehdejší právníci dokázali tuto specifiku analyzovat a stanovit charakter obchodních závazkových vztahů způsobem, který je základem až doposud. Dovolím si to na úvod doložit 110 let starou citací výňatku z díla profesora Umberta Pipia v dobové češtině „Jestliže někdo svými silami aneb svými prostředky (roz. stroji) vyrobil neb vytvořil tuto zvláštní formu energie, kteráž nazývá se elektřinou, jestli ji mocí svou vtěsnal do svých drátů kovových a z ní učinil proud jenž má hořejší účinky (osvětlení, hnaní strojů, vozů atd.) a pakli toho dokázal, že částice nebo vibrace tohoto proudu dají se posílati neb přenášeti s místa na místo, tedy jest tato elektřina výhradně j e h o a její produkt jest legitimní část jeho movitého vlastnictví. Jestli shledáváme právníkou vlastnost věci movité v tom, aby měla cenu a mohla býti přenášena, tedy tyto prvky nalzáme u elektřiny. Ona jest předmětem držby, jsouc držena na uzdě vodivými dráty, a sice jest to držba soukromníka, jenž ji vykonává vnějšími skutky, užívaje jí výhradně; ona má vnitřní nepopíratelnou cenu, která ji činí předmětem smluv a ona jest pramenem přiměřených výhod, které měří měrami přiměřenými.“

Tyto zásady platily v podstatě i po mohutném rozvoji elektroenergetiky, kdy elektrizační soustavy tj, výroby, přenosové sítě a rozvod elektřiny ke všem spotřebitelům byly ve vlastnictví jednoho vlastníka a ve většině evropských států tak tomu bylo po desetiletí

Takový stav vyplýval z ekonomického a společenského významu energií i energetiky jako celku. Signálem změn byl vznik Evropských společenství, transformovaných nejdříve do EHS a následně do Evropské unie. Proces vytváření společného vnitřního trhu s volným pohybem zboží měl důsledky i na odvětví elektroenergetiky. Proto se v úvodních částech zabývám b nejnütnější míře významem energetiky a současným stavem plánů rozvoje elektronenergetiky jak z věcného hlediska tak co do stavu a vývoje právních norem Evropské unie.

Hnací silou dalšího rozvoje se stala liberalizace jako prostředek ke zvýšení efektivity a zvýšení životní úrovně občanů členských zemí a k vytvoření konkurenčního prostředí na společném trhu. Nutnou podmínkou liberalizace je privatizace státních

monopolů a odstranění tzv. přirozených monopolů v elektrizačních a plynofikačních soustavách. Bez privatizace totiž není možné úspěšně uskutečnit oddělení výroby, přenosových a rozvodných soustav elektřiny z hlediska jejich vlastnictví. Od 1. května 2004 Česká republika převzala nejen práva ale i povinnosti jako členská země EU a to se týká také právních úprav odvětví elektroenergetiky v komunitárním právu. Počet norem sekundárního práva v této oblasti je malý a mezinárodních obchodních vztahů se týkají (a to nikoliv výlučně) jen směrnice č. 2003/54/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou, nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1228/2003 o podmínkách přístupu do sítě pro přeshraniční obchod s elektřinou a směrnice o podpoře elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů energie na vnitřním trhu s elektřinou.

Výše uvedené aspekty jsem brala v úvahu při zpracování části této práce, která se týká přehledu mezinárodního práva veřejného a soukromého a rozboru jejich právních úprav z hlediska mezinárodních obchodních vztahů.

V důsledku technického vývoje který umožňuje obchodování s teoreticky libovolně malým množstvím elektřiny jak ve dvoudobých tak velmi krátkých časových obdobích se staly právní předpisy a jim odpovídající smluvní vztahy složitými. Diskusi k této otázce obsahuje poslední část mé diplomové práce.

Vypracování znesnadňovalo omezené množství dostupných podkladů. Jestliže v obecnější rovině mezinárodního práva je možné využít dosti kvalitních původních i přeložených prací, pak v oblasti energetického práva domácího nebo mezinárodního resp. evropského rozsáhlejší komplexní práce nejsou. Oproti tomu v knihovně právnické fakulty je například k dispozici komentář k německým energetickým zákonům v rozsahu cca 1600 stran včetně vzorů smluv aj. V tomto mají tamější studenti, právnická obec a praxe výhodu. Také možnost konzultací s odborníky z právní praxe se ukázala být velmi omezená. Setkala jsem se u energetických firem sice s ochotou, ale na mezinárodní obchod je u nich nahlíženo hlavně z technicistního hlediska (tím jsou postiženy i české právní normy), ryze právní problematikou se zabývá snad jen několik osob.

Ačkoliv práce na tématu nebyla snadná, byla zajímavá. Musela jsem se při ní seznámit i s českou právní úpravou, která je velmi rozsáhlá, složitá a podle mého názoru i nekonsistentní. Moje diplomová práce je zajisté jen skromným příspěvkem k problematice, ale také ukazuje, že oblast energetického práva by mohla být předmětem dalšího odborného zpracování.

Seznam použité literatury

- 1) Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n., o soustavné elektrisaci.
- 2) Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu- Energetická politika pro Evropu KOM(2007) 1 v konečném znění, CELEX 52007DC0001 - Doplnující dokument je EU Energy Policy data SEC/2007/0012 final, CELEX 52007SC0012 obsahuje souhrn dat pro KOM(2007) 1
- 3) Evropská Rada v Bruselu 8. a 9. března 2007, Závěry Předsednictví 7224/1/07 REV 1 (OR. en) Brusel 30. dubna 2007
- 4) zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.
- 5) Zákon č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci ve znění pozdějších předpisů.
- 6) Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- 7) Klíma J., Jirešová A., et al.: Ekonomika a řízení elektroenergetiky, SNTL Praha 1984
- 8) Nožička J., :Termomechanika, Vydavatelství ČVUT 1998.
- 9) Nožička J., :Termomechanika, Vydavatelství ČVUT 1998.
- 10) CELEX 21994A1231(52) Příloha I Smlouva o energetické chartě Úř. věst. L 380, 31.12.1994,
- 11) CELEX 21994A1231(51) Závěrečný akt konference o evropské energetické chartě Úř. věst. L 380, 31.12.1994
- 12) Keller,Jan. Základové práva elektrářského, Bursík a Kohout Praha 1905.
- 13) Vondrášek,Karel. Soustavná elektrizace v republice Československé, Knihovna veřejné správy a samosprávy, Praha 1936.
- 14) Knapp ; Knappová et al. Občanské právo hmotné svazek I., CODEX Praha 1997, s. 45-47.
- 15) Kreidl,Františka. Elektrisace zemí a států v řadě Svět a práce sv.6, Česká matice technická Praha 1918
- 16) Kohout,Alexej.; Hrozinková,Eva. Československý živnostenský zákon 1991, Právnické a ekonoické nakladatelství LINDE, Praha 1992
- 17) Seidl-Hohenveldern, I.:Mezinárodní právo veřejné, 3. vydání, ASPI 2006, str.1.
- 18) Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, 3 vydání. Masarykova univerzita ,1993 Doplněk, str.7.
- 19) Pauknerová, M. Právo ES a energetika, In: Právní rozhledy, roč. 7, č. 8, 1999, s. 2-5
- 20) Bradbrook,A.J. Energy Law as an Academic Disciplin, Oxford University Press, 1996,str.194
- 21) Gerloch,A. Teorie práva, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk,s.r.o., 2004,str.74
- 22) Seidl-Hohenveldern ,I.:Mezinárodní právo veřejné, 1. vydání, Carl Heymanns Verlag KG.Koln.Berlin.Bonn. Munchen 2006, str.41
- 23) GATT 1994, Příloha 1A: „Mnohostranné dohody o obchodu se zbožím“ ke smlouvě o zřízení WTO.
- 24) Dokument „ Regional Electricity Markets in the ECT Area“, publikován Sekretariátem Energetické charty.
- 25) Energy Charte Secretariat, Press Release z 28.4.1998.
- 26) Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 160/1991 Sb..

- 27) Einführungsgesetz zum Bürgerliches Gesetzbuch - EGBGB, čl. 27-37
- 28) Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano, Professor, University of Milan, and Paul Lagarde, Professor, University of Paris I CELEX 31980Y1031(01) Official Journal C 282 , 31/10/1980 P. 0001 – 0050
- 29) Zelená kniha o přeměně Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro závazkové vztahy ze smluv v nástroj Společenství a o její modernizaci (KOM/2002/0654 v konečném znění) CELEX 52002DC0654
- 30) Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) (KOM/2005/0650 v konečném znění) CELEX 52005PC0650
- 31) Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004.
- 32) Rozehnalová, N. Obchodní transakce, 2. vydání, Masarykova univerzita, 1992, str. 44..
- 33) Kučera, Z. ; Pauknerová, M. ; Růžička K. ; Zunt, V., Úvod do práva mezinárodního obchodu, 2003, str. 24
- 34) Růžička, K. Právní otázky obchodování se zahraničím, Montanex, 1997, str.13.
- 35) European Federation of Energy Traders
- 36) Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, Masarykova universita Brno,2006, str.261.
- 37) Tichý L., Evropské Právo, C.H.Beck, Praha, 1999.
- 38) Seidl-Hohenveldern, I.: Smlouva o Energetické chartě a energetické právo EU, Právník č.10-11, 1998, str.895.
CELEX 21994A1231(53) Příloha 3 PROTOKOL K ENERGETICKÉ CHARTĚ o energetické účinnosti a souvisejících ekologických hlediscích Úř. věst. L 380, 31.12.1994
CELEX 21998A0912(01) Závěrečný akt mezinárodní konference a rozhodnutí konference energetické charty o změně obchodních ustanovení smlouvy o energetické chartě Úř. věst. L 252, 12.9.1998
CELEX 21999A0116(01) Příloha Pravidla vedení konciliace ve věci transnitních sporů Úř. věst. L 11, 16.1.1999
- 39) Švestka J. et al., Obchodní zákoník komentář, C.H.Beck Praha 2006
- 40) Kučera Z., Mezinárodní právo soukromé, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004
- 41) David V. et al., Mezinárodní právo veřejné, Linde Praha 2006 s. 72
- 42) Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- 43) Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 66/1999 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu
- 44) Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb. ze dne 16. ledna 1947, o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.
- 45) Severoatlantická smlouva vyhlášená ve Sdělení ministerstva zahraničí č. 66/1999 Sb., Pro Českou republiku vstoupila v platnost v souladu se zněním článku 10 smlouvy dne 12. března 1999.
- 46) Rozehnalová N., Právo mezinárodního obchodu, ASPI Praha 2006 s. 32.
- 47) všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), Ženeva, 30. října 1947, byla vyhlášena ve znění přijatých změn a doplňků pod č. 59/1948 Sb., č. 211/1948 Sb., č. 212/1948 Sb., č. 216/1948 Sb., č. 175/1949 Sb., č.193/1949 Sb., č. 293/1949 Sb., č. 16/1950 Sb., č. 42/1950 Sb., č.46/1950 Sb., č. 50/1950 Sb., č. 51/1951 Sb., č. 87/1951 Sb., č. 6/1954Sb. a č. 74/1968 Sb.

- 48) důvodová zpráva k vládní předloze rakouského zákona EIWOG., 1108 der Beilagen zu den Stenographischen Protokollen des Nationalrates XX. GP" čl. 2.2.1
- 49) ibid orig. "Seit dem Urteil des Europäischen Gerichtshofes (EuGH): ALMELO/NV ENERGIEBEDRIJF IJSSELMIJ, Rs C-393/92, Slg 1994, I-1477, besteht kein Zweifel, daß Elektrizität als Ware im Sinne von Artikel 30 EGV zu qualifizieren ist (Rz 27). Dies hat zur Folge, daß auf Elektrizität die Regelungen über den freien Warenverkehr des EGV Anwendung zu finden haben.
- 50) ibis čl. 1.1 V Rakousku teprve v § 2 Elektrizitätsweegegesetz, BDBI. Nr. 348/1922, že pod pojmem „věc“ a „statek“ ve smyslu trestního zákoníku se rozumí také elektrická energie (legte erstmal fest, dass unter dem Begriff "Sache" und "Gut" im Sinne des Strafgesetzbuches auch elektrische Energie zu verstehen ist.)